

Merialueiden suunnittelu Suomessa

Nykytilanne ja kehittämishaasteita

Jari Paldanius

Merialueiden suunnittelu Suomessa

Nykytilanne ja kehittämishaasteita

Jari Paldanius

Helsinki 2013

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN RAPORTTEJA 29 | 2013

Ympäristöministeriö
Rakennetun ympäristön osasto

Taitto: Marianne Laune
Kansikuva: Riku Lumiaro / YHA Kuvapankki

Julkaisu on saatavana vain internetistä:
www.ym.fi/julkaisut

Helsinki 2013

ISBN 978-952-11-4227-7 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkokj.)

ESIPUHE

Merialueiden suunnittelu on noussut ajankohtaiseksi erityisesti EU:n komission maaliskuussa 2013 antaman direktiiviehdotuksen myötä. Merialueiden kasvava käyttö on lisännyt tarvetta sovittaa eri käyttömuotoja yhteen ja huolehtia meren tilasta sekä ekosysteemien säilymisestä. Useissa maissa, kuten Hollannissa, Iso-Britanniassa, Norjassa ja Saksassa, on jo käytössä meri- ja rannikkoalueiden suunnittelua ja käyttöä koskevaa lainsäädäntöä ja menettelyjä. Ruotsissa merialuetta koskevan lainsäädännön valmistelu on loppusuoralla ja merialueiden suunnittelu käynnistymässä.

Suomessa nimenomaisesti merialueiden suunnittelua koskevaa lainsäädäntöä ei ole, mutta maankäyttö- ja rakennuslakia sovelletaan myös aluevesillä. Toimintaa merialueella ohjaavat myös kansainväliset sopimukset sekä sektorilainsäädäntö ja eri sektoriviranomaisten laatimat suunnitelmat.

Tämä raportti on katsaus Suomen merialueiden suunnittelutilanteeseen. Ensisijaisena tavoitteena on ollut selvittää, kuinka laajasti ja miten merialuetta on käsitelty alueidenkäytön suunnittelussa, erityisesti maakuntakaavoituksessa. Työssä on myös tarkasteltu merialueella toimivien sektoriviranomaisten tekemää suunnittelua. Työ perustuu rannikkomaakuntien liittojen suunnittelijoiden, eräiden keskeisimpien sektoriviranomaisten edustajien sekä muiden asiantuntijoiden haastatteluihin sekä maakuntakaava- ja internet-aineistoihin. Raporttiluonnos on ollut näillä tahoilla myös kommentoitavana.

Merialueiden suunnittelua ja suunnittelutilannetta on nyt selvitetty ensimmäistä kertaa Suomessa. Selvitys osoittaa, että maakuntakaavoitus on keskeisin yhteen soveltavan suunnittelun keino. Selvitys osoittaa myös, että merialueen käsittely maakuntakaavoissa vaihtelee paljon. Tämä johtuu pitkälti rannikko- ja merialueiden erilaisuudesta eri osissa Suomea ja myös erityyppisistä meren ja rannikon käyttöpaineista. Näin ollen tarve ohjata merialueen käyttöä kaavoituksella vaihtelee, samoin kaavojen sisältö ja kaavoissa käytetyt kaavamerkinnot.

Maakuntakohtaisen suunnittelutilanteen kartoittamisen lisäksi raportissa on tarkasteltu myös laajemmin merialueen käytön ja hoidon ohjauskeinoja ja siihen liittyviä kehittämishaasteita. Selvityksessä saatuja tietoja on tarkoitus hyödyntää jatkossa merialueiden suunnittelun kehittämisessä ja myös mahdollisen merialuesuunnitteludirektiivin toimeenpanossa. Maakuntakohtaiset kuvaukset antavat kattavan kuvan merialueen maakuntakaavoitustilanteesta, ja teemoja ja kaavamerkintöjä koskevat yhteenvedot tarjoavat mielenkiintoista vertailutietoa maakuntien liitoille ja kunnille niiden suunnitellessa merialueita edelleen.

Raportin on laatinut Jari Paldanius Diskurssi Oy:stä ympäristöministeriön toimeksiannosta. Työtä ovat ohjanneet yli-insinööri Maaret Stenström ja neuvotteleva virkamies Tiina Tihlman. Raportissa esitetyt analyysit, johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset ovat tekijän synteesiä työn aikana hankituista tiedoista ja aineistoista. Ympäristöministeriö kiittää tekijää hyvin tehdystä työstä sekä haastateltuja ja muita asiantuntijoita osallistumisesta sekä arvokkaista tiedoista ja näkemyksistä.

Aluesuunnitteluneuvos Ulla Koski

SISÄLLYS

Esipuhe	3
Keskeiset johtopäätökset	7
I Johdanto	10
 Osa I	
2 Merialueita koskeva suunnittelu ja muu ohjaus Suomessa	14
2.1 Erilaisia ohjauskeinoja	14
2.2 Useita sektoreita koskeva ohjaus	17
2.3 Ympäristön- ja luonnonsuojelu	18
2.4 Muu sektorikohtainen ohjaus	20
3 Suunnittelua koskevia läpäiseviä teemoja ja kehittämishaasteita	23
3.1 Käyttömuotojen yhteensovittaminen	23
3.2 Erilaisten alueiden suunnittelu	25
3.3 Jatkuvan suunnittelun työtavat	27
3.4 Tiedon hankinta, hallinta ja hyödyntäminen	28
4 Suunnittelujärjestelmän kehittäminen	33
4.1 Lähtökohtia	33
4.2 Yhteen sovittava suunnittelu	34
4.3 Muu suunnittelu ja muut ohjauskeinot	38
4.4 Kansainvälinen suunnitteluyhteistyö	40
4.5 Kehittämistyö	42
 Osa II	
5 Merialueiden suunnittelu alueidenkäytön ohjauksessa	45
5.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	45
5.2 Maakuntakaavoitus	46
5.3 Merialueita koskevat teemat maakuntakaavoissa	52
5.4 Kuntakaavoitus	64

6 Merialueita koskeva maakuntakaavoitus maakunnittain	66
6.1 Kymenlaakso	66
6.2 Uusimaa	70
6.3 Varsinais-Suomi	74
6.4 Satakunta	78
6.5 Pohjanmaa	81
6.6 Keski-Pohjanmaa	84
6.7 Pohjois-Pohjanmaa	87
6.8 Lappi	91
Liitteet	94
L1 Merialueita koskevia suunnitelmia ja muita ohjauskeinoja	94
L2 Keskeisiä julkishallinnon toimijoita	107
L3 Merialuesuunnittelun kehittämistä koskevia hankkeita, yhteistyö- organisaatioita ja internet-linkkejä	114
L4 Haastatellut ja raporttiluonnosta kommentoineet henkilöt	118
Kuvailulehti	120
Presentationsblad	121
Documentation page	122

Keskeiset johtopäätökset

Merialueiden suunnittelun kehittämisen lähtökohdat

Suomen merialueita suunnitellaan jo nykyisin suhteellisen monipuolisesti, mikä tarjoaa hyvän pohjan merialueiden suunnittelun kehittämiseksi. Nykyisten suunnittelumuotojen kehittämisen lisäksi joudutaan myös arvioimaan, tarvitaanko jonkinlaisia uusia, nimenomaan merialueita koskevia suunnittelumuotoja.

Mahdollinen tuleva merialuesuunnitteludirektiivi on yksi keskeinen merialueiden suunnittelun kehittämisen lähtökohta.

Suunnittelua koskevia läpäiseviä haasteita

Merialueiden suunnittelua läpäisevästi koskevia haasteita ovat erityisesti:

- käyttömuotojen yhteiskäytön tukeminen ja synergiaetujen vahvistaminen käyttömuotojen välisten ristiriitojen minimoimisen rinnalla
- useita erilaisia käyttömuotoja yhdistävien näkökulmien kehittäminen ja soveltaminen (ekosysteemilähestymistavan lisäksi esimerkiksi ekosysteemipalvelu- ja ns. green infra -konseptit)
- avomeri-, saaristo-, rannikko- ja sisämaa-alueiden suunnittelun integrointi esimerkiksi käsittelemällä eri alueita samoissa suunnitelmissa ja integroimalla eri alueita koskevia suunnitelmia
- erilaisten merialueiden erityispiirteiden huomioon ottaminen
- vyöhyketarkastelujen kehittäminen ja soveltaminen
- vaikutusten etukäteisarvioinnin, suunnitelmien toteutumisen ja aiheutuneiden vaikutusten seurannan ja merialueisiin kohdistuvien muutosten ennakkoinnin kehittäminen sekä suunnitelmien aktiivinen päivittäminen.

Keskeisimmät tietotarpeet liittyvät tällä hetkellä vedenalaiseen luontotietoon, jota tarvitaan vedenalaisen luonnon suojelun pohjaksi ja eri käyttömuotoja koskevan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Perusinventointitiedon lisäksi tarvitaan ennen kaikkea tietoa erityisen herkistä ja arvokkaista alueista ja kohteista. Tiedon hankinnan koordinointi ja suuntaaminen vastaamaan merialueiden käytön ja hoidon keskeisiin tietotarpeisiin on tulevaisuudessakin haastava tehtävä.

Tiedon hallinnan koordinoitutarve koskee sekä yksittäisiä nykyisiä ja uusia tietojärjestelmiä että erilaisten tietojärjestelmien ja muiden tietolähteiden keskinäistä koordinoitua. Ajankohtaisia haasteita ovat erityisesti vedenalaisen luontotietoa sekä käyttömuotoja koskevien paikkatietopohjaisten tietojärjestelmien rakentaminen sekä nykyisten kehittäminen ja hyödyntämisen tehostaminen.

Valtakunnallinen ja ylimaakunnallinen yhteen sovittava suunnittelu

Vaikuttaa siltä, että merialueilla tarvittaisiin erityisesti sellaista suunnittelua, jossa käsitellään yhdessä kaikkia käyttömuotoja maakuntia laajemmilla merialueilla, mukaan lukien talousvyöhyke, ja tarkastellaan merialueiden alueidenkäyttöön liittyviä kysymyksiä strategisten ja ohjelmallisten kysymysten ohella. Todennäköisesti tämä edellyttää uuden tyyppisen suunnittelun kehittämistä, jolloin ratkaistavia kysymyksiä ovat mm.:

- Laaditaanko valtakunnallisia ja/tai ylimaakunnallisia suunnitelmia?
- Miten suunnittelussa käsitellään strategisia, ohjelmallisia ja alueidenkäyttöön liittyviä kysymyksiä, ja käsitelläänkö niitä yhdessä vai erillisissä suunnitelmissa?

Jatkossa tulisi pohtia, olisiko tarpeen vahvistaa valtakunnallisten alueidenkäyttöävoitteiden roolia merialueiden alueidenkäytön ohjauksessa, esimerkiksi muokkaamalla nykyisiä tavoitteita tai muodostamalla uusia.

Maakunnan ja kunnan suunnittelu

Maakuntakaavoitus muodostaa hyvän pohjan merialueiden alueidenkäytön suunnittelun kehittämiseksi maakuntatasolla. Keskeisiä kehittämishaasteita ovat:

- ulkosaariston ja avomerialueiden entistä monipuolisempi käsittely
- merialueiden erityiskysymyksiin soveltuvien kaavamerkintöjen ja määräysten sekä vyöhyketarkastelun edelleen kehittäminen
- mahdollisesti joidenkin uusien käyttömuotojen merkitseminen kaavoihin
- maakuntakaavoituksen entistä tiiviimpi integrointi maakuntasuunnitelman ja maakuntaohjelman laadintaan sekä muuhunkin suunnitteluun
- maakuntaliittojen keskinäisen yhteistyön tehostaminen.

Maakuntatasolla on hyödyllistä kehittää maakuntakaavoituksen ohella myös strategista ja ohjelmallista merialueiden suunnittelua maakuntasuunnitelmien ja maakuntaohjelmien puitteissa.

Merialueita koskevaa yleiskaavoitusta ja muutakin kunnan suunnittelua on hyödyllistä kehittää erityisesti sellaisissa kunnissa, joissa on laajoja saaristoalueita ja/tai joiden merialueisiin kohdistuu merkittäviä käyttöpaineita. Kehittäminen voi tarkoittaa esimerkiksi merialueiden ja niiden erilaisten käyttömuotojen nykyistä monipuolisempaa ja kokonaisvaltaisempaa käsittelyä kaavoissa ja ehkä joissain tapauksissa erityisten merialueita koskevien osayleiskaavojen laatimista.

Muutamien maakuntaliittojen ja kuntien laatimat saaristo- ja rannikkostrategiat ja ohjelmat käsittelevät useita erilaisia käyttömuotoja merialueilla. Mikäli niiden kaltaista merialueisiin keskittyvää suunnittelua halutaan kehittää, haasteina on erityisesti tarkastelun laajentaminen koskemaan kaikkia keskeisiä käyttömuotoja sekä suunnittelun integrointi muuhun suunnitteluun, esimerkiksi maakuntatasolla maakuntasuunnitelmaan ja maakuntaohjelmaan.

Sektorisuunnittelu

Sektorisuunnittelun yhteydessä on tärkeä pyrkiä sovittamaan yhteen sektorin käyttömuotoja muiden sektoreiden käyttömuotojen kanssa. Tässä suhteessa erityisen käyttökelpoisilta tuntuisivat sellaiset tietyille toiminnalle soveltuvien alueiden kartoitukset, joissa alueiden soveltuvuutta on arvioitu asianomaisen käyttömuodon lisäksi korostetusti myös muiden käyttömuotojen näkökulmasta.

Kansainvälinen suunnitteluyhteistyö

Tärkeää suunnitteluyhteistyötä on sekä koko Itämeren puitteissa tapahtuva että kahden- ja monenkeskinen yhteistyö kansallisella, alueellisella ja joissain tapauksissa paikallisellakin tasolla. Yhteisten suunnitelmien laadinnan ohella yhteistyön muotoja ovat esimerkiksi muiden maiden suunnitteluun osallistuminen ja vaikuttaminen, muiden osallistaminen omaan suunnitteluun sekä omien suunnitelmien sovittaminen muiden suunnitelmiin.

Kehittämistyö

Merialueiden suunnittelua kehitettäessä kansainvälinen yhteistyö on jatkossakin olennaisen tärkeää. Keskeistä on osallistuminen EU:n piirissä ja maiden välillä tapahtuvaan kehittämistyöhön sekä erilaisten yhteistyöorganisaatioiden ja -ryhmien toimintaan. Erityisen hyödyllistä on pyrkiä hyödyntämään kokeiluhankkeista ja suunnittelujärjestelmien kehittämistyöstä muualla saatuja kokemuksia.

Merialueiden suunnitteluun kehittämiseen liittyvää kansallista yhteistyötä on tärkeä tiivistää, esimerkiksi eri aloja ja tahoja edustavien yhteistyöryhmien ja/tai verkostojen puitteissa. Mikäli merialuesuunnitteludirektiivi toteutuu, kytkeytyy merialueiden suunnittelun kehittäminen ja siihen liittyvä yhteistyö pitkälti direktiivin kansalliseen toimeenpanoon.

Merialueiden suunnittelun kannalta keskeisimpien hallinnonalojen sisäistä yhteistyötä olisi hyvä tiivistää.

Kehittämistyötä tukisi merialueiden suunnitteluun keskittyvä internet-portaali, johon olisi koottu tietoa esimerkiksi tutkimusraporteista, selvityksistä ja oppaista, merialueita koskevista suunnitelmista, kokeilu- ja tutkimushankkeista sekä yhteistyöjärjestelyistä, seminaareista ja koulutuksesta.

1 Johdanto

Tausta

Merialueisiin kohdistuu uusia ja kasvavia käyttöpaineita sekä monenlaisia taloudellisia, poliittisia, sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä muutostekijöitä. Ne haastavat kehittämään merialueiden suunnittelua ja muutakin merialueiden käytön ja hoidon ohjausta.

Eri maissa ja kansainvälisillä foorumeilla merialueiden suunnittelua on kehitetty aktiivisesti. Merialueiden suunnittelu on noussut EU:n piirissä keskeiseksi teemaksi. Itämeren rantavaltiot ovat kehittäneet merialueiden suunnittelua sekä omilla merialueillaan että kahden- ja monenkeskisen yhteistyön puitteissa. Myös Suomessa merialueiden suunnittelun kehittämiseen on kiinnitetty lisääntyvää huomioita. Esimerkiksi meriluonnon monimuotoisuudesta kootaan systemaattisesti tietoa monivuotisella tutkimusohjelmalla, ja Suomi on osallistunut aktiivisesti erilaisiin merialueiden suunnittelun kehittämishankkeisiin ja kansainväliseen yhteistyöhön.

Aiheen ajankohtaisuutta lisää valmisteilla oleva EU:n meripolitiikkaa toteuttava merialuesuunnitteludirektiivi, jonka on tarkoitus luoda puitteita merialueiden suunnittelulle jäsenvaltioissa. Mikäli direktiivi asetetaan, sen kansallinen toimeenpano on lähiaikojen keskeinen merialueiden suunnittelua koskeva haaste. Direktiiviehdotus on käsiteltävänä jäsenvaltioissa.

Varsin laajasta ja monipuolisesta merialueiden suunnittelun kehittämistoiminnasta huolimatta Suomessa ei ole olemassa kokoavaa katsausta aihepiiriin.

Työn tavoitteet, tehtävä ja rajaukset

Työssä luodaan kokonaiskuva Suomen merialueita koskevasta suunnittelusta ja muusta ohjauksesta sekä kartoitetaan merialueiden suunnitteluun liittyviä keskeisiä kysymyksiä ja kehittämisenäkökohtia. Työn tulokset on tarkoitettu hyödynnettäväksi merialuesuunnitteludirektiivin kansallisessa toimeenpanossa ja muussa merialueiden suunnittelun kehittämistyössä.

Merialueiden suunnittelulla tarkoitetaan tässä raportissa väljästi kaikkea sellaista suunnittelua, joka koskee avomeri-, saaristo- ja rannikkoalueita; saaristo- ja rannikkoalueiden osalta niiltä osin, kuin ohjaus liittyy ”merellisiin kysymyksiin”¹. Tämä väljä raja koskee myös muuta merialueiden käytön ja hoidon ohjausta. Merialueiden suunnitteluun sisällytetään tässä raportissa alueidenkäytön suunnittelun ohella esimerkiksi strateginen ja ohjelmallinen suunnittelu sekä hankesuunnittelu sekä eri käyttömuotoja yhteen sovittava ja sektorikohtainen suunnittelu.

¹ ”Merellisten” ja ”ei merellisten” kysymysten rajanveto on luonnollisesti tulkinnanvaraista ja tilannesidonnaista.

Tässä raportissa yleiskäsitteenä käytetty merialueiden suunnittelu kattaa myös ns. merialuesuunnittelun sekä rannikkoalueiden yhdenmetyt käyttö ja hoidon mukaisen suunnittelun (ks. kuva 1).²

Merialuesuunnittelulla (Maritime Spatial Planning, MSP) tarkoitetaan merialueen käyttömuotojen yhteensovittamista alueidenkäytön suunnitelmien avulla. Ne muistuttavat pitkälti yleispiirteisiä kaa-voja. Ns. ekosysteemilähestymistapa on yksi keskeinen lähtökohta merialuesuunnitelmia laadittaessa. Sen mukaan merialueiden suunnittelun tulee perustua hyvään tietoon ekosysteemin toiminnasta ja nykytilasta, ekosysteemiin liittyvistä arvoista ja ekosysteemiin kohdistuvista uhkista sekä myös selkeästi määriteltäisiin ekosysteemiä koskeviin hyvän tilan tavoitteisiin. Lähestymistavan tavoitteena on sekä ekosysteemin toimintakyvyn turvaaminen että ekosysteemin tuottamien palveluiden taloudellinen hyödyntäminen.

Rannikkoalueiden yhdenmetyt käyttö ja hoito (Integrated Coastal Zone Management, ICZM) pyrkii sovittamaan yhteen kaikkia erilaisia käyttömuotoja siten, että rannikot säilyisivät kestävällä tavalla elinvoimaisina. Rannikkoalueella tarkoitetaan vesi ja maa-alueita rantaviivan molemmin puolin. Käyttömuotojen yhteensovittamista voidaan ohjata esimerkiksi tätä varten laaditun strategian avulla. Suomessa on laadittu kansallinen rannikkostrategia vuonna 2006.

Merialuesuunnittelun periaatteet. Seuraavassa on lueteltu merialuesuunnittelun periaatteet, jotka Itämeren suojelukomissio (HELCOM) ja Itämeren maiden aluesuunnittelun yhteistyöjärjestelmä (VASAB) ovat yhdessä hyväksyneet. Periaatteet ovat keskeinen lähtökohta kehitettäessä merialueiden alueiden käyttöä koskevaa suunnittelua Suomessa ja muualla Itämeren piirissä. Periaatteet ovat monin osin sovellettavissa myös muuhun kuin merialueiden alueidenkäyttöä koskevaan suunnitteluun. Kunkin periaatteen kohdalla on viitattu raportin niihin lukuihin, joissa periaatteeseen liittyviä kysymyksiä on erityisesti käsitelty.

Käytön ja hoidon kestävä hallinta (Sustainable management)	[3.1]
Ekosysteemilähestymistapa (ecosystem approach)	[3.1]
Pitkän aikavälin tarkastelu ja tavoitteet (long-term perspective and objectives)	[3.3]
Ennakointiperiaate (precautionary principle)	[3.3]
Osallistuminen ja läpinäkyvyys (participation and transparency)	[läpäisevästi eri luvuissa]
Korkealaatuinen tieto- ja informaatiopohja (high quality data and information basis)	[3.4]
Rajat ylittävä yhteistyö (transnational coordination and consultation)	[4.4, 4.5 ja läpäisevästi eri alaluvuissa]
Meri- ja maa-alueiden integroitu alueellinen suunnittelu (coherent terrestrial and maritime spatial planning)	[3.2]
Eri alueiden ominaispiirteisiin ja olosuhteisiin sovitettu suunnittelu (planning adapted to characteristics and special conditions at different areas)	[3.2]
Jatkuva suunnittelu (continuous planning)	[3.3]

Kuva 1. Merialuesuunnittelu ja rannikkoalueiden yhdenmetyt käyttö ja hoito.

² Merialueiden suunnitteluun liittyvä keskeinenkin käsitteistö tuntuu olevan kovin vakiintumatonta, sekä Suomessa että kansainvälisesti. Käsitteitä käytetään vaihtelevissa merkityksissä, usein myös määrittelemättä tarkemmin niiden sisältöä ja rajoituksia. Käsitteiden ja niiden sisältöjen vakiintumattomuus koskee merialuesuunnittelun ja rannikkoalueiden yhdenmetyt käyttö ja hoidon käsitteitä, sekä myös monia muita merialueiden suunnittelun yhteydessä käytettyjä käsitteitä, esimerkiksi ekosysteemilähestymistapaa, tai vaikkapa niinkin keskeisiä käsitteitä kuin merialue ja rannikkoalue.

Vaikka työssä käsitellään kaikkea merialueita koskevaa suunnittelua, tarkastelun pääpaino on sellaisessa suunnittelussa, jolla on tavalla tai toisella tiivis kytkentä alueidenkäyttöön, sekä toimintojen sijoittumiseen että toimintojen luonteeseen eri alueilla. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelua käsitellään muita suunnittelumuotoja yksityiskohtaisemmin. Erityisesti tarkastellaan maakuntakaavoitusta, koska se on tällä hetkellä keskeinen merialueiden erilaisia käyttömuotoja yhteen sovittava suunnittelumuoto, ja myös koska maakuntakaavat sisältävät runsaasti ja kootusti tietoa merialueidemme erilaisista käyttömuodoista ja niiden yhteensovittamisesta ja alueellisesta sijoittumisesta.

Avomerellä tarkasteluun sisällytetään myös Suomen aluevesien ulkopuolinen talousvyöhyke. Koska Ahvenanmaan maakunta vastaa varsin itsenäisesti merialueidensa käytön ja hoidon ohjauksesta, se on rajattu tarkastelun ulkopuolelle.

Aineisto

Työ perustuu pääosin haastatteluihin ja kirjalliseen aineistoon.

Haastattelut. Työtä varten haastateltiin 26 henkilöä kaikissa rannikon maakuntien liitoissa, valtionhallinnon keskus- ja aluehallinnossa, tutkimuslaitoksissa sekä kunnissa ja järjestöissä. Haastattelujen avulla kartoitettiin sitä, miten merialueiden käyttöä ja hoitoa suunnitellaan ja muutenkin ohjataan, sekä sitä, millaisia keskeisiä kysymyksiä ja kehittämisenäkökohtia suunnitteluun ja muuhun ohjaukseen liittyy.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja, joissa yhteisten teemojen lisäksi käsiteltiin seikkaperäisemmin kunkin haastateltavan kannalta keskeisiä asioita. Haastattelija myös nosti esiin aiemmissa haastatteluissa esiin nousseita teemoja, näkemyksiä ja ideoita.

Kirjallinen aineisto. Työssä hyödynnetty kirjallinen aineisto koostuu pääosin

- merialueita koskevasta maakuntakaavoitusta ja muuta suunnittelua koskevasta aineistoista
- merialueiden suunnittelua ja suunnittelun kehittämistä koskevista raporteista, ohjeista ja suosituksista
- merialueiden käytön ja hoidon ohjaukseen Suomessa osallistuvien tahojen sekä erilaisten merialueiden suunnittelun kehittämiseen osallistuvien kotimaisten ja kansainvälisten tahojen internet-sivuista.

Haastattelut tuottivat erittäin monipuolista tietoa merialueiden käytön ja hoidon ohjauksesta sekä kokemuksiä ja näkemyksiä ohjaukseen liittyvistä ongelmista, hyvistä käytännöistä ja kehittämishaasteista. Vaikka tämä raportti osaltaan perustuukin haastattelujen tuloksiin ja raporttiluonnoksesta saatuihin kommentteihin, on raportti viime kädessä sen tekijän tulkinta ja synteesi.

Raportin sisältö

Raportti koostuu kahdesta pääosasta. Ensimmäisessä osassa:

- kuvataan Suomen merialueiden käytön ja hoidon ohjausjärjestelmä (luku 2)
- käsitellään suunnittelua läpäisevästi koskevia keskeisiä teemoja ja kehittämishaasteita (luku 3)
- esitellään erilaisten suunnittelumuotojen ja laajemminkin suunnittelujärjestelmän kehittämistä koskevia näkökohtia (luku 4).

Toisessa osassa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin alueidenkäytön ohjausta ja sitä koskevia kehittämisenäkökohtia (luku 5), ja tehdään katsaus merialueita koskevaan maakuntakaavoitukseen maakunnittain (luku 6).

Luvuissa 2-5 päälukujen tai alalukujen alkuun on koottu keskeiset johtopäätökset. Ne on myös koottu yhteen raportin alkuun.

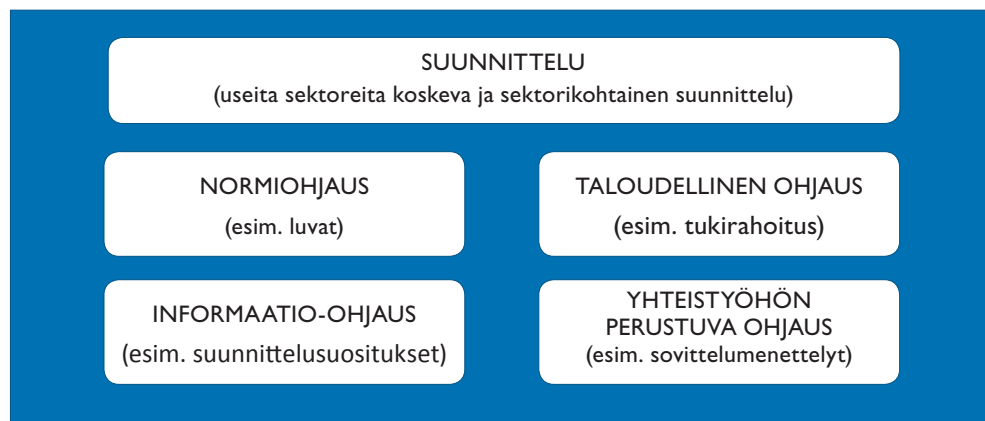
Liitteeseen 1 on koottu merialueita koskevia suunnitelmia ja muita ohjauskeinoja. Liitteessä 2 on esitelty keskeisiä julkishallinnon toimijoita. Molemmat liitteet täydentävät luvun 2 Suomen merialueiden käytön ja hoidon ohjausjärjestelmän kuvausta. Liitteessä 3 on esitelty merialueiden suunnittelun kehittämiseen liittyviä hankkeita, yhteistyöorganisaatioita ja internet-linkkejä. Luettelo haastatelluista ja raporttiluonnosta kommentoineista henkilöistä on liitteessä 4.

2 Merialueita koskeva suunnittelu ja muu ohjaus Suomessa

2.1

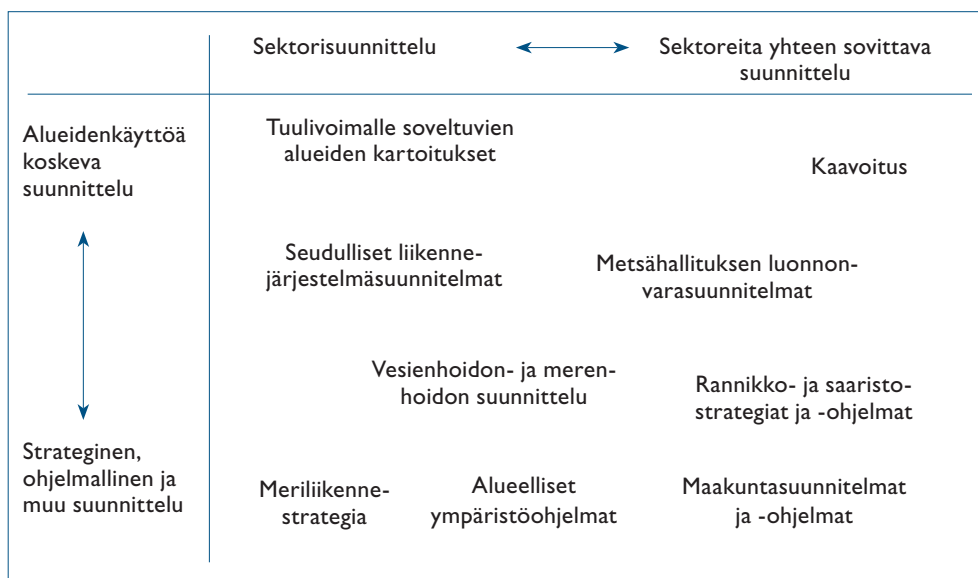
Erilaisia ohjauskeinoja

Merialueiden käytön ja hoidon ohjauskeinot voidaan jaotella suunnitteluun, normiohjaukseen, taloudelliseen ohjaukseen, informaatio-ohjaukseen sekä yhteistyöhön perustuvaan ohjaukseen (ks. oheinen kuva). Erilaiset keinot nivoutuvat usein tiiviisti toisiinsa. Esimerkiksi maakuntaohjelmat ja niiden toteuttamissuunnitelmat puitteistavat tukirahoituksen myöntämistä maakuntaliitoissa. Suunnitteluinstrumenttina toimivaan kaavoitukseen puolestaan sisältyy normiohjauksen luonteisia suunnittelumääräyksiä. Joissakin tapauksissa voidaan puhua eräänlaisista sekakeinoista, joita on hankala sijoittaa mainittuihin viiteen ryhmään. Etenkin suunnitteluun liittyy tukiprosesseja, joita ovat esimerkiksi vaikutusten etukäteisarvioinnit, seurannat sekä erilaiset pysyvät ja tilannekohtaiset yhteistyöjärjestelyt.

Kuva 2. Merialueiden käytön ja hoidon ohjauskeinot

³ Liitteissä 1 ja 2 on esitelty yksityiskohtaisemmin merialueiden ohjauskeinoja ja merialueiden ohjaukseen osallistuvia tahoja.

Kuva 3. Sektorikohtainen ja sektoreiden käyttömuotoja yhteen sovittava suunnittelu voi koskea alueidenkäyttöä sekä strategisia ja ohjelmallisia kysymyksiä.

Suunnittelu

Suomen merialueita käsitellään lukuisissa ja hyvin monenlaisissa suunnitelmissa. Ne eroavat toistaan esimerkiksi seuraavien kysymysten suhteen:

- *Millaisia sektoreita ja käyttömuotoja suunnitelma koskee?* Suunnitelma voi sovitaa kaikkien sektoreiden käyttömuotoja yhteen (maakuntasuunnitelmat) tai rajatumminkin erilaisia käyttömuotoja (suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat). Suunnitelma voi myös koskea useita sektoreita ja käyttömuotoja ilman, että tavoitteena varsinaisesti on käyttömuotojen yhteensovittaminen (saaristopolitiikan toimenpideohjelma). Myös sektorikohtainen suunnittelu voi koskea useaa käyttömuotoa (elinkeinokalatalouden strategia) tai rajautua yhteen käyttömuotoon (kansallinen vesiviljelyohjelma).
- *Koskeeko suunnitelma alueidenkäyttöä ja/tai strategisia ja ohjelmallisia kysymyksiä?* Suunnitelma voi olla varsinaista alueidenkäytön suunnittelua (maakuntakaavoitus), suunnitelmaan voi muuten sisältyä toimintojen sijoittamiseen liittyviä ratkaisuja (rantojen suojeleminen) tai suunnitelma voi myös välillisemmin vaikuttaa toimintojen sijoittamiseen (vesiviljelyn sijainnin ohjaussuunnitelma). Suunnitelma voi myös vaikuttaa alueen käyttötapaan tietyllä rajatulla alueella (suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat).
- *Millaista aluetasoa suunnittelu koskee?* Kansainvälisellä tasolla suunnittelu voi koskea esimerkiksi koko EU:n aluetta (EU:n meripolitiikka), koko Itämeren (Itämeren suojelun toimenpideohjelma) tai jotain meren osa-alueita (Merenkurkun alueen suunnittelu yhteistyössä yhdessä ruotsalaisten toimijoiden kanssa). Valtakunnallinen suunnittelu voi koskea koko Suomea merialueineen (Ilmastomuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia) tai esimerkiksi koko Suomen saaristo- ja rannikkoalueita (Suomen rannikkostrategia). Aluetason⁴ suunnittelu voi koskea esimerkiksi maakuntaa (maakuntakaava), seutua tai jotain muuta alueellista kokonaisuutta (Metsähallituksen luonnonvarasuunnitelma). Paikallistason suunnittelu voi koskea esimerkiksi koko kuntaa (yleiskaava), rajatumpaa aluetta (kalastusalueen hoito- ja käyttösuunnitelma) tai yksittäistä hanketta (tuulivoimapuistoa koskeva osayleiskaava).

⁴ Tässä raportissa käytetään käsitettä "alueellinen" kaikista sellaisista aluetasoista, jotka sijoittuvat valtakunnallisen ja paikallisen tason väliin.

- *Käsittellekö suunnitelma avomeri-, saaristo-, rannikko- ja/tai sisämaa-alueita?* Suunnitelma voi koskea esimerkiksi alueita avomereltä sisämaahan (kokonaismaakuntakaava), merialueita avomereltä rannikolle (merenhoitosuunnitelma), saaristoa (maakunnan saaristo-ohjelma), rantavyöhykettä rannikolla ja saaristossa (rantarakentamista koskeva osayleiskaava) tai pääosin sisämaa-alueita (Itä-Suomen Euroopan aluekehitysrahasto-ohjelma).

Muut ohjauskeinot

Normiohjaus. Normiohjauksen keinoja ovat esimerkiksi erilaiset sopimukset (YK:n merioikeusyleissopimus, UNCLOS), EU:n direktiivit (meristrategiadirektiivi), luvat (vesilain mukainen vesilupa), monet suojelualueita (NATURA 2000 -verkoston täydentäminen) ja arvokkaita alueita (valtakunnallisesti merkittävät maisema-alueet) koskevat päätökset sekä erilaiset kiellot ja rajoitukset (kalastusrajoitukset) sekä määräykset (harjoitus- ja ampuma-alueita koskevat johtosäännöt ja suoja-alueita koskevat määräykset).

Taloudellinen ohjaus. Taloudellisen ohjauksen keinoja ovat esimerkiksi yksittäistä tai useampaa sektoria koskeva tukirahoitus (Euroopan aluekehitysrahasto) sekä erilaiset maksut ja verot.

Informaatio-ohjaus. Merialueiden käytön ja hoidon ohjaukseen liittyy aina olennaisena osana tiedon hankinta, hallinta ja hyödyntäminen. Esimerkiksi maakuntakaavoituksen pohjaksi hankitaan kussakin suunnittelutilanteessa monenlaista sekä jo olemassa olevaa että uutta tietoa mm. laatimalla ja hyödyntämällä erilaisia selvityksiä. Valtakunnallisesti koottava vedenalaista luontotietoa puolestaan hyödynnetään monissa eri suunnittelutilanteissa ja lupaprosesseissa. Varsinaisen ohjauksen erottaminen muusta tiedon tuottamisesta ja välittämisestä ei ole useinkaan kovin yksiselitteistä. Varsinaisista informaatio-ohjauksen keinoista voitaneen puhua ainakin silloin, kun tiedon välittämisellä pyritään aktiivisesti vaikuttamaan erilaisiin toimijoihin. Tällä perusteella informaatio-ohjauksen keinoja ovat esimerkiksi:

- tiedotuskampanjat (esimerkiksi Itämeren suojelua koskevat tiedotuskampanjat)
- erilaiset suositukset (esimerkiksi Euroopan neuvoston rannikkoalueiden yhdenmennyä käyttöä ja hoitoa koskeva suositus).

Yhteistyöhön perustuva ohjaus. Myös yhteistyö on olennainen osa kaikkea merialueiden käytön ja hoidon ohjausta. Yhteistyötä tarvitaan erilaisten intressien välittämisessä ja yhteensovittamisessa, erilaisten suunnittelumuotojen ja muiden ohjauskeinojen integroinnissa, tiedon hankinnassa, hallinnassa ja hyödyntämisessä sekä merialueiden suunnittelun kehittämistyössä. Varsinaisen yhteistyöhön perustuvan ohjauksen erottaminen muusta yhteistyöstä ei myöskään ole useinkaan kovin yksiselitteistä. Yhteistyöhön perustuvia ohjauskeinoja ovat esimerkiksi:

- erilaiset neuvottelu- ja sovittelumenettelyt
- vapaaehtoiset sopimukset (esimerkiksi ympäristöministeriön, Suomen kunta-liiton ja Vesilaitosyhdistyksen välinen suositussopimus yhdyskuntajätevesien pintavesiä rehevöittävän ravinnekuormituksen vähentämiseksi).

Ohjauskeinojen soveltaminen erityisalueilla

Suomen talousvyöhykkeellä Suomen aluevesien ulkopuolella sovelletaan monia merialueiden käytön ja hoidon ohjauskeinoja. Niiden soveltamisesta säädetään laissa Suomen talousvyöhykkeestä. Talousvyöhykkeellä sovelletaan esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annettua lakia, ympäristönsuojelulakia, vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annettua lakia, vesilakia sekä myös kalastus-, metsästy- ja luonnonsuojelulainsäädäntöä – sekä edellä mainitun lainsäädännön ja sen nojalla annettujen säännösten mukaisia ohjauskeinoja. Talousvyöhykkeellä sijaitsee esimerkiksi NATURA 2000 -verkoston alueita.

Ahvenanmaan maakunta vastaa valtaosaltaan itse merialueiden käyttöä ja hoitoa koskevasta lainsäädännöstä ja sen mukaisesta ohjauksesta. Keskeisiä poikkeuksia ovat kauppamerenkulkua ja sen väyliä sekä puolustus- ja rajavartiolaitosta koskevat kysymykset.

2.2

Useita sektoreita koskeva ohjaus

Kansainvälinen ja EU-tason ohjaus. Keskeisiä ohjauskeinoja ovat EU:n meripoliitiikka ja sen tavoitteita toteuttava EU:n Itämeren alueen strategia toimintasuunnitteluun ja ohjeluun. Kaikki nämä käsittelevät useita sektoreita ja käyttömuotoja. Itämeren maiden neuvoston Itämeren kestävä kehityksen ohjelma (Baltic 21) käsittelee myös useita sektoreita ja käyttömuotoja, tosin korostuneesti ympäristönsuojelun näkökulmasta. Valmisteltavana oleva EU:n merialuesuunnitteludirektiivi tullee asettamaan puitteet käyttömuotoja yhteen sovittavalle merialueiden suunnittelulle jäsenvaltioissa.

Kansallinen erityisesti merialueita koskeva ohjaus. Valtioneuvoston selonteko Itämeren haasteet ja Itämeri-politiikka linjaa ylätasolla usean sektorin toimintaa Itämeren käyttöön ja hoitoon liittyvissä kysymyksissä. Myös Suomen rannikkostrategia koskee useita sektoreita ja käyttömuotoja. Se käsittelee koko Suomen rannikko- ja saaristoalueita, jossain määrin myös avomerialueita.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen alueidenkäytön suunnittelu koskee kaikkien sektoreiden ja käyttömuotojen alueidenkäyttöä myös merialueilla: sekä rannikko- ja saaristoalueilla että myös avomerellä. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ohjaavat maakuntakaavoitusta ja muuta maakunnan suunnittelua, kuntakaavoitusta sekä viranomaisten alueidenkäyttöön vaikuttavaa toimintaa. Vain muutamat tavoitteista on kohdennettu suoraan merialueille. Muut tavoitteet on otettava huomioon läpäisevästi merialueita koskevassa alueidenkäytössä. Maakuntakaavoissa sovitetaan erilaisia käyttömuotoja koko maakunnan tai sen osan tasolla. Useat rannikon maakunnissa laaditut maakuntakaavat koskevat merialueita, rannikko- ja saaristoalueiden ohella usein myös avomerialueita. Yleiskaavoissa käsitellään ja sovitetaan yhteen erilaisia käyttömuotoja koko kunnan tai kunnan osan tasolla. Yleiskaavoissa on käsitelty merialueita yleisesti ottaen vähemmän kuin maakuntakaavoissa. Asemakaavoissa käsitellään lähinnä rakentamista varsin suppeilla alueilla. Sekä maakunta- että kuntakaavoitus voi ulottua Suomen aluevesien ulkorajalle. Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen rakentamisen ohjaus koskee rakentamista myös kaikilla merialueilla.

Alueiden ja maaseudun kehittäminen. Alueiden ja maaseudun kehittämisen laaja ohjausjärjestelmä kansallisen alueiden ja maaseudun kehittämisen sekä EU:n alue- ja rakennepolitiikan keinoineen koskee monin tavoin saaristo- ja rannikkoalueita. Ohjaus liittyy mm. saaristo- ja muiden elinkeinojen ja liikenneyhteyksien kehittämiseen sekä esimerkiksi ympäristön- ja luonnonsuojeluun. Saariston kehittäminen on osa alueiden kehittämistä. Keskeinen valtakunnallinen saariston kehittämistä koskeva suunnitelma on Saaristopolitiikan toimenpideohjelma.

Useat **tietystä näkökulmasta useita sektoreita koskevat kansalliset suunnitelmat** koskevat monin tavoin myös merialueita. Esimerkiksi ilmastomuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia koskee mm. tulvariskien hallintaa ja sään ääri-ilmiöihin varautumista. Suomen energia- ja ilmastostrategia puolestaan linjaa mm. tuulivoiman hyödyntämistä ja energiansiirtoverkostojen rakentamista.

Muu alueellinen ja paikallinen useita sektoreita koskeva suunnittelu. Maakunta-kaavojen ohella maakuntasuunnitelmat linjaavat merialueiden käyttöön ja hoitoon liittyviä kysymyksiä sekä sovittavat yhteen erilaisia käyttömuotoja. Maakuntasuunnitelmaa toteuttavat maakuntaohjelmat ja maakuntaohjelmien toteuttamissuunnitelmat koskevat myös merialueita. Maakuntien ja kuntien alueidenkäytön kehityskuvat ja maankäyttöstrategiat linjaavat osaltaan maakunta- ja kuntakaavoitusta.

Alueelliset ja kunnalliset saaristo- ja rannikkostrategiat ja -ohjelmat käsittelevät useita sektoreita ja käyttömuotoja. Näkökulma on usein alueiden kehittämisessä, liittyen esimerkiksi matkailuun ja saaristoelinkeinoihin, asumiseen sekä virkistyskäyttöön.

Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelu koskee Metsähallituksen hallinnoimia maa- ja vesialueita, merialueilla erityisesti valtion omistamia yleisiä vesialueita sekä kansallispuistoja. Suunnittelussa sovitetaan yhteen mm. luonnonsuojelua, metsätaloutta, virkistyskäyttöä, luontomatkailua, kiinteistöjalostusta ja maa-ainekauppaa.

Kansallispuistojen ja muiden luonnonsuojelualueiden sekä NATURA 2000 -verkon alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat kattavat laajoja vesi- ja maa-alueita merialueilla. Suunnitelmissa sovitetaan yhteen alueiden erilaisia käyttömuotoja erityisesti luontoarvojen sekä virkistyskäytön ja luontomatkailun näkökulmasta.

2.3

Ympäristön- ja luonnonsuojelu⁵

Ympäristönsuojelu

Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat esimerkiksi rehevöityminen, jätteet ja jätehuolto, haitalliset aineet meriympäristössä, öljy- ja kemikaalivahingot, meriliikenteen turvallisuus, roskaantuminen sekä melu.

Kansainvälinen ja EU-tason ohjaus. EU:n vesipolitiikan puitedirektiivi asettaa puitteet vesienhoidon suunnittelulle ja meristrategiadirektiivi merenhoidon suunnittelulle Suomessa. Muita keskeisiä EU -direktiivejä ovat nitraatti- ja yhdyskuntajätevesidirektiivit.

Itämeren merellisen ympäristön suojelusopimusta (ns. Helsingin sopimusta) toteuttava HELCOM:in Itämeren suojelun toimintaohjelma on keskeinen koko Itämeren

⁵ Ympäristön- ja luonnonsuojelu käsitellään omana kokonaisuutenaan, toisaalta siksi, että niitä koskeva merialueiden käytön ja hoidon ohjaus on hyvin monitahoista, ja toisaalta siksi, että etenkin ympäristönsuojelu liittyy tiiviisti useiden eri sektoreiden toimintaan.

alueen suojelun ohjauskeino. Se koskee rehevöitymistä, haitallisia aineita, luonnon-suojelua sekä meriliikennettä ja sen turvallisuutta.

Merenkulun ympäristönsuojelu koskee erityisesti öljy- ja kemikaalivahinkojen ehkäisyä ja torjuntaa sekä esimerkiksi jätteen laskemista mereen. Merenkulun ympäristönsuojelua ohjataan erityisesti alusten aiheuttaman meren pilaantumisen ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen (MARPOL) sekä muiden kansainvälisten sopimusten avulla.

Kansallinen ohjaus. Suomen Itämeren suojeluohjelma ja sitä toteuttava Itämeren ja sisävesien suojelun toimenpideohjelma ovat olleet keskeiset Itämeren suojelua linjaavat kansalliset suunnitelmat. Niiden keskeisiä teemoja ovat rehevöitymisen vähentäminen, öljyn ja muiden haitallisten aineiden vahinkojen torjunta sekä luonnon-suojelu. Suojeluohjelma ja toimenpideohjelma korvautuvat uuden merenhoidon ja vesienhoidon suunnittelujärjestelmän myötä.

Merenhoidon suunnittelulla on keskeinen rooli Suomen merialueiden suunnittelussa. Sen lähtökohtana on EU:n meristrategiadirektiivi. Merenhoidon suunnittelu kattaa kaikki Suomen merialueet rannikolla rantaviivasta talousvyöhykkeen ulkorajalle. Suomen merialueille tehdään yhteinen suunnitelma, jossa arvioidaan meren nykytila, asetetaan tavoitteet hyvän tilan saavuttamiseksi sekä asetetaan mittarit tilan seuraamiseksi sekä laaditaan seuranta- ja toimenpideohjelmat. Keskeisiä teemoja ovat luonnon monimuotoisuus, rehevöitymisen vähentäminen, haitallisten aineiden torjunta, meren luontaisten lajien suojelu ja merellisten luonnonvarojen kestävä käyttö, merenkulun turvallisuus ja ympäristövaikutukset sekä roskaantuminen ja melu. Vesienhoidon suunnittelu puolestaan kattaa vesistöalueet sisämaassa vesistöjen latvoilta rannikon edustalle. Keskeisiä teemoja ovat rehevöittävien ja muiden vesiympäristölle haitallisten aineiden pääsyn rajoittaminen sekä tulvien haittojen vähentäminen. Kansallisella tasolla vesienhoidon suunnittelua linjataan ja ohjelmoidaan valtioneuvoston periaatepäätöksillä, joita alueelliset vesienhoitosuunnitelmat ja toimenpideohjelmat toteuttavat.

Alueelliset ja kunnalliset ympäristöstrategiat ja -ohjelmat koskevat useita sektoreita ympäristönsuojelun näkökulmasta. Merialueiden kannalta keskeisiä teemoja ovat esimerkiksi vesiensuojelu, öljy- ja kemikaalivahinkojen torjunta sekä kulttuuriympäristön ja maisemansuojelu.

Merialueiden ympäristönsuojelun keskeisiä ohjauskeinoja ovat ympäristönsuojelulaki (jossa säädetään vesien pilaantumisen ehkäisemisestä) ja sen mukainen ympäristölupa, merenkulun ympäristönsuojelulaki (jossa säädetään erityisesti haitallisten aineiden ja ilmaa pilaavien aineiden päästämisestä aluksesta veteen tai ilmaan), merensuojelulaki (jossa säädetään jätteiden laskemisesta mereen) sekä valtioneuvoston asetukset vesiympäristölle haitallisista aineista sekä maataloudesta peräisin olevien nitraattien vesiin pääsyn rajoittamiseksi.

Luonnonsuojelu

Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat luonnon monimuotoisuus, luontotyyppien ja lajien suojelu, suojelualueet ja suojelualueverkostot – koskien sekä veden alaista että päällistä luontoa.

Kansainvälinen ja EU-tason ohjaus. Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus (CBD) on keskeinen kansainvälinen biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestävää käyttöä koskeva kansainvälinen sopimus. EU:n Biodiversiteettistrategia 2011-2020 on EU:n keskeinen luonnonsuojelua koskeva linjaus ja lintu- ja luontodirektiivit keskeiset luonnonsuojelusäännökset. Direktiivit koskevat sekä luontotyyppien että lajien suojelua.

Kansallinen ohjaus. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön toimintaohjelma 2013-2020 on keskeinen kansallinen luonnonsuojelua koskeva linjaus. Siinä käsitellään meri- ja rannikkoalueita omana kokonaisuutenaan sekä esimerkiksi suojelualueverkostoa.

Merialueilla luonnonsuojelun keskeisiä ohjauskeinoja ovat kansallispuisto-ohjelma, rantojen-, lintuvesien- ja harjijensuojeluohjelmat sekä NATURA 2000 -verkosto, johon suuri osa luonnonsuojelualueistamme sisältyy. Kansallispuistot ja muut suojelualueet kattavat laajoja avomeri-, saaristo- ja rannikkoalueita koko Suomen rannikolla. Merialueilla on myös valtioneuvoston päätöksellä perustettuja hylkeiden suojelualueita sekä muilla perusteilla perustettuja suojelualueita.

Muita tärkeitä merialueiden luonnonsuojelun ohjauskeinoja ovat esimerkiksi luonnonsuojelulain perusteella suojellut uhanalaiset luontotyypit ja suojeltavien lajien esiintymispaikat sekä pääasiassa luonnonsuojelulain ja maa-aineslain perusteella suojellut geologiset muodostumat.

2.4

Muu sektorikohtainen ohjaus

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema. Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat arvokkaat maisema-alueet, perinnemaisemat, rakennettu kulttuuriympäristö sekä muinaisjäännökset - myös vedenalainen maisema ja kulttuuriperintö.

Maisemansuojelun ja -hoidon keskeinen ohjauskeino on valtioneuvoston päätös valtakunnallisesti merkittävistä maisema-alueista. Siinä mainitut maisema-alueet on otettava huomioon alueidenkäytössä. Maakuntien liitot tekevät maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointeja sekä yhteistyössä maakuntamuseoiden kanssa rakennetun kulttuuriympäristön inventointeja.

Rakennetun kulttuuriympäristön suojelun ja hoidon keskeinen ohjauskeino on Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventointi. Se on valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittama inventointi, ja on näin otettava huomioon alueidenkäytön suunnittelussa ja alueidenkäyttöön vaikuttavassa toiminnassa. Muinaismuistolain mukaiset kiinteät muinaismuistot on otettava huomioon alueidenkäytössä ja osoitettava kaavoissa. Sekä merkittäviä rakennettuja ympäristöjä että kiinteitä vedenalaisia ja vedenpäällisiä muinaismuistoja on merialueilla runsaasti.

Virkistyskäyttö ja matkailu. Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat retkeily, ulkoilu, veneily, vapaa-ajankalastus sekä luonto- ja muu matkailu.

Keskeisiä valtakunnallisia linjauksia ovat Suomen matkailustrategia sekä Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailemisen kehittämiseksi. Alueellisia ja paikallisia ohjauskeinoja ovat esimerkiksi maakuntien ja kuntien matkailustrategiat sekä myös Metsähallituksen luontomatkailemisen suunnitelmat.

Asuminen. Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat kiinteä ja osa-aikainen asuminen saaristossa ja rannikolla. Asuntorakentamista ohjataan ensisijaisesti alueidenkäytön suunnittelun ja rakentamisen ohjauksen kautta.

Kala- ja riistatalous. Tärkeitä kalatalouteen liittyviä asiakokonaisuuksia ovat ammatin- ja vapaa-ajankalastus, kalastusalueet, kalanviljely, kalastuksen säätely sekä kalojen lisääntyminen ja vaellukset. Riistatalouteen merialueilla liittyviä asiakokonaisuuksia ovat hylkeiden ja lintujen metsästys sekä riistanhoito.

EU:n yhteinen kalastuspolitiikka ohjaa keskeisesti myös Suomen ammattikalastusta. Poliitiikka koskee mm. pyyntiponnistus- ja saalisrajoituksia sekä määräyksiä siitä, miten, missä ja milloin saa kalastaa. Lisäksi Suomi on tehnyt mm. Baltian maiden ja Venäjän kanssa kalastussopimuksia, joissa Suomelle määritellään kalastusvyöhykkeitä talousvyöhykkeen ulkopuolelle.

Kansallisella tasolla keskeiset kalataloutta koskevat suunnitelmat ovat elinkeinokalataloutta ja vapaa-ajankalastusta koskevat strategiat sekä ammattikalastusta ja vesiviljelyä koskevat ohjelmat. Vesiviljelyn sijainninhajausuunnittelun ja ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnittelun avulla osoitetaan näille käyttömuodoille soveltuvia alueita. Kalastusalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat ovat keskeinen kalastuksen ohjauskeino paikallistasolla.

Merialueilla riistatalouden yksi keskeinen ohjauskeino on Itämeren hyljekantojen hoitosuunnitelma.

Liikenne. Keskeinen asiakokonaisuus on manner- ja merialueiden liikennemuodoista koostuvat liikennejärjestelmät ja -verkot. Vesiliikenteen osalta tärkeitä teemoja ovat kauppamerenkulun väylät ja satamat, venesatamat ja -väylät, saariston yhteysalusliikenne sekä merenkulun turvallisuus. Merenkulun turvallisuutta ympäristönsuojelluksena kysymyksenä käsitellään ympäristönsuojelun ohjauskeinojen yhteydessä. Muun liikenteen osalta tärkeitä teemoja ovat tie- ja rautatieliikenteen väylät, erityisesti lauttayhteydet, sillat ja pengertiet.

Liikenteen laaja, monista suunnittelumuodoista ja muista ohjauskeinoista koostuva, ohjausjärjestelmä koskee luonnollisesti myös liikenteen järjestämistä merialueilla. Kansainvälisellä tasolla yksi keskeinen ohjauskeino on Euroopan komission ehdotus Euroopan laajuisia liikenneverkkoja (TENT-T) koskevan politiikan uudistamiseksi sekä uudeksi TENT-T -liikenneverkoksi. Valtakunnallisella tasolla merialueiden kannalta keskeisiä ohjauskeinoja ovat Valtioneuvoston liikennepoliittinen selonteko ja sen liitteenä oleva Liikenneverkon kehittämisohjelma sekä Merenkulun turvallisuusohjelma. Meriliikennestrategia on valmisteilla. Alueellisella tasolla keskeisiä ohjauskeinoja ovat liikennejärjestelmästrategiat ja -ohjelmat, joissa käsitellään mm. laivaliikennettä, satamia sekä saariston liikenneyhteyksiä. Yksittäisiä liikennehankkeita koskeva suunnittelu ja muu ohjaus koskee mm. uusien vesiväylien rakentamista ja nykyisten parantamista sekä satamien kehittämistä ja toiminnan lopettamista.

Maanpuolustus, rajavalvonta ja meripelastus. Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat laivastoasemat, merivartioasemat, ampuma- ja muut harjoitusalueet ja niiden suoja-alueet, valvonta- ja tutka-asemat, tykistöasemat, erilaiset suoja-alueet sekä käytöstä poistuvat alueet.

Merialueet ovat maanpuolustuksen ja rajavalvonnan kannalta keskeisiä alueita, joten maanpuolustusta koskeva suunnittelu ja muu ohjaus koskee monin tavoin myös merialueita. Paikallistason ohjauskeinoja ovat varuskunta- ja joukko-osastokohtaiset kehittämissuunnitelmat, ympäristöohjelmat sekä maankäyttö- ja maisemasuunnitelmat sekä harjoitusalueiden johtosäännöt ja suoja-alueita koskevat määräykset.

Energialous. Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat tuulivoiman tuotanto avomerellä, saaristossa ja rannikolla, muut energiantuotantolaitokset lähinnä rannikolla sekä energian siirtojohdot ja -putket.

Keskeisiä valtakunnallisia ohjauskeinoja ovat Kansallinen energia- ja ilmastostrategia sekä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma uusiutuvista energialähteistä peräisin olevan energian edistämiseksi. Alueellisella tasolla ohjauskeinoja ovat seudulliset ja maakunnalliset energiastrategiat (myös yhdistetyt ilmasto- ja energiastrategiat sekä ympäristö- ja energiastrategiat). Keskeisiä hankekohtaisia ohjauskeinoja ovat rakennus- ja ympäristölupa sekä ympäristövaikutusten arviointimenettely, YVA.

Teollisuus, kaivostoiminta ja maa-ainesten otto. Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat merihiekan ja -soran otto merenpohjasta, rannikolla sijaitsevat teollisuuslaitokset sekä kaivostoiminta rannikolla (ja tulevaisuudessa mahdollisesti myös vesialueilla).

Suomen mineraalistrategia on keskeinen kaivostoimintaa ja maa-ainesten ottoa linjaava suunnitelma. Maa-aineslaki säätelee maa-ainesten ottoa. Keskeisiä hankekohtaisia ohjauskeinoja ovat rakennus-, ympäristö- ja vesiluvat sekä ympäristövaikutusten arviointimenettely (YVA) sekä kaivostoiminnan osalta kaivoslupa.

Vesivarojen käyttö ja tulvariskien hallinta. Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat jätevesien käsittely ja johtaminen vesistöön, tulvariskien hallinta (merialueilla lähinnä meritulvat sekä jokisuistojen tulviminen) sekä vesirakentaminen (esimerkiksi erilaiset penkereet ja padot).

Yhdyskuntien ja haja-asutuksen jätevesiä koskeva ohjaus koskee monin tavoin myös merialueita. Keskeisiä ohjauskeinoja ovat esimerkiksi Valtioneuvoston asetus yhdyskuntajätevesistä sekä talousvesien käsittelystä vesihuoltolaitosten viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla. Tulvariskien hallinnan keskeinen ohjauskeino on merkittäville tulvariskialueille tehtävät tulvariskien hallintasuunnitelmat. Vesirakentamista ohjataan erityisesti vesilain säädösten sekä vesilain mukaisen vesiluvan avulla.

Maa- ja metsätalous. Tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat maatalouden aiheuttama hajakuormitus sekä maa- ja metsätalous saaristo- ja rannikkoalueilla, mm. ranta- ja saaristometsien sekä maankohoamisrannikon metsien hoito.

Maatalouden hajakuormitusta pyritään vähentämään erityisesti valtioneuvoston nitraattiasetuksen, maatalouden ympäristötukijärjestelmän sekä merenhoidon ja vesienhoidon suunnittelun avulla.

3 Suunnittelua koskevia läpäiseviä teemoja ja kehittämishaasteita

Merialueiden suunnittelua läpäisevästi koskevia haasteita ovat erityisesti:

- käyttömuotojen yhteiskäytön tukeminen ja synergiaetujen vahvistaminen käyttömuotojen välisten ristiriitojen minimoimisen rinnalla
- useita erilaisia käyttömuotoja yhdistävien näkökulmien kehittäminen ja soveltaminen (ekosysteemilähestymistavan lisäksi esimerkiksi ekosysteemipalvelu- ja ns. green infra -konseptit)
- avomeri-, saaristo-, rannikko- ja sisämaa-alueiden suunnittelun integrointi esimerkiksi käsittelemällä eri alueita samoissa suunnitelmissa ja integroimalla eri alueita koskevia suunnitelmia
- erilaisten merialueiden erityispiirteiden huomioon ottaminen
- vyöhyketarkastelujen kehittäminen ja soveltaminen
- vaikutusten etukäteisarvioinnin, suunnitelmien toteutumisen ja aiheutuneiden vaikutusten seurannan ja merialueisiin kohdistuvien muutosten ennakkoinnin kehittäminen sekä suunnitelmien aktiivinen päivittäminen.

Keskeisimmät tietotarpeet liittyvät tällä hetkellä vedenalaiseen luontotietoon, jota tarvitaan vedenalaisen luonnon suojelun pohjaksi ja eri käyttömuotoja koskevan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Perusinventointitiedon lisäksi tarvitaan ennen kaikkea tietoa erityisen herkistä ja arvokkaista alueista ja kohteista. Tiedon hankinnan koordinointi ja suuntaaminen vastaamaan merialueiden käytön ja hoidon keskeisiin tietotarpeisiin on tulevaisuudessakin haastava tehtävä.

Tiedon hallinnan koordinoitintarve koskee sekä yksittäisiä nykyisiä ja uusia tietojärjestelmiä että erilaisten tietojärjestelmien ja muiden tietolähteiden keskinäistä koordinoitintarvetta. Ajankohtaisia haasteita ovat erityisesti vedenalaisen luontotietoa sekä käyttömuotoja koskevien uusien paikatietopohjaisten tietojärjestelmien rakentaminen sekä nykyisten kehittäminen ja hyödyntämisen hyödyntäminen.

3.1

Käyttömuotojen yhteensovittaminen

Ristiriitojen yhteensovittaminen, yhteiskäytön tukeminen ja synergiaetujen vahvistaminen

Merialueiden käytön ja hoidon ohjauksessa on pitkälti kysymys erilaisten käyttömuotojen yhteensovittamisesta: toisaalta käyttömuotojen välisten ristiriitojen minimoimisesta ja toisaalta käyttömuotojen yhteiskäytön tukemisesta ja synergiaetujen vahvistamisesta.

Käyttömuotojen välisiä ristiriitoja voi ilmetä esimerkiksi:

- tuulivoiman tuotannossa suhteessa vedenalaisen ja muun luonnon suojeluun, loma-asumiseen ja puolustusvoimien toimintaan
- saariston ja rannikon loma-asumisessa suhteessa virkistyskäyttöön sekä
- luonnonsuojelussa suhteessa virkistyskäyttöön ja matkailuun.

Synergiaetuja puolestaan voi syntyä esimerkiksi seuraavien käyttömuotojen välille:

- arvokkaiden maisemien, kulttuuriperinnön ja luonnon suojelu (ml. vedenalaisen luonnon suojelu), virkistyskäyttö sekä matkailu
- avomerelle sijoittuvan tuulivoiman tuotanto ja kalankasvatus
- kalastus (lisääntymisalueet) ja vedenalaisen luonnon suojelu
- kalatalous, matkailu ja muut ”saaristoelinkeinot”
- vesiensuojelu ja rehevöitymisen vähentäminen, ammatti- ja vapaa-ajankalastus ja virkistyskäyttö.

Monessa tilanteessa kysymys on kahden käyttömuodon yhteensovittamisesta. Toisaalta merialueilla on useita alueita, joille keskittyy useita erilaisia käyttöpaineita. Joissain tapauksissa alueille kohdistuu useita vaikeasti yhteen sovitettavia käyttöpaineita. Joillekin alueille puolestaan sijoittuu useita toisiaan tukevia käyttömuotoja, jotka muodostavat eräänlaisen ”synergiaklusterin”. Joissain tapauksissa eri käyttömuotoja voidaan sijoittaa samoille alueille ja toistensa läheisyyteen ilman erityisen merkittävä synergiaetuja tai ristiriitoja. Tällainen tilanne saattaa olla esimerkiksi sijoitettaessa tuulivoimaa teollisuusalueiden ja satamatoimintojen alueiden yhteyteen.

Useiden erilaisten samalle alueelle sijoittuvien konfliktisten käyttöpaineiden yhteensovittaminen on erityisen haasteellista. Käyttömuotojen yhteiskäytön tukemiseen ja synergiaetujen vahvistamiseen syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota käyttömuotojen välisten ristiriitojen minimoimisen rinnalla.

Käyttömuotoja yhdistävien näkökulmien soveltaminen

Erilaiset useita sektoreita ja käyttömuotoja yhdistävät näkökulmat vahvistavat suunnittelun strategisuutta, tukevat monialaisten kysymysten käsittelyä sekä tukevat käyttömuotojen yhteensovittamista. Seuraavassa on muutamia esimerkkejä tällaisista näkökulmista:

- Ekosysteemipalvelu- ja ns. ”green infra” -konseptit kytkevät luonnon- ja ympäristönsuojelun muihin käyttömuotoihin, erityisesti nostamalla esiin synergiaetuja.
- Luonnonsuojeluun, maisemaan ja kulttuuriperintöön liittyvien arvojen vaaliminen sekä näistä arvoista hyötyvä matkailu ja virkistyskäyttö muodostavat monilla alueille eräänlaisen ”synergiaklusterin” ja tällaisena myös alueellisen kilpailutekijän.
- Ilmastonmuutos ja siihen varautuminen koskevat hyvin monia merialueiden käyttömuotoja ja edellyttävät johdonmukaista ja laaja-alaista merialueiden käytön ja hoidon ohjausta.
- Maankohoaminen koskee Pohjanlahden rannikko- ja saaristoalueilla useita erilaisia käyttömuotoja merenkulusta luonnonsuojeluun.

Yksi erilaisia käyttömuotoja yhdistävä näkökulma on myös ekosysteemilähestymistapa, joka on nostettu yhdeksi keskeiseksi merialueiden suunnittelun periaatteeksi (ks. myös kuva 1). Lähestymistavassa asetetaan ekosysteemeihin liittyvien arvojen ja hyötyjen näkökulmasta lähtökohtia ja periaatteita eri käyttömuotojen yhteensovittamiselle. Ekosysteemilähestymistavan käsitettä pyritään määrittelemään ja operationalisoimaan useissa kansainvälisissä yhteyksissä, esimerkiksi Itämeren merellisen ympäristön suojelukomission (HELCOM) ja Itämeren maiden aluesuunnittelun yhteistyöjärjestelmän (VASAB) yhteisen työryhmän puitteissa.

Erilaisten alueiden suunnittelu

Avomeri-, saaristo-, rannikko- ja sisämaa-alueiden suunnittelun integrointi

Avomeri-, saaristo-, rannikko- ja sisämaa-alueet kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- Suojelualueet ja -kohteet muodostavat verkostoja, jotka ulottuvat usein avomereltä saaristoon, rannikolle ja sisämaahan.
- Arvokkaat maisema-alueet voivat ulottua ulkosaaristosta rannikolle.
- Monien vaelluskalojen elinpiiri ulottuu mereltä sisävesiin.
- Virkistyskäytön ja matkailun alueet ja reitit sekä niiden muodostamat verkostot voivat ulottua avomereltä saaristoon, rannikolle ja sisämaahan.
- Tuulivoiman tuotantoa koskevia päätöksiä tehtäessä joudutaan toisaalta punnitsemaan tuotannon sijoittamista avomeren, rannikon ja sisämaan välillä ja toisaalta ottamaan huomioon näille erityyppisille alueille sijoitettavien tuulivoimaloiden yhteisvaikutukset.
- Laivaväylien ja satamien logistinen verkosto ulottuu avomereltä rannikolle ja nivoutuu osaksi kaikkien liikennemuotojen muodostamaa liikennejärjestelmää.
- Maatalous sisämaa-alueilla on keskeinen merta rehevöittävien ravinteiden lähde.

Tämän tiiviin yhteyden takia avomeri-, saaristo- ja rannikkoalueiden sekä usein myös sisämaa-alueiden suunnittelun integrointi on tärkeää. Integroinnin tarve ja haasteellisuus on Suomessa erityisen korostunut laajojen saaristoalueiden takia.

Avomeri-, saaristo-, rannikko- ja sisämaa-alueiden suunnittelua voidaan integroida ennen kaikkea käsittelemällä alueita samoissa suunnitelmissa sekä integroimalla eri alueita koskevia suunnitelmia. Alueiden käsittely samassa suunnitelmassa tarjoaa mahdollisuuden tarkastella avomerta, saaristoa, rannikkoa ja tarvittaessa sisämaata kokonaisuutena. Esimerkiksi:

- Useimmat rannikon maakuntien maakuntakaavat kattavat sisämaa- ja rannikkoalueiden lisäksi myös saaristo- ja avomerialueita.
- Kaikkien rannikon maakuntaliittojen maakuntasuunnitelmat ja maakuntaohjelmat sekä erilaiset aluekehittämishjelmat kattavat ainakin periaatteessa rannikko- ja sisämaa-alueiden lisäksi myös saaristoalueita, joissain tapauksissa myös avomerialueita.
- Kokonaisyleiskaavat ja muutkin laaja-alaiset yleiskaavat kattavat sekä sisämaa- että merialueita.
- Metsähallituksen luonnonvarasuunnitelmat kattavat laajoja alueita sisämaasta Suomen aluevesien ulkorajalle.
- Merenkulun väylien ja satamien verkostojen suunnittelu kattaa merialueet avomereltä rannikolle.
- Merenhoidon suunnitelma ulottuu talousvyöhykkeen ulkorajalta manner-rantaan.
- Suomen rannikkostrategia ja alueelliset rannikkostrategiat kattavat saaristo- ja rannikkoalueet ja jossain määrin myös avomerialueita.

Tyypillinen esimerkki eri alueita koskevien suunnitelmien integroinnista on merenhoidon suunnittelun ja vesienhoidon suunnittelun yhteensovittaminen. Vaikka vesienhoidon suunnittelu koskee sisämaa-alueiden lisäksi vain suhteellisen kapeaa merialuekaistaletta rannikolla, suunnittelun tiivis integrointi merenhoidon suunnittelun kanssa on olennaisen tärkeää (ks. kuva 11 sivulla 39).

Alueellisten erityispiirteiden huomioon ottaminen

Eri merialueilla on erityispiirteitä, jotka on tärkeä ottaa huomioon suunnittelussa. Erityyppisiä merialueita ovat esimerkiksi:

- avomerialueet, erityyppiset saaristot ja saaristovyöhykkeet sekä rannikkoalueet
- saarisuuden suhteen erilaiset rannikon osat, ääripäinä toisaalta Lounais-Suomi erittäin laajoine saaristoineen ja toisaalta Pohjanlahden saarettomat rannikon osat
- maankohoamisrannikko Pohjanlahdella
- alueet joilla on sekä maa- että meriraja naapurivaltioiden kanssa (Lapissa ja Kymenlaaksossa) ja alueet joilla on vain meriraja.

Merialueet poikkeavat usein myös toisistaan sen suhteen, millaisia ovat:

- avomerelle, saaristoon ja rannikolle sijoittuvan tuulivoiman laajamittaisen hyödyntämisen edellytykset
- kalankasvatuksen ja merenpohjan maa-ainesten oton edellytykset ja lisäämispaineet
- loma-asutuksen rakentamisen edellytykset ja lisäämispaineet
- erilaiset maisemalliset arvot ja luontoarvot sekä niiden suojelutarve
- virkistyskäyttöön ja matkailuun soveltuvien alueiden määrä ja luonne sekä virkistyskäyttö- ja matkailupaineet.

Alueellisia erityispiirteitä voidaan ottaa huomioon suunnittelussa monenlaisilla keinoilla. Suunnittelu voidaan rajata koskemaan tiettyä aluetta ja siihen liittyviä erityiskysymyksiä. Esimerkiksi suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat koskevat usein yhtä tai muutamaa varsin rajattua aluetta, ja voivat näin keskittyä kullekin alueelle ominaisiin suojelun, virkistyskäytön ja luontomatkailun kysymyksiin. Laajoja alueita koskevassa suunnittelussa puolestaan voidaan käsitellä kohdennetusti osa-alueiden erityiskysymyksiä. Tämä on hyvin tavallista sekä sektorisuunnittelussa että useita sektoreita yhdessä käsittelevissä merialueita koskevissa suunnitelmissa. Esimerkiksi valtakunnallinen vesiviljelyn sijainninohjaussuunnittelu ja merenhoidon suunnittelu on selkeästi ”jalkautettu” alueille.

Vyöhyketarkastelu

Ns. vyöhyketarkastelu (zoning approach) eri muodoissaan on paljon käytetty ja käytökelpoiseksi osoittautunut merialueiden suunnittelun työkalu, erityisesti silloin, kun käsitellään tavalla tai toisella alueidenkäyttöä: toimintojen sijoittumista ja luonnetta eri alueilla. Vyöhyketarkastelu tukee sekä käyttömuotojen yhteensovittamista että alueellisten erityispiirteiden huomioon ottamista.

Vyöhyketarkastelua voidaan soveltaa esimerkiksi luomalla erilaisia yksittäiskäytön, ensisijaisen käytön ja yhteiskäytön alueita, sekä alueita joilla kaikenlainen käyttö on kielletty (jotka on siis tavallaan suojeltu). Kaavoituksessa aluevarausmerkinnöillä osoitettujen alueiden voidaan ajatella olevan juuri yksittäiskäytön, ensisijaisen käytön ja ”ei-käytön” alueita.

On myös mahdollista muodostaa erityisiä teemallisia vyöhykkeitä, esimerkiksi tiettyä käyttömuotoa koskevia kehittämisvyöhykkeitä tai usean eri käyttömuodon muodostamia kokonaisuuksia. Maakuntakaavoituksessa tällaisia ovat tyypillisesti erilaiset kehittämisperiaatemarkkinoin osoitetut alueet, esimerkiksi kaupunkikehittämisen ja matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen kohdealueet. Vyöhykkeillä voidaan myös osoittaa toiminnan intensiteettiä tai muuta luonnetta, myös muodostamalla esimerkiksi intensiteetiltään ja luonteeltaan erilaisia vyöhykkeitä. Merialueiden maakuntakaavoissa käytetyt rantarakentamisen erilaista intensiteettiä osoittavat vyöhykkeet ovat juuri tällaisia.

Jatkuvan suunnittelun työtavat

Laadukas suunnittelu, paitsi asettaa tavoitteita ja määrittelee toimenpiteitä nykytilanteen arvion pohjalta, myös arvioi suunnittelun vaikutuksia, ennakoi tulevia muutoksia ja varautuu niihin, seuraa suunnitelman toteutumista ja aiheutuneita vaikutuksia sekä reagoi joustavasti ennakoimattomiinkin muutoksiin – suunnittelukierros kierrokselta⁶. Merialueiden suunnittelussa tällaisen laadukkaan, siis tavoitteellisen, ennakoivan ja reagoivan, jatkuvan suunnittelun tarve on erityisen korostunut, koska:

- Erilaiset käyttöpaineet kasvavat, merialueille kohdistuu uusia käyttöpaineita, ja käyttömuotojen konfliktit lisääntyvät.
- Merialueisiin ja niiden käyttöön ja hoitoon kohdistuu monenlaisia muutostekijöitä, joita ovat esimerkiksi ilmastonmuutos sekä kotimaiset ja kansainväliset poliittiset ja taloudelliset ja sosiaaliset muutokset. Myös tekninen kehitys muuttaa merialueiden käytön ja hoidon reunaehdoja. Esimerkiksi tuulivoiman tuotantoon liittyvä tekninen kehitys lisää kiinnostusta sijoittaa tuulivoiman tuotantoa entistä enemmän avomerelle.
- Ratkaisuja joudutaan tekemään usein hyvinkin puutteellisten tietojen varassa. Tiedon puutteellisuus voi koskea esimerkiksi käyttöpaineita ja niiden muutoksia, käyttömuotojen vaikutuksia, ekosysteemin toimintaa ja arvokkaita luonnonalueita sekä edellä mainittuja laajoja muutostekijöitä ja niiden vaikutuksia.

Laadukkaan jatkuvan suunnittelun työtapoja sovelletaan vaihtelevasti merialueita koskevassa suunnittelussa. Toisissa suunnitteluprosesseissa niitä sovelletaan hyvinkin monipuolisesti. Vaikuttaa siltä, että etenkin lakisäätöisessä suunnittelussa niitä sovelletaan varsin laajasti – osittain luonnollisesti siksi, että lainsäädäntö niitä ainakin joiltakin osin edellyttää. Tällaista suunnittelua ovat esimerkiksi kaavoitus ja merenhoidon ja vesienhoidon suunnittelu. Lisäksi lainsäädännössä säädetään yksittäisistä menettelytapoista, jotka koskevat useita suunnittelumuotoja. Tällaisia ovat esimerkiksi hankkeiden YVA-lain mukainen ympäristövaikutusten arviointimenettely ja SOVA-lain mukainen suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointi. Toisissa suunnitteluprosesseissa jatkuvan suunnittelun työtapojen soveltaminen on vähäisempää. Erityisesti tämä tuntuisi usein koskevan erilaisia ei-lakisäätöisiä strategioita ja ohjelmia sekä erilaisten kertaluonteisten kokeilu- ja kehittämishankkeiden tuloksena syntyneitä suunnitelmia.

Laadukkaan jatkuvan suunnittelun periaatteita ja työtapoja ja niiden soveltamista on tärkeä edelleen kehittää merialueita koskevassa suunnittelussa. Tämä koskee etenkin vaikutusten etukäteisarviointia, suunnitelmien toteutumisen ja aiheutuneiden vaikutusten seurantaan, merialueisiin kohdistuvien muutosten ennakointia ja suunnittelun aktiivista päivittämistä toistuvien suunnittelukierrosten avulla. Etenkin vaikutusten etukäteisarvioinnin ja seurannan haasteet koskevat myös hankesuunnittelua.

Jotta epätodennäköisiin ja ennakoimattomiinkin muutoksiin olisi mahdollista reagoida joustavasti, on usein hyvä jättää suunnitelmiin pelivaraa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että:

- pidättäydytään merialueiden maksimikäytöstä
- asetetaan riittävän suuria varmuusmarginaaleja ja tiukkoja raja-arvoja
- vältetään palautumattomia vaikutuksia
- pidättäydytään toimenpiteistä, joihin liittyy suuria epävarmuustekijöitä.

Kuva 4. Epävarmuuteen varautuminen suunnittelussa

⁶ Merialuesuunnittelun periaatteisiin sisältyvä ennakointiperiaate (precautionary principle) liittyy nimenomaan sekä tulevien muutosten ennakointiin että mahdollisuuteen joustavasti reagoida muutoksiin.

Tiedon hankinta, hallinta ja hyödyntäminen⁷

Tiedon hankinta

Merialueiden käytön ja hoidon ohjauksen kannalta keskeisiä tietotarpeita on koottu kuvaan 6.

Tiedon hankintaa on pyritty koordinoimaan ja suuntaamaan vastaamaan merialueiden käytön ja hoidon keskeisiin tietotarpeisiin monissa eri yhteyksissä sekä kansainvälisesti (esimerkiksi yhdeksän Itämeren maan ja EU:n rahoittama BONUS-ohjelma) että kansallisesti (esimerkiksi laaja vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelma VELMU osahankkeineen). Tiedon hankinnan koordinointi ja suuntaaminen on keskeinen haaste myös tulevaisuudessa.

Vedenalaisen luontotiedon hankinta. Ehkä keskeisimmät tietotarpeet liittyvät tällä hetkellä vedenlaiseen luontotietoon. Sitä tarvitaan sekä vedenalaisen luonnon suojelun pohjaksi että useita erilaisia käyttömuotoja koskevan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi.

Tietoa tarvitaan eliölajeista, elinympäristöistä, ekosysteemien toiminnasta sekä myös geologisista muodostumista. Perusinventointitiedon lisäksi tarvitaan ennen kaikkea tietoa erityisen herkistä ja arvokkaista alueista ja kohteista. Lisäksi merialueilla olevien suojelualueiden osalta olisi tärkeä selvittää suojeluperusteet, myös se, onko vedenalainen luonto suojeluperusteena, sekä myös suojelun ja käytön vaikutus vedenlaiseen luontoon.

Kymenlaakson valmisteilla olevan kauppa- ja merialueita koskevan maakuntakaavan laadinnan tueksi on laadittu merialueselvitys, jossa käsitellään laajan kartta-aineiston tukemana esimerkiksi luontoa ja ympäristöä, maankäyttöä ja asumista, kulttuuriperintöä, liikennettä, matkailua ja virkistystä, elinkeinoja ja luonnonvaroja.

Kuva 5. Kymenlaakson merialueselvitys.

⁷ Tässä luvussa käsitellään erityisesti vedenalaisen luontotiedon kokoamista sekä vedenalaisen luontotietoa ja erilaisia käyttömuotoja koskevien tietojärjestelmien rakentamista, koska niihin liittyy erityisen ajankohtaisia haasteita.

- merialueiden kannalta keskeiset tulevaisuuden kehityslinjat ja niiden vaikutus merialueiden käyttöön ja hoitoon (esimerkiksi ilmastonmuutos ja muut luonnonoloissa tapahtuvat muutokset sekä kansainväliset ja Suomessa tapahtuvat taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset)
 - käyttömuodot ja niiden tulevat tarpeet ja kehitysnäkymät (erityisesti paikkatietopohjainen tieto)
 - sellaiset eri käyttömuotoihin liittyvät hyödyt, joiden rahallinen ja muunkinlainen mittaaminen on vaikeaa (esimerkiksi ekosysteemipalveluiden, kulttuuriperinnön ja arvokkaiden maisemalueiden sekä virkistyskäytön hyödyt)
 - eri käyttömuotojen synergiaedut
 - erilaisten käyttömuotojen yhteisvaikutukset sekä yhteisvaikutukset yksittäisen käyttömuodon puitteissa (esimerkiksi kaikkien tuulivoimaloiden ja tuulivoimantuotantoalueiden yhteisvaikutus linnustoon)
 - vaikutusten kumuloituminen pitkällä aikavälillä
 - erityisen herkäät ja arvokkaat alueet, myös erilaisten arvojen, esimerkiksi suojeluarvojen, keskittymät
 - ekosysteemin stressinsieto- ja palautumiskyky (esimerkiksi suhteessa ruoppausten tai tuulivoimaloiden rakentamisaikaisiin vaikutuksiin)
-
- Vedenalainen luonto
 - Perusinventointitiedon lisäksi tarvitaan tietoa etenkin erityisen herkistä ja arvokkaista alueista ja kohteista.
 - Kulttuuriperintö
 - Vaikka vedenalaista kulttuuriperintöä on kartoitettu jo varsin laajalti, siitä tarvitaan kattavampaa tietoa. Valtion maiden kulttuuriperintö inventoidaan vuoteen 2016 mennessä.
 - Nykyiset hiljaiset alueet merialueilla
 - Virkistyskäytön ja matkailun määrä, luonne ja tarpeet
 - Merenpohjan maa-ainesten hyödyntämiseen soveltuvat alueet
 - Kalatalous
 - Tieto kalojen kutu- ja lisääntymisalueista on osin puutteellista, ja sitä ei ole koottu yhtenäiseksi tietokannaksi.
 - Tuulivoiman tuotanto
 - Tällä hetkellä muutamien tuulivoimalle soveltuvien alueiden kartoitukset ovat vanhentuneita teknisen kehityksen takia ja muista syistä. Kartoitusten päivitystarve koskee lähinnä avomerialueita Suomenlahdella.

Kuva 6. Merialueiden käytön ja hoidon ohjauksen kannalta keskeisiä tietotarpeita.

Vedenalaista luontotietoa on hyvin aktiivisesti inventoitu etenkin vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelmassa (VELMU) ja sen osahankkeissa (esim. FINMARINET, TOPCONS, Metsähallituksen MERLIN-inventointiohjelma sekä vuosina 2010-2012 toiminut NANNUT-hanke)⁸. Tiedon hankinta jatkuu intensiivisenä, VELMU:n puitteissa näillä näkymin vuoteen 2015.

Monien toimijoiden takia vedenalaisen luontotiedon hankinnan koordinointi on ollut ja on edelleenkin haastava tehtävä.

Vedenalaisen luontotiedon hankinnan haastavuutta lisää se, että pitkän rannikkomme ja laajojen ja rikkonaisten saaristoalueidemme takia merialueillamme on erittäin paljon erilaisia ja usein hyvin pienipiirteisiä elinympäristöjä. Osaltaan tästä syystä simuloinnit ja mallintamiset ovat erityisen käyttökelpoisia tiedonhankintamenetelmiä. Niiden avulla voidaan suhteellisen kustannustehokkaasti koota tietoa laajoilta alueilta ja useista kohteista. Simulointien ja mallintamisten avulla voidaan esimerkiksi muutamien geologisten ja muiden perustietojen avulla tunnistaa mahdollisesti arvokkaita alueita, joihin yksityiskohtaisempi tutkimus voidaan tarvittaessa suunnata. Mallintamiset ovat hyödyllisiä myös monessa muussa yhteydessä. Esimerkiksi hydrografisia malleja käytetään paljon ravinteiden leviämisen arviointiin.

Tällä hetkellä ajankohtaisin tehtävä on inventointitiedon hankkiminen. Myöhemmin on vuorossa seuranta, raportointi sekä tiedon päivittäminen ja ylläpito. Nämä tehtävät on myös organisoitava. Esimerkiksi seurantaindikaattorit on luotava ja otettava käyttöön.

Tiedon hankinta toisaalta tilannekohtaisten ja toisaalta useita suunnittelu- ja päätöksentekotilanteita palvelevien selvitysten ja inventointien avulla. Tiedon hankintaa organisoitaessa joudutaan ratkaisemaan se, millaista tietoa hankitaan toisaalta laaja-alaisen, useita suunnittelu- ja päätöksentekotilanteita palvelevien selvitysten ja perusinventointien avulla ja toisaalta tilannekohtaisten selvitysten ja inventointien avulla. Esimerkiksi millaista vedenalaista luontotietoa kannattaa koota toisaalta valtakunnallisen perusinventoinnin avulla ja millaista yksittäistä tuulivoimahanketta koskevan suunnittelun ja siihen liittyvän YVA-menettelyn yhteydessä? Tämä rajanveto on usein hankala tehtävä. Jos perusselvityksien ja -inventointien yksityiskohtaisuutta lisätään, mistä ja miten saadaan tarvittavat resurssit, ja miten välttää resurssien tuhlaaminen ja tarpeettoman tiedon kokoaminen? Jos puolestaan vastuuta tiedonhankinnasta siirretään tilannekohtaisiin selvityksiin ja inventointeihin, mistä ja miten niihin saadaan tarvittavat resurssit ja riittävä tietotaito?

Tiedon hallinta ja hyödyntäminen

Merialueita ja niiden hoitoon ja käyttöön liittyvää tietoa on koottu monen eri toimijan toimesta ja moniin erilaisiin tietojärjestelmiin. Erityyppisiä tietojärjestelmiä ovat esimerkiksi:

- ympäristöhallinnon ylläpitämä ympäristö- ja paikkatietopalvelu asiantuntijoille, OIVA (ympäristöön liittyviä paikkatietoaineistoja sekä tietoa vesivaroista, pintavesien tilasta, pohjavesistä, eliölajeista, ympäristön kuormituksesta ja alueiden käytöstä)
- ELY-keskusten ylläpitämä vesiviljelyrekisteri
- Museoviraston ylläpitämä muinaisjäännösrekisteri.

Lisäksi eri sektoreilla lienee runsaastikin tietoa, jota ei ole koottu tietojärjestelmiin.

Tiedon hallinnan koordinointi on haastava tehtävä, koska useat eri tahot kokoavat tietoa, usein samoistakin aihepiireistä ja omilla tavoillaan ja omiin tietojärjestelmiinsä.

⁸ Liitteessä 3 on esitelty erilaisia hankkeita, joiden yhteydessä myös kootaan tietoa, mm. erilaisten inventointien avulla, sekä kehitetään tietojärjestelmiä ja muita tiedon hallinnan ja hyödyntämisen työkaluja.

Tämä koskee sekä yksittäisiä nykyisiä ja uusia tietojärjestelmiä että erilaisten tietojärjestelmien ja muiden tietolähteiden keskinäistä koordinoitua.

Vedenalaisen luontotiedon tietojärjestelmä. Tällä hetkellä Suomessa ollaan rakentamassa vedenalaisen luontotiedon järjestelmää, johon on tarkoitus koota kaikki eri toimijoiden tuottama, ja tällä hetkellä mahdollisesti omiin tietojärjestelmiinsä liittävä, vedenalainen luontotieto koko Suomen merialueelta. Järjestelmään on tarkoitus koota esimerkiksi kaikkia lajeja koskeva tieto paikkatietoineen. Järjestelmää rakennetaan VELMU-hankkeen, Metsähallituksen ja muiden keskeisten tahojen kanssa tiiviissä yhteistyössä.

Kun itse tietojärjestelmä on saatu toimimaan, seuraava tehtävä on kehittää järjestelmän käytettävyyttä, ei pelkästään tutkijoiden, vaan myös suunnittelijoiden ja muiden merialueiden käytön ja hoidon ohjaukseen osallistuvien kannalta. Esimerkiksi useinkaan ei tarvita lajitietoa, vaan monikerroksista karttapalvelua, joka tuottaa syntetisoitua alueisiin ja kohteisiin sidottua tietoa. Tällaista tietoa ovat esimerkiksi erilaiset vaikutusvyöhykkeet.

Tällä hetkellä keskeinen tehtävä on itse järjestelmän rakentaminen ja tiedon koaminen siihen. Monen toimijan erilaisen ja erilaisessa muodossa olevan tiedon sovittaminen tietojärjestelmään on haasteellista. Järjestelmää rakennettaessa ja tietoa koottaessa joudutaan myös ratkaisemaan se, kuinka yksityiskohtaista tietoa järjestelmään on mielekästä liittää.

Merialueiden hoitoon ja käyttöön vaikuttavia muutostekijöitä ja -trendejä voidaan ennakoida ja arvioida, paitsi yksittäisissä suunnittelutilanteissa, myös laajemmin erilaisissa tutkimus- ja selvityshankkeissa. Esimerkiksi MARISPLAN-hankkeessa selvitetään, miten ilmasto vaikuttaa Itämeren ekosysteemiin ja erilaisiin käyttömuotoihin sekä tarkastellaan sitä, miten yhteiskunta voi sopeutua ilmastonmuutokseen, mm. merialueiden suunnittelua ja muuta ohjausta kehittämällä. Hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää kaikessa merialueiden käytön ja hoidon suunnittelussa ja muussa ohjauksessa.

Kuva 7. Ilmastonmuutoksen vaikutus merialuesuunnitteluun -hanke (MARISPLAN)

Käyttömuotoja (tai ”ihmispaineita”) koskeva paikkatietopohjainen tietojärjestelmä. Merialueiden käytön ja hoidon ohjauksen tueksi tarvitaan koottua, erityisesti paikkatietoon sidottua, tietoa erilaisista käyttömuodoista. VELMU-hankkeen, Metsähallituksen ja muiden toimijoiden yhteistyönä ollaan rakentamassa tietojärjestelmää nimenomaan tällaiselle tiedolle. Tietojärjestelmään tullaan kokoamaan yksittäisiä käyttömuotoja koskevaa tietoa ja rakentamaan mahdollisuus syntetisoida useita käyttömuotoja koskevaa tietoa. Syntetisoitu tieto voi koskea esimerkiksi vaikutuksia tai vaikkapa erilaisia ekosysteemiin kohdistuvia paine- tai muun tyyppisiä indeksejä.

Lounais-Suomea koskeva alueellinen paikkatietoverkosto (www.lounaispaikka.fi) puolestaan on esimerkki tietojärjestelmästä, jossa on koottu eri toimijoiden tuottamaa paikkatietoa yhteen.

Ihmispaine-käsitteen taustalla on mitä ilmeisimmin merialueiden tarkastelu korostuneesti ekosysteemiin ja sen suojelun näkökulmasta. Tietojärjestelmää tarvitaan kuitenkin luonnonsuojelun tarpeiden ohella luonnollisesti myös monenlaisiin muihin tarkoituksiin, esimerkiksi erilaisten käyttömuotojen yhteensovittamiseen. Siksi olisi tärkeää, että tietojärjestelmän avulla olisi mahdollista koota ja syntetisoida tietoa mahdollisimman joustavasti erilaisten käyttömuotojen yhdistelmistä ja suhteista. Tällaista tietoa tarvitaan esimerkiksi virkistyskäytön ja rantarakentamisen yhteensovittamisen tueksi. Olisi myös hyvä, jos järjestelmä voisi tuottaa tietoa eri käyttömuotojen synergieoista ja yhteiskäytön mahdollisuuksista.

Käyttömuotoja koskevan tietojärjestelmän rakentaminen mahdollisimman hyvin erilaisia käyttäjiä palvelevaksi on haastava tehtävä. Tämä koskee erityisesti sitä, miten käyttäjän on mahdollista saada järjestelmästä ulos haluamaan käyttömuotokohtaista ja eri tavoin syntetisoitua tietoa.

Kuten vedenalaisen luontotiedonkin kohdalla, myös käyttömuotoja koskevan tiedon hankinnan haasteena jatkossa on tiedon päivittäminen: tiedon kokoaminen eri lähteistä ja eri sektoreilta ja tiedon liittäminen järjestelmään.

Kansainväliset tietotarpeet ja kansainvälinen tiedonhallinta. Hankittaessa merialueiden käytön ja hoidon ohjausta palvelevaa tietoa, on tärkeää ottaa huomioon erilaiset kansainvälisen ohjauksen ja yhteistyön tarpeet, esimerkiksi meristrategiadirektiivin kansalliseen toimeenpanoon liittyvät raportointivelvoitteet. Vastaavasti erilaiset tietojärjestelmät on tärkeä sovittaa mahdollisimman hyvin yhteen muiden maiden ja kansainvälisten tietojärjestelmien kanssa.

4 Suunnittelujärjestelmän kehittäminen

4.1

Lähtökohtia

Suomen merialueita suunnitellaan jo nykyisin suhteellisen monipuolisesti, mikä tarjoaa hyvän pohjan merialueiden suunnittelun kehittämiseksi. Nykyisten suunnittelumuotojen kehittämisen lisäksi joudutaan myös arvioimaan, tarvitaanko jonkinlaisia uusia, nimenomaan merialueita koskevia suunnittelumuotoja.

Mahdollinen tuleva merialuesuunnitteludirektiivi on yksi keskeinen merialueiden suunnittelun kehittämisen lähtökohta.

Nykyinen suunnittelujärjestelmä Suomessa tarjoaa hyvän pohjan merialueiden suunnittelun kehittämiseksi, koska merialueita suunnitellaan jo nykyisin suhteellisen monipuolisesti sekä eri alojen sektorisuunnittelussa että käyttömuotoja yhteen sovittavassa alueidenkäytön ja muussa suunnittelussa.

Merialueiden suunnittelun kehittämishaasteet kohdistuvat koko merialueiden suunnittelujärjestelmään, sekä sektorisuunnitteluun että yhteen sovittavaan suunnitteluun, sekä strategiseen ja ohjelmalliseen suunnitteluun että alueidenkäytön suunnitteluun. Nykyisten suunnittelumuotojen kehittämisen lisäksi joudutaan myös arvioimaan, tarvitaanko jonkinlainen uusi suunnittelumuoto tai uusia suunnittelumuotoja.

Luvussa 3 käsitelty suunnittelua koskevat läpäisevät teemat ja haasteet koskevat kaikkea merialuesuunnittelun kehittämistä. Erityisen tärkeää on suunnittelun integrointi eri muodoissaan. Integrointitarvetta ja integroinnin haasteellisuutta lisää se, että Suomen merialueita koskeva suunnittelujärjestelmä on hyvin monitahoinen ja hajanainenkin lukuisine suunnitelmineen ja toimijoineen. Keskeisiä integrointitarpeita ovat:

- eri suunnittelumuotojen integrointi (erilaisten sektorisuunnittelun että yhteen sovittavan suunnittelun muotojen integrointi; nykyisten ja mahdollisten uusien suunnittelumuotojen integrointi)
- avomeri-, saaristo-, rannikko- ja sisämaa-alueiden suunnittelun integrointi (sekä yksittäisten suunnitelmien puitteissa että eri suunnitelmien välillä)
- laajojen merialueiden käsittely kokonaisuuksina (sekä yksittäisten suunnitelmien puitteissa että eri suunnitelmien välillä).

Tehokas integrointi edellyttää, että merialueiden suunnittelua pyritään kehittämään kokonaisuutena ja että yksittäistä suunnittelumuotoa kehitettäessä pyritään ottamaan huomioon suunnittelujärjestelmän kokonaisuus.

Mahdollinen tuleva merialuesuunnitteludirektiivi on luonnollisesti yksi keskeinen lähtökohta. Toteutuessaan direktiivi asettaa yleiset puitteet, joihin merialueidemme suunnittelun tulee sovitautua.

Yhteen sovittava suunnittelu

Vaikuttaa siltä, että merialueilla tarvittaisiin erityisesti sellaista suunnittelua, jossa käsitellään yhdessä kaikkia käyttömuotoja maakuntia laajemmilla merialueilla, mukaan lukien talousvyöhyke, ja tarkastellaan merialueiden alueidenkäyttöön liittyviä kysymyksiä strategisten ja ohjelmallisten kysymysten ohella. Todennäköisesti tämä edellyttää uuden tyyppisen suunnittelun kehittämistä, jolloin ratkaistavia kysymyksiä ovat mm.:

- Laaditaanko valtakunnallisia ja/tai ylimaakunnallisia suunnitelmia?
- Miten suunnittelussa käsitellään strategisia, ohjelmallisia ja alueidenkäyttöön liittyviä kysymyksiä, ja käsitelläänkö niitä yhdessä vai erillisissä suunnitelmissa?

Maakuntakaavoitus muodostaa hyvän pohjan merialueiden alueidenkäytön suunnittelun kehittämiselle maakuntatasolla. Yleiskaavoituksen soveltamista merialueiden suunnitteluun on hyödyllistä kehittää erityisesti sellaisissa kunnissa, joissa on laajoja saaristoalueita ja/tai joiden merialueisiin kohdistuu merkittäviä käyttöpaineita.⁹

Maakuntatasolla on hyödyllistä kehittää maakuntakaavoituksen ohella myös strategista ja ohjelmallista merialueiden suunnittelua maakuntasuunnitelmien ja maakuntaohjelmien puitteissa.

Muutamien maakuntaliittojen ja kuntien laatimat saaristo- ja rannikkostrategiat ja -ohjelmat käsittelevät useita erilaisia käyttömuotoja merialueilla. Mikäli niiden kaltaista merialueisiin keskittyvää suunnittelua halutaan kehittää, haasteina on erityisesti tarkastelun laajentaminen koskemaan kaikkia keskeisiä käyttömuotoja sekä suunnittelun integrointi muuhun suunnitteluun, esimerkiksi maakuntatasolla maakuntasuunnitelmaan ja maakuntaohjelmaan.

Useita sektoreita ja niiden käyttömuotoja yhdessä käsittelevä suunnittelu on tehokas tapa sovittaa yhteen erilaisia käyttömuotoja. Se mahdollistaa erilaisten käyttömuotojen ja niiden tarpeiden sekä niiden välisten konfliktien, yhteiskäyttömahdollisuuksien ja synergioiden kokonaisvaltaisen tarkastelun. Siksi yhteen sovittavalla suunnittelulla on keskeinen tehtävä merialueiden suunnittelussa.

Kuvassa 8 on kooste merialueita koskevasta sektoreiden käyttömuotoja yhteen sovittavasta suunnittelusta eri aluetasoilla tällä hetkellä.

⁹ Alueidenkäytön ohjausta, erityisesti maakuntakaavoitusta, käsitellään yksityiskohtaisemmin luvuissa 5 ja 6.

	Strateginen ja ohjelmallinen suunnittelu	Alueidenkäyttöä koskeva suunnittelu
Valtakunnallinen taso	Valtioneuvoston selonteko, Itämeren haasteet ja Itämeripoliittika <ul style="list-style-type: none"> hyvin yleispiirteinen, kattaa kaikki merialueet Suomen rannikkostrategia <ul style="list-style-type: none"> edellistä yksityiskohtaisempi, mutta silti yleispiirteinen, kattaa rannikko- ja saaristoalueet, jossain määrin avomerialueitakin 	Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet <ul style="list-style-type: none"> puitteistavat kaavoitusta ja viranomaisten alueidenkäyttöön vaikuttavaa toimintaa
Ylimaakunnallinen taso	Metsähallituksen luonnonvarasuunnitelmat <ul style="list-style-type: none"> koskevat muutamia käyttömuotoja, kattavat merialueella valtion omistamat vesi- ja maa-alueet sekä muita Metsähallituksen hallinnassa olevia alueita 	Lähinnä maakuntaliittojen yhteiset alueidenkäytön strategiat ja aluerakennetarkastelut <ul style="list-style-type: none"> käsittelevät yleensä vähän merialueita rannikon ulkopuolella
Maakunnallinen ja seudullinen taso	Maakuntasuunnitelmat ja -ohjelmat <ul style="list-style-type: none"> käsittelevät varsin laajalti erilaisia käyttömuotoja sisämaasta avomerelle Rannikko- ja saaristostrategiat ja -ohjelmat <ul style="list-style-type: none"> käsittelevät useimmiten valikoituja käyttömuotoja, lähinnä rannikolla ja saaristossa, vähemmän avomerellä 	Maakuntakaavat <ul style="list-style-type: none"> käsittelevät varsin laajasti erilaisia käyttömuotoja sisämaasta avomerelle Erilaiset aluerakenteen ja muut alueidenkäytön kehityskuvat ja strategiat <ul style="list-style-type: none"> käsittelevät yleensä vähän merialueita rannikon ulkopuolella
Paikallinen taso	Rannikko- ja saaristostrategiat ja -ohjelmat <ul style="list-style-type: none"> käsittelevät useimmiten valikoituja käyttömuotoja, lähinnä rannikolla ja saaristossa, vähemmän avomerellä 	Yleiskaavoitus <ul style="list-style-type: none"> muutamia kokonaisyleiskaavoja, runsaasti rantaosayleiskaavoja sekä jonkin verran suppea-alaisia yleiskaavoja Asemakaavoitus <ul style="list-style-type: none"> lähinnä kylien ja suurehkojen taajamien alueidenkäyttö sekä yksittäiset rakentamishankkeet

Kuva 8. Useiden sektoreiden käyttömuotoja yhteen sovittavia nykyisiä suunnittelumuotoja.

Valtakunnallinen ja ylimaakunnallinen suunnittelu

Tällä hetkellä nimenomaan merialueita koskevaa, eri käyttömuotoja yhteen sovittavaa valtakunnallista ja ylimaakunnallista, suunnittelua on vähän. Valtakunnan tasolla suunnittelumuotoja ovat lähinnä valtioneuvoston selonteko ja rannikkostrategia. Selonteko on hyvin yleispiirteinen kaikkia Suomen merialueita koskeva linjaus. Rannikkostrategia on tätä yksityiskohtaisempi ohjelmallinen suunnitelma, joka on keskittynyt nimensä mukaisesti etupäässä rannikko- ja saaristoalueisiin. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ohjaavat alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua. Sen sijaan merialueiden alueidenkäyttöä koskevaa ylimaakunnallista tai valtakunnallista suunnittelua ei ole. Ylimaakunnallisella tasolla yhteen sovittavaa suunnittelua on lähinnä Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelu, joka koskee muutamia käyttömuotoja. Talousvyöhykettä ei suunnitella tällä hetkellä ilmeisesti minkään yhteen sovittavan suunnittelun puitteissa.

Vaikuttaa siltä, että merialueilla tarvittaisiin erityisesti sellaista suunnittelua, jossa käsitellään yhdessä kaikkia käyttömuotoja maakuntia laajemmilla merialueilla,

mukaan lukien talousvyöhyke, ja tarkastellaan merialueiden alueidenkäyttöön liittyviä kysymyksiä strategisten ja ohjelmallisten kysymysten ohella. Tällaista suunnittelua tarvitaan:

- linjaamaan merialueitamme ja niiden käyttöä ja hoitoa koskevia tavoitteita, toimenpiteitä ja alueidenkäytöllisiä ratkaisuja kokonaisvaltaisesti,
- asettamaan puitteita sekä tarjoamaan yhteisiä käsitteitä ja tarkastelutapoja suppeampia alueita koskevalle yhteen sovittavalle suunnittelulle (esim. juuri maakuntakaavoitukselle ja maakunnan muulle suunnittelulle) ja sektorisuunnittelulle – ja näin osaltaan myös integroimaan nyt kovin hajanaista merialueiden suunnittelua
- tarjoamaan puitteet yhteistyölle muiden maiden kanssa sekä
- tukemaan myös merialuesuunnitteludirektiivin kansallista toimeenpanoa (kuva 9).

Todennäköisesti tarvitaan uuden tyyppistä suunnittelua, jolloin ratkaistavia kysymyksiä ovat mm.:

- Laaditaanko valtakunnallisia ja/tai ylimaakunnallisia suunnitelmia?
- Miten uudessa suunnittelussa käsitellään strategisia, ohjelmallisia ja alueidenkäyttöön liittyviä kysymyksiä, ja käsitelläänkö niitä yhdessä vai erillisissä suunnitelmissa?

Ylimaakunnallisen suunnittelun tarve riippuu siitä, miten valtakunnan tason suunnittelua kehitetään ja toisaalta siitä, miten maakuntakaavoitusta ja maakunnan muuta suunnittelua sekä maakuntaliittojen yhteistyötä kehitetään. Monitasoisen ja raskaan suunnittelujärjestelmän rakentamista on syytä välttää.

Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelussa merialueita on käsitelty varsin vähän ja vain muutaman käyttömuodon osalta. Luonnonvarasuunnittelun yhtenä keskeisenä lähtökohtana on metsätalouden ja muiden käyttömuotojen yhteensovittaminen. Jatkossa olisi hyvä miettiä, mikä on luonnonvarasuunnittelun rooli merialueiden suunnittelussa jatkossa, erityisesti suhteessa mahdollisiin uusiin merialueiden erilaisiin käyttömuotoihin yhteen sovittaviin suunnittelumuotoihin.

Maakunnallinen ja seudullinen suunnittelu

Maakuntakaavoitus muodostaa hyvän pohjan merialueiden alueidenkäytön suunnittelun kehittämiseksi maakuntatasolla. Maakuntakaavoitusta on käsitelty yksityiskohdaisemmin luvuissa 5.2, 5.3 ja 6.

Ehdotetun direktiivin pääasiallisena tavoitteena on edistää meri- ja rannikkoalueiden toimintojen kestävää kasvua sekä rannikko- ja merialueiden luonnonvarojen kestävää käyttöä.

Ehdotuksella perustetaan merten aluesuunnittelulle ja rannikkoalueiden yhdennetylle käytölle ja hoidolle puitteet järjestelmälliselle, koordinoitulle, osallistavalle ja rajat ylittävälle lähestymistavalle meriasioiden yhdennettyyn hallintaan.

Ehdotuksessa veloitetaan jäsenvaltiot laatimaan ja toteuttamaan yksi tai useampi merten aluesuunnitelma sekä yksi tai useampi rannikkoalueen yhdennetyn käytön ja hoidon strategia - joko yhtenä asiakirjana tai erillisinä, yhteen sovitettuina asiakirjoina. Nämä suunnitelmat ja strategiat kattavat yhdessä kaikki merialueet talousvyöhyke mukaan lukien. Suunnitelmia ja strategioita on tarkasteltava uudelleen vähintään kuuden vuoden välein. Merten aluesuunnitelmat ja rannikkoalueiden yhdennetyn käytön ja hoidon strategiat voivat pohjautua nykyisiin merialueiden käytön ja hoidon suunnittelun ja hallinnan mekanismeihin, edellyttäen että direktiivin vähimmäisvaatimukset täyttyvät.

Kuva 9. Merialuesuunnitteludirektiiviehdotus asettaa puitteet eri sektoreita ja käyttömuotoja yhteen sovittavalle suunnittelulle

Maakuntasuunnitelma ja -ohjelma. Maakuntasuunnitelmassa tehdään yleiset maakunnan kehittämistä koskevat linjaukset, jotka osaltaan ohjaavat myös maakuntakaavoitusta ja maakuntaohjelman laadintaa. Maakuntaohjelmassa määritellään konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet maakunnan kehittämiseksi. Ohjelma ja sen toteuttamissuunnitelma myös ohjaavat tukirahoituksen myöntämistä. Sekä maakuntasuunnitelmissa että maakuntaohjelmissa merialueita on käsitelty vaihtelevasti. Muutamissa maakunnissa etenkin saaristoalueiden kysymyksiä on käsitelty suhteellisen paljon, myös omina kokonaisuuksinaan. Muissa maakunnissa merialueiden käsittely on ollut hajanaisempaa.

Sekä maakuntasuunnitelma että maakuntaohjelma tarjoavat hyvän lähtökohdan merialueiden strategisen ja ohjelmallisen suunnittelun kehittämiseksi maakuntatasolla, etenkin, koska:

- ne käsittelevät ja sovittavat yhteen hyvin laaja-alaisesti erilaisia käyttömuotoja
- muodostavat maakuntakaavoituksen kanssa tiiviin strategisen, ohjelmallisen ja alueidenkäytön suunnittelun kokonaisuuden
- maakuntaohjelma ohjaa tukirahoituksen suuntaamista alueilla ja näin tehostaa suunnitelmien ja ohjelmien toteutumista
- suunnittelu on lakisääteistä ja sisältää monipuolisesti jatkuvan suunnittelun elementtejä.

Saaristo- ja rannikkostrategiat ja -ohjelmat. Muutamat maakuntaliitot ovat laatineet saaristo- ja rannikkostrategioita ja -ohjelmia, jotka käsittelevät useita erilaisia sektoreita ja käyttömuotoja merialueilla. Näkökulma on usein alueiden kehittämisessä, esimerkiksi matkailun ja saaristoeinkeinojen, asumisen edellytysten ja virkistyskäytön kehittämisessä. Myös tällaiset strategiat ja ohjelmat luovat lähtökohtaisesti hyvät puitteet merialueiden käytön ja hoidon kokonaisvaltaiselle ja monipuoliselle ohjaukselle, erityisesti siksi, että niissä nimenomaan keskitytään merialueiden erityiskysymyksiin.

Maakuntakaavoituksen ohella maakuntatasolla on tärkeää kehittää myös strategista ja ohjelmallista merialueiden suunnittelua. Yksi keskeinen kysymys on se, riittääkö maakuntasuunnitelma- ja maakuntaohjelmatyön kehittäminen vai tarvitaanko lisäksi erityisiä alueellisia merialuestrategioita ja -ohjelmia. Ratkaisuun vaikuttaa osaltaan se, laaditaanko ylimaakunnallisella tasolla jonkinlaisia merialueita koskevia suunnitelmia, ja jos laaditaan, niin millaisia.

Maakuntasuunnitelma- ja maakuntaohjelmatyön keskeisiä kehittämishaasteita ovat:

- merialueiden käsittelyn vahvistaminen, esimerkiksi käsittelemällä merialueita koskevia keskeisiä teemoja kokonaisuuksina sekä määrittämällä erityisesti merialueille kohdennettuja tavoitteita ja toimenpiteitä
- yhteistyön tiivistäminen maakuntasuunnitelma- ja -ohjelmatyön välillä sekä suhteessa maakuntakaavoitukseen
- yhteistyön vahvistaminen muiden maakuntaliittojen kanssa.

Mikäli seudullisten tai alueellisten erityisesti merialueita koskevien rannikko-, saaristo- tai muiden strategioiden tai ohjelmien laatiminen katsotaan tarpeelliseksi, keskeisiä kehittämishaasteita ovat:

- tarkastelun laajentaminen koskemaan kaikkia keskeisiä käyttömuotoja
- jatkuvan suunnittelun periaatteiden ja työtapojen vahvistaminen suunnittelussa
- suunnitelmien vaikuttavuuden lisääminen
- suunnittelun integrointi muuhun suunnitteluun, erityisesti maakunnan suunnitteluun.

Kunnan suunnittelu

Kuntakaavoitusta käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 5.4. Muussa kunnan suunnittelussa merialueita on käsitelty kovin vaihtelevasti. Muutamassa kunnassa on laadittu erityisiä saaristostrategioita ja -ohjelmia sekä myös esimerkiksi sellaisia matkailu- ja virkistyskäyttöstrategioita ja -ohjelmia, joissa on käsitelty myös merialueita. Kunnan strategisella suunnittelulla on, tai voisi olla, tärkeä rooli erityisesti sellaisissa kunnissa, joissa merialueilla on erityisen keskeinen asema.

Helsingin kaupungin Helsinki-puisto kattaa varsin laajalti Helsingin edustan merenlahtia ja saaristo-alueita vesialueineen. Puistoa koskeva yleissuunnitelma on alueen kehittämissuunnitelma, joka luo lähtökohtia yksityiskohtaisemmille ratkaisuille, mm. asettamalla alueidenkäytön periaatteet sekä joiltakin osin myös määrittämällä konkreettisia toimenpiteitä. Suunnitelmassa käsitellään erilaisia käyttömuotoja, erityisesti virkistyskäyttöä, sekä maisemaan liittyviä kysymyksiä. Suunnitelma on tarkkuudeltaan yleis- ja asemakaavan välimaastossa. Helsinki-puisto on merialueiden suunnittelun kannalta mielenkiintoinen konsepti, erityisesti koska siinä yhdistetään toiminnallista ja alueidenkäytön suunnittelua.

Kuva 10. Helsinki-puisto.

4.3

Muu suunnittelu ja muut ohjauskeinot

Sektorisuunnittelun yhteydessä on tärkeä pyrkiä sovittamaan yhteen sektorin käyttömuotoja muiden sektoreiden käyttömuotojen kanssa. Tässä suhteessa erityisen käyttökelpoisilta tuntuisivat sellaiset tietyille toiminnalle soveltuvien alueiden kartoitukset, joissa alueiden soveltuvuutta on arvioitu asianomaisen käyttömuodon lisäksi korostetusti myös muiden käyttömuotojen näkökulmasta.

Sektorisuunnittelu

Sektorisuunnittelun ehkä keskeisin haaste on se, että jo sektorisuunnittelun yhteydessä pyritään sovittamaan yhteen sektorin omia käyttömuotoja muiden käyttömuotojen kanssa ja tarvittaessa laajemminkin integroimaan suunnittelua muuhun merialueiden suunnitteluun.

Sektorisuunnittelussa voidaan tukea käyttömuotojen yhteensovittamista ottamalla aktiivisesti huomioon muiden sektoreiden tarpeita. Tyypillisiä keinoja ovat olleet esimerkiksi muihin käyttömuotoihin kohdistuvien vaikutusten arviointi sekä yhteistyö muiden sektoreiden kanssa suunnittelun yhteydessä. Sektorisuunnittelun yhteydessä on myös mahdollista sisällyttää muiden sektoreiden näkökulmia suunnittelun kriteereiksi ja jopa suunnittelun tavoitteiksi. Tällaista monialaista tavoitteenasettelua on kehitetty esimerkiksi liikennesuunnittelun yhteydessä.

Sektori voi myös pyrkiä välittämään aktiivisesti omia näkemyksiään ja tarpeitaan sekä muiden sektoreiden toimintaan että yhteen sovittavaan suunnitteluun, esimerkiksi juuri kaavoitukseen. Tyypillisiä keinoja ovat olleet yhteistyön ja lausunnonannon lisäksi omien näkemysten ja tarpeiden koottu esittäminen omien suunnitelmien ja selvitysten muodossa.

Tietylle toiminnalle soveltuvien alueiden kartoitukset tuntuisivat olevan hyvä keino sekä sovittaa sektorisuunnittelun puitteissa oma toiminta muiden käyttömuotojen kanssa, että välittää omia tarpeita muuhun suunnitteluun. Tällaisia kartoituksia ovat esimerkiksi tuulivoimalle soveltuvien alueiden kartoitukset sekä vesiviljelyn sijainninohjaussuunnitelma ja ammattikalastusalueiden vesienkäyttösuunnitelmat. Niissä kaikissa soveltuvia alueita on kartoitettu tarkastelemalla alueiden soveltuvuutta paitsi asianomaisen käyttömuodon näkökulmasta, myös korostetusti muiden käyttömuotojen näkökulmasta: poissulkemisperiaatteella on rajattu pois sellaiset alueet, jotka eivät muiden käyttömuotojen näkökulmasta ole soveliaita. Tämän tyyppisiä soveltuvien alueiden kartoituksia saattaisi olla hyödyllistä tehdä myös joillekin muillekin käyttömuodoille, esimerkiksi merenpohjan maa-ainesten hyödyntämiselle.

Sektorisuunnittelua on tarpeen integroida sekä muuhun sektorisuunnitteluun että yhteen sovittavaan suunnitteluun. Jälkimmäisestä tyyppinen esimerkki on sektorisuunnittelun ja maakuntakaavoituksen yhteensovittaminen. Sektorisuunnitelmien välisestä integroinnista ajankohtaisen esimerkin tarjoaa merenhoidon suunnittelun ja vesienhoidon suunnittelun integrointi (ks. kuva 11).

Merenhoidon suunnittelua ollaan toteuttamassa ensimmäistä kertaa. Itse suunnittelun organisoinnin ohella keskeinen haaste koskee merenhoidon ja vesienhoidon suunnittelun integrointia. Integrointi on tarpeellinen ja samalla erittäin haastava tehtävä mm. seuraavista syistä:

- Suunnitelmat eroavat monin osin sisällöllisesti toisistaan. Vesienhoidon suunnittelussa käsitellään lähinnä vesiensuojellisia kysymyksiä. Merenhoidon suunnittelussa puolestaan käsitellään laajemmin ekosysteemin toimintaa, myös esimerkiksi melua ja roskaantumista. Vastaavasti myös hyvän tilan määrittely tehdään suunnitelmissa osin eri kriteereillä.
- Suunnittelualueet menevät rannikon edustalla osittain päällekkäin.
- Suunnitelmat vaikuttavat vahvasti toisiinsa ja suunnitelmilla vaikutetaan osin samoihin asioihin, esimerkiksi meren rehevöitymiseen.

Molempia suunnitteluprosesseja pyritäänkin toteuttamaan tiiviissä yhteistyössä esimerkiksi osallistumisen ja yhteistyön sekä tiedon hankinnan ja hallinnan osalta. Jatkossa haasteena on myös vesienhoidon ja etenkin uuden merenhoidon suunnittelun integrointi merialueita koskevan muun suunnittelun kanssa.

Kuva 11. Merenhoidon ja vesienhoidon suunnittelun integrointi.

Muut ohjauskeinot ja niiden suhde suunnitteluun

Lupajärjestelmä. Merialueita koskevia keskeisiä, erityisesti toimintojen sijoittumista ja itse toimintaa sääteleviä lupia ovat etenkin ympäristönsuojelulain mukainen ympäristölupa, maankäyttö- ja rakennuslain mukainen rakennus- ja toimenpidelupa ja muut rakentamista ohjaavat luvat sekä vesilain mukainen vesilupa. Ympäristölupa ja usein myös rakennuslupa vaaditaan esimerkiksi tietyt edellytykset täyttäviltä tuulivoiman tuotantolaitoksilta ja muilta energiantuotantolaitoksilta, kalankasvatus- ja kalanviljelylaitoksilta, teollisuuslaitoksilta, jäteveden puhdistamoilta sekä satamilta. Vesilain mukainen vesilupa vaaditaan esimerkiksi ruoppauksille ja ruoppausmassojen läjittämiselle, siltojen rakentamiselle vesiväylän yli ja vesijohdon tai muun vastaavan johdon rakentamiselle väylän ali sekä maa-aineksen ottamiseen vesialueen pohjasta.

Tälle toimintojen sijoittumista ja toiminnan luonnetta säätelevien lupien järjestelmälle on luonteenomaista että:

- luvat myönnetään pitkälti hanke kerrallaan, suhteuttamatta yksittäistä hanketta kovinkaan laajasti esimerkiksi muihin samankaltaisiin hankkeisiin
- usein suhteellisen tiukkojen luvan myöntämiskriteerien puitteissa harkintavalta on suppea
- keskeisiä lupapäätöksiä tekevät sekä kunnat että aluehallintovirastot.

Vaikuttaa siltä, että etenkin lupapäätöksenteon palottaisuuden ja usein kovin rajoitetun harkintavallan takia lupiin perustuvaa ohjausta on ollut joissain tilanteissa hankala sovittaa yhteen sellaisen merialueiden suunnittelun kanssa, joka pyrkii tarkastelemaan merialueita ja niiden erilaisia käyttömuotoja ja erilaisia hankkeita kokonaisuutena. Jatkossa olisikin hyvä pyrkiä integroimaan lupapäätöksentekoa ja merialueiden suunnittelua: esimerkiksi hyödyntämällä lupapäätöksenteossa merialueita koskevia suunnitelmia ja selvityksiä nykyistä laajemmin.

Tukirahoitus. Suuri osa tukirahoituksesta kanavoituu pitkälti erilaisten ohjelmien puitteissa, mikä ainakin periaatteessa tukee rahoituspäätöksenteon integroimista laaja-alaisempaan suunnitteluun. Esimerkiksi maakunnan kehittämisrahoja kokeva päätöksenteko kanavoituu maakuntaohjelman kautta, joka puolestaan toteuttaa maakuntakaavan rinnalla maakuntasuunnitelman strategisia linjauksia.

4.4

Kansainvälinen suunnitteluylhteistyö

Tärkeää suunnitteluylhteistyötä on sekä koko Itämeren puitteissa tapahtuva että kahden- ja monenkeskinen yhteistyö kansallisella, alueellisella ja joissain tapauksissa paikallisellakin tasolla. Yhteisten suunnitelmien laadinnan ohella yhteistyön muotoja ovat esimerkiksi muiden maiden suunnitteluun osallistuminen ja vaikuttaminen, muiden osallistaminen omaan suunnitteluun sekä omien suunnitelmien sovittaminen muiden suunnitelmiin.

Yhteistyön muodot

Kansainvälisen suunnitteluylhteistyön merkitys kasvaa koko ajan. Esimerkiksi sekä meristrategiadirektiivissä että ehdotetussa merialuesuunnitteludirektiivissä yhteistyön merkitystä korostetaan ja yhteistyöhön myös velvoitetaan. Yhteistyön tarvetta lisää myös se, että Suomea ympäröivät merialueet ovat suhteellisen pieniä ja etäisyydet naapurimaihin ovat lyhyitä. Yhteistyön keskeisiä teemoja ovat esimerkiksi:

- Laivaväylät ja meriliikenteen turvallisuus, energian siirtojohdot ja putket sekä laajemminkin infrastruktuurikorridorit merialueilla, rehevöitymisen vähentäminen sekä kalatalous. Nämä teemat korostuvat erityisesti meren yli tapahtuvassa yhteistyössä sekä laajoja merialueita koskevassa kahden- ja monenkeskisessä yhteistyössä.
- Matkailu ja erilaiset saaristoelinkeinot, virkistyskäyttö ja luonnonsuojelu. Nämä teemat korostuvat erityisesti Itäisen Suomenlahden rannikko- ja saaristoalueilla yhteistyössä venäläisten toimijoiden kanssa sekä Perämeren pohjukan rannikko- ja saaristoalueilla ja jossain määrin myös Merenkurkun alueella yhteistyössä ruotsalaisten toimijoiden kanssa.

Tärkeää suunnitteluyhteistyötä on sekä koko Itämeren puitteissa tapahtuva että kahden- ja monenkeskinen yhteistyö kansallisella, alueellisella ja joissain tapauksissa paikallisellakin tasolla että. Yhteisten suunnitelmien laadinnan ohella muita yhteistyön muotoja ovat esimerkiksi toisen valtion merialuetta koskevaan suunnitteluun osallistuminen ja vaikuttaminen, muiden osallistaminen omaan suunnitteluun sekä omien suunnitelmien sisällöllinen sovittaminen muiden suunnitelmiin. Rajojen yli ulottuvien vaikutusten arviointi tarjoaa osaltaan puitteet maiden väliselle suunnitteluyhteistyölle. Suomessa yhteistyötä edellytetään yli rajojen ulottuvien vaikutusten osalta esimerkiksi kaavoituksessa, YVA -menettelyssä sekä SOVA -lain mukaisessa ympäristöarvioinnissa.

Varsinaista yhteistä suunnittelua kevyempi tapa koordinoida merialueiden suunnittelua valtioiden kesken on erilaisten yhteistyöryhmien ja muiden yhteistyöorganisaatioiden toiminta. Niiden puitteissa voidaan välittää tietoa esimerkiksi erilaista merialueita koskevista tarpeista ja suunnitelmista sekä tarvittaessa tiiviimminkin integroida kussakin maassa laadittavia merialueita koskevia suunnitelmia.

Kansainvälisen suunnitteluyhteistyön keskeisiä haasteita ovat itse suunnittelu- muotojen kehittämisen ja käytännön soveltamisen ohella erilaisten näkökulmien ja käsitteiden yhtenäistäminen, tietoaineistojen ja tietojärjestelmien yhteensovittaminen ja koordinointi sekä yhteistyön kytkeminen kansalliseen suunnitteluun ja muuhun merialueiden käytön ja hoidon ohjaukseen.

Yhteiset suunnitelmat

Suomi on osallisena useassa koko Itämerta tai useaa Itämeren rantavaltiota koskevassa laaja-alaisessa suunnitelmassa, esimerkiksi EU:n meripolitiikkaa toteuttavissa suunnitelmissa, Itämeren kestävä kehityksen ohjelmassa sekä HELCOM:in Itämeren suojelun toimintaohjelmassa.

Tällaisten hyvin laaja-alaisen ja useita maita koskevien yhteisten strategioiden, ohjelmien tai muiden suunnitelmien lisäksi saattaa olla mielekästä laatia kahden- tai monenkeskisiä suunnitelmia. Ne voivat koskea laajoja merialueita, esimerkiksi Suomenlahtea kokonaisuudessaan, tai pienempiä alueita, esimerkiksi Merenkurkun aluetta. Yhteiset suunnitelmat voivat koskea strategisia, ohjelmallisia ja/tai alueidenkäytöllisiä kysymyksiä. Niiden puitteissa voidaan sovittaa yhteen useiden sektoreiden erilaisia käyttömuotoja tai voivat keskittyä yksittäisiin käyttömuotoihin tai teemoihin. Suomen ja Venäjän yhteinen toimintaohjelma vesien likaantumisen vähentämiseksi ja vesiensuojelun toteuttamiseksi on tällainen yksittäiseen teemaan keskittyvä suunnitelma, joka koskee laajoja merialueita.

Eri maiden yhteisissä suunnitelmissa on luonnollisesti olennaista keskittyä nimenomaan sellaisiin kysymyksiin, jotka koskevat yhdessä suunnitteluun osallistuvia valtioita. Koska tällaiset kysymykset liittyvät usein nimenomaan avomerialueisiin, saaristo- ja rannikkoalueiden tarkastelu tulisi varmastikin monessa tilanteessa olemaan pienemmässä roolissa kuin Suomen omia merialueita koskevassa suunnittelussa.

Kehittämistyö

Merialueiden suunnittelua kehitettäessä kansainvälinen yhteistyö on jatkossakin olennaisen tärkeää. Keskeistä on osallistuminen EU:n piirissä ja maiden välillä tapahtuvaan kehittämistyöhön sekä erilaisten yhteistyöorganien ja -ryhmien toimintaan. Erityisen hyödyllistä on pyrkiä hyödyntämään kokeiluhankkeista ja suunnittelujärjestelmien kehittämistyöstä muualla saatuja kokemuksia.

Merialueiden suunnitteluun kehittämiseen liittyvä kansallista yhteistyötä on tärkeä tiivistää, esimerkiksi eri aloja ja tahoja edustavien yhteistyöryhmien ja/tai verkostojen puitteissa. Mikäli merialuesuunnitteludirektiivi toteutuu, kytkeytyy merialueiden suunnittelun kehittäminen ja siihen liittyvä yhteistyö pitkälti direktiivin kansalliseen toimeenpanoon.

Merialueiden suunnittelun kannalta keskeisimmillä hallinnonaloilla hallinnonalojen sisäistä yhteistyötä olisi hyvä tiivistää.

Kehittämistyötä tukisi merialueiden suunnitteluun keskittyvä internet-portaali, johon olisi koottu tietoa esimerkiksi tutkimusraporteista, selvityksistä ja oppaista, merialueita koskevista suunnitelmista, kokeilu- ja tutkimushankkeista sekä yhteistyöjärjestelyistä, seminaareista ja koulutuksesta.

Kehittämistyön muotoja

Merialueiden suunnitteluun liittyvää kehittämistyötä on tehty laajasti sekä kansainvälisen yhteistyön puitteissa että yksittäisissä maissa, Suomi mukaan lukien¹⁰.

Kokeilu- ja kehittämishankkeet ovat olleet hyvin monimuotoisia. Niissä on kehitetty esimerkiksi:

- tiedon hankintaa ja hallintaa, mm. erilaisia tietojärjestelmiä
- merialueiden suunnittelun tapoja ja työkaluja, erityisesti MSP- ja ICZM-konseptien mukaiseen suunnitteluun liittyen
- yhteistyön muotoja.

Suomalaisia kokeilu- ja kehittämishankkeita ovat esimerkiksi vedenalaisen luonnon monimuotoisuuden inventointiohjelma (VELMU), ilmastonmuutoksen vaikutuksia merialueiden suunnitteluun käsittelevä MARISPLAN-hanke sekä merialueiden suunnittelun työkalujen kehittämiseen Itäisellä Suomenlahdella keskittyvä TOP-CONS-hanke.

Kokeilu- ja kehittämishankkeiden yhteydessä on myös laadittu erilaisia merialueita koskevia suunnitelmia: sekä kokeiluluonteisia että nykyiseen suunnittelujärjestelmään tiiviimmin kytkeytyviä suunnitelmia. Esimerkiksi suomalaisten ja ruotsalaisten toimijoiden yhteistyönä toteuttaman Plan Bothnia -hankkeen yhteydessä laadittiin Selkämeren avomerialueita koskeva pilottiluontoinen alueidenkäytön yleispiirteinen suunnitelma.

Myös erilaisissa *suunnitteluprosesseissa* on kokeiltu ja kehitetty merialueiden suunnittelun lähestymis- ja työtapoja. Esimerkiksi maakuntakaavoituksen yhteydessä on kehitetty erilaisia merialueille soveltuvia kaavoituskäytäntöjä. ICZM-konseptin mukaista suunnittelutapaa soveltavia Suomen rannikkostrategiaa ja alueellisia rannikkostrategioita voidaan myös pitää eräänlaisina suunnittelun kehittämisen pilottiprojekteina.

¹⁰ Merialuesuunnitteluun kehittämiseen liittyviä hankkeita ja yhteistyöorgaaneja ja -ryhmiä sekä internet-linkkejä on koottu liitteeseen 3.

Yhteistyö. EU:n piirissä sekä Itämeren alueen ja muidenkin valtioiden kesken on tehty yhteistyötä sekä koskien tiedon hankinnan ja hallinnan että suunnittelun tapojen ja työkalujen kehittämistä. Yhteistyötä on tehty kokeilu- ja kehittämishankkeiden lisäksi esimerkiksi kansainvälisten seminaarien sekä erilaisten yhteistyöorganisaatioiden ja -ryhmien puitteissa. Viime mainittuja ovat esimerkiksi EU:n piirissä toimiva merialuesuunnittelun asiantuntijaryhmä sekä Itämeren merellisen ympäristön suojelukomission (HELCOM) ja Itämeren maiden aluesuunnittelun yhteistyöjärjestelmän (VA-SAB) yhteinen työryhmä, jonka puitteissa on pyritty yhdistämään luonnonsuojelun ja aluesuunnittelun näkökulmia. Kansainvälinen merentutkimusneuvoston (ICES) puitteissa puolestaan on toiminut rannikkoalueiden yhdennetyn käytön ja hoidon kehittämistä käsittelevä ICZM-työryhmä.

Suomessa kehittämistyötä koskeva yhteistyö on kanavoitunut erityisesti kokeilu- ja kehittämishankkeiden kautta. Myös lukuisat seminaarit ja vastaavat tapaamiset ovat toimineet yhteistyön puitteina.

Kokemusraportit, ohjeet ja suositukset. Kokeilu- ja kehittämishankkeiden yhteydessä, erilaisen yhteistyön puitteissa sekä muissakin yhteyksissä on laadittu erilaisia selvityksiä, kokemusraportteja, ohjeita ja suosituksia erityisesti merialueiden suunnitteluun liittyen. Tällaisia ovat esimerkiksi UNESCO:n merialueiden aluesuunnittelua koskeva ohje, Euroopan neuvoston rannikkoalueiden yhdennettyä käyttöä ja hoitoa koskeva suositus sekä Plan Bothnia -hankkeen yhteydessä laadittu merialueiden alueidenkäytön suunnittelun hyviä käytäntöjä koskeva raportti.

Merialueiden käytön ja hoidon ohjausta on kehitetty useissa maissa. Kehittämistyössä merialueita koskeva alueidenkäytön suunnittelu on ollut yleensä keskeisessä asemassa. Itämeren piirissä merialueiden käytön ja hoidon ohjausta on kehitetty esimerkiksi Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa. Ruotsissa on perustettu uusi erityinen merialueiden hoitoon ja käyttöön ja vesienhoitoon keskittyvä virasto, joka mm. laatii valtakunnallisen merialueita koskevan alueidenkäytön suunnitelman.

Huomioita

Kansainvälinen yhteistyö. Kehitettäessä merialueiden suunnittelua Suomessa kansainvälinen yhteistyö on jatkossakin olennaisen tärkeää. Tämä tarkoittaa mm. osallistumista EU:n piirissä ja maiden välillä tapahtuvaan yhteistyöhön sekä erilaisten yhteistyöorganisaatioiden ja -ryhmien toimintaan. Kokemusten vaihto on olennainen osa yhteistyötä. Erityisen hyödyllistä on hyödyntää kokeiluhankkeista ja suunnittelujärjestelmien kehittämistyöstä saatuja kokemuksia.

Yhteistyöhön kuuluu olennaisen osana myös omien kokemusten välittäminen muille. Suomessa kannattaisi harkita profiloitumista jonkin tai joidenkin merialueiden käyttöön ja hoitoon liittyvien teemojen erityisosaajaksi. Vedenalaisen luontotiedon inventoinnin ja hallinnan osaltahan Suomi alkanee sellainen ollakin.

Mikäli merialuesuunnitteludirektiivi hyväksytään, merialueiden suunnittelun kehittämistyössä tullaan luonnollisesti huomioimaan se, mitä direktiivin kansallinen toimeenpano edellyttää. Suomessa on tärkeä pyrkiä sovittamaan suunnitteluprosesseja ja -käytäntöjä sekä tarkastelutapoja ja käsitteitä myös muilta osin kansainvälisiin käytäntöihin.

Yhteistyö Suomessa. Merialueiden suunnittelun kehittämiseen liittyvä yhteistyö on ollut pitkälle erilaisten kehittämishankkeiden ja toimijoiden välisen keskinäisen yhteistyön varassa. Yhteistyötä on syytä koota tavalla tai toisella, esimerkiksi eri aloja ja tahoja edustavien yhteistyöryhmien ja/tai verkostojen muodossa. Lisäksi jollekin valtionhallinnon toimijalle olisi hyvä osoittaa kehittämistyön tai ainakin yhteistyön koordinointi- ja edistämisvastuu.

Mikäli merialuesuunnitteludirektiivi toteutuu, kytkeytyy merialueiden suunnittelun kehittäminen ja siihen liittyvä yhteistyö pitkälti direktiivin kansalliseen toimeenpanoon.

Merialueiden suunnittelun kannalta keskeisimmillä hallinnonaloilla merialueiden suunnittelun kehittämiseen liittyvää yhteistyötä olisi hyvä kehittää sekä ministeriöiden sisällä että laajemmin ministeriöiden ja keskeisten alaislaitosten välillä. Alueella yhteistyöhaasteet kohdistuvat etenkin maakuntien liittoihin ja ELY-keskuksiin (ks. kuva 12).

Merialueiden suunnittelun kehittämistyötä tukisi internet-portaali, jonka kautta voisi saada tietoa esimerkiksi:

- tutkimusraporteista, selvityksistä ja oppaista
- merialueita koskevista suunnitelmista (esimerkiksi jonkinlainen suunnitelmapankki, jonka avulla olisi mahdollista saada helposti tietoa tiettyä aluetta koskevista erilaisista suunnitelmista)
- kokeilu- ja tutkimushankkeista
- yhteistyöjärjestelyistä, seminaareista ja koulutuksesta.

Portaaliin voidaan tarvittaessa myös liittää erilaisia yhteistyön työkaluja, esimerkiksi keskustelufoorumeja ja ilmoitustauluja.

Portaalia kannattaisi ehkä kehittää nykyisten merialueita ja niiden käyttöä ja hoitoa käsittelevien sivustojen pohjalta tai ainakin niiden konsepteja hyödyntäen (esimerkiksi lounaispaikka.fi, Itämeriportaali)

Ahvenanmaan maakunta vastaa pääosin itse laajojen merialueidensa käytön ja hoidon ohjauksesta, myös merialuesuunnitteludirektiivin toimeenpanosta alueellaan. Koska Ahvenanmaan ja muun Suomen merialueet kytkeytyvät hyvin tiivistä toisiinsa, jatkossa olisi hyödyllistä tiivistää merialueiden suunnittelua koskevaa yhteistyötä.

ELY-keskuksilla, ja kaikilla niiden kolmella vastuualueella, on tärkeä rooli merialueiden käytön ja hoidon ohjauksessa. Keskukset mm. laativat erilaisia suunnitelmia, selvityksiä ja inventointeja, myöntävät tukirahoitusta, vastaavat eri alojen lainsäädännön toimeenpanosta ja valvonnasta sekä koordinoivat eri toimijoiden yhteistyötä. Jatkossa ELY-keskusten merialueisiin liittyvän toiminnan haasteita ovat esimerkiksi:

- Merialueita koskevan tietotaidon lisääminen sekä tiedon hankinnan, hallinnan ja hyödyntämisen kehittäminen. Myös keskusten asiantuntija- ja neuvontaroolia merialueisiin ja niiden ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä olisi hyödyllistä kehittää edelleen.
- Keskusten sisäinen yhteistyön kehittäminen sekä päävastuualueiden välillä että niiden sisällä. Yhteistyötä voidaan rakentaa erityisten merialueiteemojen ympärille samaan tapaan kuin joidenkin muiden teemojen ympärille on jo rakennettu. Esimerkiksi Varsinais-Suomen ELY-keskuksen strategisessa tulossuunnitelmassa Itämeri, erityisesti merenhoito, on yksi painopiste. Keskuksessa on myös otettu käyttöön erityinen Itämeri-tuloskortti keskuksen sisäisen toiminnan koordinoimiseksi.
- ELY-keskusten välinen yhteistyö merialueisiin liittyvissä kysymyksissä. Varsinais-Suomen ELY-keskus toimii keskusten koordinaattorina merenhoidon suunnittelussa. Pitäisikö myös muille merialueita koskeville keskeisille teemoille nimetä koordinoiva ELY-keskus – vai tarvittaisiinko erityinen ELY-keskusten merialueisiin liittyvää toimintaa tukeva ja koordinoiva ”Meri-ELY”?

Kuva 12. ELY-keskukset merialueiden suunnittelun toteuttajina ja kehittäjinä.

5 Merialueiden suunnittelu alueidenkäytön ohjauksessa

Jatkossa tulisi pohtia, olisiko tarpeen vahvistaa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden roolia merialueiden alueidenkäytön ohjauksessa, esimerkiksi muokkaamalla nykyisiä tavoitteita tai muodostamalla uusia.

Maakuntakaavoitus muodostaa hyvän pohjan merialueiden alueidenkäytön suunnittelun kehittämiseksi maakuntatasolla. Keskeisiä kehittämishaasteita ovat:

- ulkosaariston ja avomerialueiden entistä monipuolisempi käsittely
- merialueiden erityiskysymyksiin soveltuvien kaavamerkintöjen ja määräysten sekä vyöhyketarjauksien edelleen kehittäminen
- mahdollisesti joidenkin uusien käyttömuotojen merkitseminen kaavoihin
- maakuntakaavoituksen entistä tiiviimpi integrointi maakuntasuunnitelman ja maakuntaohjelman laadintaan sekä muuhunkin suunnitteluun
- maakuntaliittojen keskinäisen yhteistyön tehostaminen.

Yleiskaavoituksen soveltamista merialueiden suunnitteluun saattaisi olla hyödyllistä kehittää erityisesti sellaisissa kunnissa, joissa on laajoja saaristoalueita ja/tai joiden merialueisiin kohdistuu merkittäviä kehittämispaineita. Kehittäminen voi tarkoittaa esimerkiksi merialueiden ja niiden erilaisten käyttömuotojen nykyistä monipuolisempaa ja kokonaisvaltaisempaa käsittelyä kaavoissa ja ehkä joissain tapauksissa erityisten merialueita koskevien osayleiskaavojen laatimista.

5.1

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ohjaavat maakuntakaavoitusta ja muuta maakunnan suunnittelua, kuntakaavoitusta sekä viranomaisten alueidenkäyttöön vaikuttavaa toimintaa. Näin ne ohjaavat osaltaan myös merialueita koskevaa alueidenkäyttöä.

Suoranaisesti merialueisiin kohdennettuja tavoitteita on vain tavoiteryhmässä ”Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet”, joka sisältää tavoitteita koskien rannikkoalueen luonto- ja kulttuuriarvojen säilymistä, Saaristomerta sekä maankohoamisrannikkoa. Monet muutkin tavoitteet koskevat merialueita, joten ne on otettava huomioon läpäisevästi merialueita koskevassa alueidenkäytössä ja sen suunnittelussa. Jatkossa olisi hyvä miettiä, olisiko tarpeen kehittää valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita merialueiden alueidenkäytön ohjauskeinona, ja jos, niin miten. Esimerkiksi:

- Olisiko tarpeen muotoilla nykyisiä suoraan merialueisiin kohdennettuja tai muita tavoitteita merialueiden erityiskysymykset paremmin huomioon ottavammiksi?
- Olisiko tarpeen muodostaa uusia, nimenomaan merialueiden alueidenkäyttöön kohdennettuja tavoitteita, joko luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityisiä aluekokonaisuuksia koskevaan tavoiteryhmään tai muualle tavoitteisiin?

Maakuntakaavoitus

Merialueet maakuntakaavoissa

Maakuntakaavoitus on tällä hetkellä yksi keskeisimmistä, ellei peräti keskeisin, erilaisia käyttömuotoja yhteen sovittava suunnittelumuoto merialueilla. Maakuntakaavoissa käsitellään usein monipuolisestikin merialueiden erilaisia käyttömuotoja ennen kaikkea rannikko- ja saaristoaleilla mutta jossain määrin myös avomerialueilla. Maakuntakaavojen suunnittelualue kattaa ainakin periaatteessa kaikki Suomen merialueet rannikolta aluevesien ulkorajalle¹¹.

Merialueita on Ahvenanmaan itsehallinnollisen maakunnan lisäksi kahdeksan maakuntamme alueella. Uudellamaalla, Satakunnassa, Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla on pitkä rannikko, jonka edustalla on pääsääntöisesti suhteellisen kapea tai harva saaristovyöhyke. Tosin paikoitellen, esimerkiksi läntisellä Uudellamaalla ja Merenkurkun alueella Pohjanmaalla, saaristoalueet ovat varsin laajoja. Varsinais-Suomi on varsinainen saaristomaakunta laajoine Saaristomeren ja muiden saaristojen alueineen. Kymenlaaksossa, Keski-Pohjanmaalla ja Lapissa on puolestaan suhteellisen lyhyt rannikko. Keski-Pohjanmaalla saaria on vähän. Kymenlaaksossa ja Lapissa harvahko saaristovyöhyke ulottuu kauas avomerelle.

Satakunnassa, Pohjanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa on kokonaisuusmaakuntakaava, joka kattaa myös merialueet. Uudellamaalla on useita maakuntakaavoja, jotka ulottuvat merialueille. Yhdistyneen Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan alueen maakuntakaavoja ollaan vaihemaakuntakaavojen kautta yhtenäistämässä. Tässä yhteydessä käsitellään uudelleen tiettyjä aihepiirejä myös merialueilla. Kymenlaaksossa maakuntakaavoituksen perustan luovat vaihemaakuntakaavat. Varsinais-Suomen maakuntakaava muodostuu erillisistä seutukunnittain valmistelluista kokonaisuusmaakuntakaavoista. Molemmissa maakunnissa maakuntakaavat kattavat maakunnan merialueet kokonaisuudessaan. Kaikissa edellä mainituissa maakunnissa on lisäksi laadittu tai ollaan laatimassa tiettyjä teemoja koskevia vaihemaakuntakaavoja, esimerkiksi tuulivoiman tuotantoa ja muuta energiataloutta käsitteleviä kaavoja. Kymenlaakson liitossa on valmisteltavana erityinen kauppaa ja merialueita koskeva maakuntakaava. Keski-Pohjanmaalla kaavoitus etenee temaattisina koko maakuntaa koskevin vaihemaakuntakaavoina myös merialueiden osalta. Maakuntakaavoitusta maakunnittain on esitelty tarkemmin luvussa 6.

Merialueita on käsitelty maakuntakaavoissa hyvin eri tavoin. Tämä on luonnollista seurausta siitä, että kullakin maakunnalla on omat erityispiirteensä, jotka voivat liittyä esimerkiksi luonnonoloihin, talouteen, väestöön ja edelleen merialueiden erilaisiin käyttömuotoihin ja käyttöpaineisiin. Maakuntakaavat eroavat aika paljonkin sen suhteen, millaisia käyttömuotoja niissä käsitellään ja minkä tyyppisiä kaavamerkintöjä niissä käytetään, ja laajemmin sen suhteen, missä määrin kaavoituksella pyritään aktiivisesti ohjaamaan merialueilla alueidenkäyttöä ja luomaan sille puitteita – jo muissa yhteyksissä tehtyjen ratkaisujen kirjaamisen lisäksi.

¹¹ Kymenlaakson Kauppa ja merialue -maakuntakaavan luonnoksessa on esitetty lisäksi informatiivisluonteisia merkintöjä talousvyöhykkeelle.

Käytetyt kaavamerkintätyypit

Kehittämisperiaatemarkintöjä käytetään merialueilla varsin runsaasti ja vaihtelevilla tavoilla. Merkinnät koskevat useita erilaisia aihepiirejä ja käyttömuotoja, ja ne katavat usein laajoja merialueita. Tyypillisiä kehittämisperiaatemarkintöjä ovat kaupunkikehittämisen kohdealueet sekä erilaiset matkailua ja virkistyskäyttöä koskevat kehittämisvyöhykkeet sekä erilaiset yhteystarvemerkinnot. Perämerellä on kolmen maakunnan yhteinen ns. Perämerenkaaren kansainvälinen ja ylimaakunnallinen kehittämisvyöhyke. Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaalla on käytetty erilaisia rannikko-/saaristo-/merivvyöhykkeitä, joilla ohjataan erilaisia käyttömuotoja, erityisesti rantarakentamista.

Kehittämisperiaatemarkinnat tuntuisivat soveltuvan varsin hyvin merialueiden alueidenkäytön ohjaukseen, etenkin alueiden käyttöä koskevien yleisten suuntaviivojen ilmaisijana. Niiden heikkoutena on ollut se, että niitä ei ole käytetty kovin velvoittavia. Kehittämisperiaatemarkintöjen ohjausvaikutus onkin kanavoitunut ensisijaisesti maakuntien liittojen myöntämän tukirahoituksen kautta. Niiden ohjausvaikutusta on pyritty lisäämään kaavamääräysten avulla. Toteutumista on seurattu esimerkiksi kuntakaavoista annettavien lausuntojen sekä viranomaisneuvotteluiden avulla.

Osa-alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevia merkintöjä käytetään maakunnissa varsin paljon ja monenlaisiin käyttömuotoihin liittyen avomeri-, saaristo- ja rannikkoalueilla. Erityisen runsaasti erityyppisiä osa-alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevia merkintöjä on käytetty Varsinais-Suomessa. Tyypillisesti osa-alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät koskevat NATURA 2000 -verkoston alueita, kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta arvokkaita alueita, luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita sekä arvokkaita geologisia muodostumia.

Osa-alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät ovat usein päällekkäisiä muiden merkintöjen kanssa. Samaa laajempaa merialuetta saattaa koskea aluevarausmerkintä tai monta erilaista kohdemerkintää sekä useampikin osa-alueiden erityisominaisuuksia ilmaiseva merkintä. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkinnät tuntuisivatkin soveltuvan hyvin merialueiden alueidenkäytön ohjaukseen erityisesti siksi, että niillä ei osoiteta tiukasti ensisijaista käyttömuotoa. Näin ne soveltuvat hyvin esimerkiksi käyttömuotojen yhteensovittamisen tukemiseen ja erilaisten reunaehtoien osoittamiseen. Näissä rooleissa niitä on myös paljon käytetty. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkintöjen soveltamista olisi hyödyllistä pyrkiä edelleen kehittämään.

Kaavan laadinnan lähtökohtia: "Merialueeseen kohdistuu muutospainetta ja se on erittäin merkittävä potentiaali maakunnan kehittämisessä. Luontoselvitykset ovat täydentymässä, meriliikenne on tuonut ja tuo edelleen uusia haasteita. Puolustusvoimien rakennemuutos koskee tässä vaiheessa useita saaria. EU-tasolla on jo suosituksia merialue- ja rannikkoaluesuunnitteluun. Maakuntakaavassa käsitellään mm. ajankohtaisia tutkimus- ja inventointitietoja vedenalaisesta luonnosta, luonnonvaroista sekä kulttuuriperinnöstä. Samalla huomioidaan matkailuun, virkistykseen, liikenteeseen ja muuhun alueiden käyttöön liittyviä näkökohtia."

Kuva 13. Kymenlaakson valmisteilla olevan 4. vaihemaakuntakaavan (kauppa- ja merialue) lähtökohtia.

Aluevarausmerkintöjä käytetään kovin vaihtelevasti merialueiden maakuntakaavoituksessa. Kaikissa maakunnissa on kaupunkien ja muiden taajamien alueidenkäyttöä koskevia erilaisia aluevarausmerkintöjä rannikolla ja jonkin verran myös saaristossa. Pääkaupunkiseudulla ja myös esimerkiksi Oulun, Kotkan-Haminan sekä Kemi-Tornion seuduilla taajama-alueet ulottuvat laajoille alueille rannikolla ja sen lähisaarilla. Taajama-alueiden ulkopuolella kaikissa maakunnissa on suhteellisen runsaasti suojelualueita. Muita aluevarausmerkintöjä on taajama-alueiden ulkopuolella vaihtelevasti. Kymenlaaksossa ja Lapissa on myös taajamien ulkopuolella runsaasti aluevarausmerkintöjä. Muissa maakunnissa aluevarausmerkintöjä on suojelualueita lukuun ottamatta vähän, ja alueet ovat yleensä pieniä. Usein taajama-alueiden ulkopuolella käytetyt aluevarausmerkinnät koskevat virkistystä, matkailua ja puolustusvoimien toimintaa. Muutamassa maakunnassa maakuntakaavaan ei ole jätetty ”valkoisia alueita”, vaan eräänlaisena pohjamerkintänä on maa- ja metsätalousvaltainen alue (Lappi, Varsinais-Suomi) tai maa- ja metsätalous- / retkeily- / virkistysalue (Varsinais-Suomi).

Kohdemarkintöjä on käytetty varsin paljon, joissain maakunnissa hyvinkin paljon. Niitä on käytetty laajasti sekä rannikolla että saaristossa, joissain tapauksissa runsaasti myös ulkosaaristossa. Erityisesti luonnonsuojelua, kulttuuriperintöä, virkistyskäyttöä ja matkailua koskevat kohdemarkinnat ovat yleisiä.

Suojelualueet ja muutamat muut ensisijaiset käyttömuodot on osoitettava maakuntakaavoissa aluevaraus- tai kohdemarkinnalla. Muissa tapauksissa joudutaan aina tilannekohtaisesti harkitsemaan, soveltuuko käytettäväksi aluevaraus-/kohdemarkintä vai esimerkiksi osa-alueiden erityisominaisuuksia ilmaiseva merkintä.

Kohdemarkinnat tuntuisivat olevan käyttökelpoisia merialueiden maakuntakaavoituksen työkaluja, sillä ne eivät rajaa laajoja alueita ensisijaisen käytön perusteella. Näin ne tuntuisivat soveltuvat hyvin tilanteisiin, joissa laajemmille alueille kohdistuu erilaisia käyttöpaineita ja/tai halutaan osoittaa erilaisia yhteiskäyttötilanteita. Esimerkiksi virkistyskäyttöä, matkailua, luonnonsuojelua ja muinaismuistoja koskevia kohdemarkintöjä käytetään hyvin usein päällekkäin osa-alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevien merkintöjen kanssa.

Viivamerkinnoillä osoitetaan esimerkiksi laiva- ja veneväylät, energian siirtojohtot ja putket ja erilaiset virkistysreitit. Viivamerkintöjen soveltaminen tuntuisi olevan pääosin selkeää ja ongelmattonta.

Muita huomioita

Maakuntakaavoituksen rooli. Maakuntakaavoituksella on, ja on varmasti myös tulevaisuudessa, tärkeä rooli merialueiden suunnittelussa. Voitaneen myös sanoa, että suhteessa kuntakaavoitukseen maakuntakaavoituksen rooli on korostuneempi merialueilla. Kuntakaavoituksellakin on oma tärkeä roolinsa merialueiden suunnittelussa erityisesti saaristossa ja rannikolla, esimerkiksi kyliä, loma-asutusta, satamia, energiahuollon laitoksia ja kulttuuriperintökohteita koskevassa yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Strategisuus. Merialueita ja niihin liittyviä erilaisia käyttömuotoja on käsitelty maakuntakaavoissa monessa tapauksessa varsin monipuolisesti ja laajasti. Tästä huolimatta vaikuttaa siltä, että merialueiden käsittelyyn maakuntakaavoituksessa kaivataan strategisempaa otetta. Tämä tarkoittaa merialueiden käsittelyä käyttömuotoineen ja erityiskysymyksineen nykyistä vahvemmin kokonaisuuksina, joko kokonaisuusmaakuntakaavoissa tai erityisissä merialueita koskevissa osa-aluekaavoissa.

Lisäksi strategisempi ote tarkoittaa sitä, että kaavoissa pyritään aktiivisesti ohjaamaan alueidenkäyttöä ja luomaan sille puitteita – muissa yhteyksissä jo tehtyjen ratkaisujen kirjaamisen lisäksi. Strategisuutta on mahdollista vahvistaa erilaisilla temaattisilla kokonaisuuksilla ja selkeillä alueiden kehittämistä koskevilla strategisilla valinnoilla.

Ulkosaariston ja avomeren käsittely. Maakuntakaavoissa ulkosaaristoa ja avomerta on käsitelty vaihtelevasti. Kaavamerkinnot koskevat enimmäkseen suojelualueita, laivaväyliä sekä etenkin Perämerellä tuulivoimalle soveltuvia alueita. Ulkosaaristoon ja avomerialueille on jatkossa syytä kiinnittää nykyistä enemmän huomiota.

Konfliktisten käyttömuotojen yhteensovittaminen ja yhteiskäytön ja synergiaetujen tukeminen. Jatkossakin konfliktisten käyttömuotojen yhteensovittaminen on merialueiden maakuntakaavoituksen keskeinen haaste. Erityisen haastavia ovat alueet, joille kohdistuu useita vaikeasti yhteen sovitettavia käyttöpaineita. Konfliktien ohella yhteiskäyttöön ja käyttömuotojen synergioihin olisi hyvä kiinnittää jatkossa entistä enemmän huomiota.

Vyöhyketarkastelu. Sekä erilaisten käyttömuotojen yhteiskäytön ja synergiaetujen osoittamisessa että konfliktisten käyttömuotojen yhteensovittamisessa vyöhyketarkastelu vaikuttaa käyttökelpoiselta työkalulta myös maakuntakaavoituksessa. Esimerkiksi rantarakentamista koskevilla mitoitusvyöhykkeillä ohjataan rantarakentamisen intensiivisyyttä erilaisilla rannikko- ja saaristoalueilla, ja näin sovitetaan rakentamista virkistyskäytön ja muiden käyttömuotojen kanssa.

Vyöhyketarkastelua kannattaa edelleenkin kehittää kaavoituksessa. Jonkinlaisilla monikäyttöalueita tai -vyöhykkeitä osoittavilla kaavamerkinnoilla olisi ehkä mielekästä osoittaa kootusti usean käyttömuodon yhteiskäyttöön soveltuvia alueita. Eräänlaisten ”yleisvaalimisvyöhykkeiden” avulla puolestaan saattaisi olla mielekästä osoittaa esimerkiksi sellaisia alueita, joilla luontoarvot, kulttuuriperintö ja arvokkaat maisemat muodostavat sellaisen kokonaisuuden, jota välttämättä ei ole mielekästä osoittaa varsinaisilla suojelumerkinnoilla. Tällaisia alueita tuntuisi saaristossa ja rannikolla olevan useita. Rantarakentamisen ohjauksessa sovelletun kaltainen vyöhykeajattelu saattaisi toimia myös muissa yhteyksissä, esimerkiksi tulvavahinkojen ehkäisyssä. Kehittämisperiaatemerkinnot ja osa-alueiden erityisominaisuusmerkinnot tuntuisivat käyttökelpoisilta lähtökohdilta erilaisten vyöhykemerkintöjen kehittämiseksi.

Uudenmaan maakuntakaavassa on läntisen Uudenmaan merialueille osoitettu erityisiä maisemamaantieteellisiä vyöhykkeitä, joiden suunnittelumääräykset perustuvat alueiden erityisluonteeseen ja ominaispiirteisiin. Sisintä vyöhykettä (mantereen rantavyöhykettä ja sisäsaaristoa) on tarkoitus suunnitella kaikkia toimintoja ja maankäyttömuotoja sisältävänä alueena. Ulkosaaristovyöhykettä on tarkoitus suunnitella ensisijaisesti saaristolinkeinojen ja soveltuvien osien vapaa-ajan asumisen alueena, jossa uusi rakentaminen on pienimuotoista ja maiseman ominaispiirteet huomioon otettavaa. Merivyöhykettä on tarkoitus suunnitella alueena, jossa rakentaminen on vähäistä.

Kuva 14. Uudenmaan maakuntakaavan maisemamaantieteelliset vyöhykkeet.

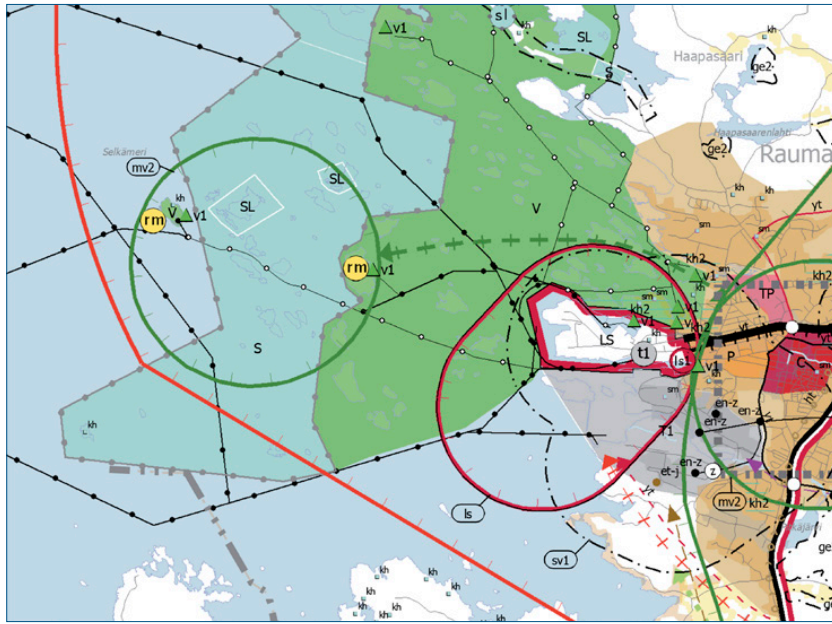
Yhteistyö. Maakuntakaavoittajat ovat perinteisesti olleet tiiviissä yhteistyössä erityisesti naapurimaakuntien liittojen, alueensa kuntien, ELY -keskusten sekä muiden sektoriviranomaisten kanssa. Jatkossa tässä yhteistyössä korostuvat entistä enemmän myös merialueiden käytön ja hoidon kysymykset.

Lohtajan Vattajanniemen alueella on mm. puolustusvoimien harjoitus- ja ampuma-alue, erilaisia luonnonsuojelualueita, NATURA 2000 -verkostoon kuuluva alue, tärkeä pohjaveden hankintaan soveltuva alue, kulttuuriympäristö- ja virkistys-/matkailukohde sekä arvokkaita maisema-alueita. Lisäksi alueelle kohdistuu virkistyskäyttöpaineita. Lohtajan taajama on lähellä aluetta.

(Lähde: Keski-Pohjanmaan kokonaismaakuntakaavan yhdistelmäkartta)

Kuva 15. Useiden erilaisten käyttömuotojen yhteensovittaminen on Lohtajan Vattajanniemellä haastava tehtävä.

Rauman edustan merialueella ja saaristossa on laaja suojelualue joka on myös NATURA 2000 -verkostoon kuuluva alue, erittäin laaja virkistysalue, merellä venesatama sekä matkailupalvelujen kohteita. Alueelle on myös osoitettu kulttuuriympäristö- ja maisemamatkailun kehittämisen kohdevyöhyke.

(Lähde: Satakunnan maakuntakaava)

Kuva 16. Luonnonsuojelun, virkistyskäytön ja matkailun "synergiaklusteri" Rauman edustan merialueella

Merialueita koskevat teemat maakuntakaavoissa¹²

Luonnonsuojelu

Luonnonsuojelualueita ja NATURA 2000 -verkostoon kuuluvia tai ehdotettuja alueita on merialueilla paljon, sekä rannikolla että saaristossa. Alueet ovat hyvin erikokoisia. Erittäin laajoja alueita on etenkin ulompana saaristossa ja avomerellä. Rannikolla ja sisäsaaristossa sijaitsevat alueet ovat enimmäkseen pieniä. Valtaosa luonnonsuojelualueista sisältyy NATURA 2000 -verkostoon. Useissa maakunnissa on laajoja NATURA-alueita, jotka eivät ole luonnonsuojelualueita. Hylkeidensuojelualueita on seitsemän. Varsinais-Suomessa useiden saarien muodostamia suojelualuekokonaisuuksia on osoitettu suojelualueryhmiksi. Suojelualueita on osoitettu paljon myös kohdamerkinnöin.

Suomessa on viisi merellistä kansallispuistoa: Itäisen Suomenlahden, Tammisaaren saariston, Saaristomeren, Selkämeren ja Perämeren kansallispuistot. Ne kattavat laajoja merialueita. Suuren osan Saaristomerestä kattava Saaristomeren kansallispuisto on puistoista suurin. Nauhamainen Selkämeren kansallispuisto kattaa suuren osan Selkämeren uloimmasta saaristosta. Tammisaaren ja Perämeren kansallispuistot ovat näitä pienempiä. Itäisen Suomenlahden kansallispuistoon kuuluu saaria alueella, joka kattaa puolet Kymenlaakson merialueista. Vesialueet eivät sisälly kansallispuistoon.

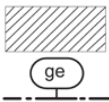

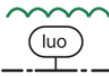

Luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita on jonkin verran. Niillä on osoitettu lähinnä valtakunnallisesti arvokkaita lintualueita. Maakuntakaavoissa on osoitettu muutamia pienehköjä maa- ja metsätalousvaltaisia alueita, joilla on erityisiä ympäristöarvoja. Kymenlaaksossa km-luonnoksessa on osoitettu laaja vedenalaisen luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokas alue.

Vedenalainen luonto on harvoilla luonnonsuojelualueilla suojeluperuste, vaikka useat suojelualueet kattavat hyvinkin laajoja vesialueita. Vedenalaisen luonnon suojelun lisäämistarve on ilmeinen. Lisää tietoa arvokkaista vedenalaisen luonnon kohteista ja alueista tarvitaan sekä suojelua koskevien päätösten että erilaisten käyttömuotojen sijoittamisen tueksi.

Arvokkaita geologisia muodostumia on osoitettu jonkin verran kaavoissa. Merkinnät koskevat lähinnä harjualueita. Joissain tapauksissa alueet kattavat myös vesialueita rannikon tai saarten lähellä. Esimerkiksi Varsinais-Suomessa varsin laajoja vedenalaisia harjualueita on osoitettu Saaristomeren poikki kulkevan poikittaisharjun alueella. Kymenlaaksossa km-luonnoksessa on osoitettu useita, myös laajoja, arvokkaita vedenalaisia geologisia muodostumia. Arvokkaita kallioalueita on kaavoissa osoitettu muutamia, lähinnä rannikolla. Pohjois-Pohjanmaan valmistettava olevassa 1. vaihemaakuntakaavassa on osoitettu useita tuuli- ja rantakerrostumia saarille ja etenkin mannerrannalle. Moreenialueita on osoitettu muutamia rannikolla. Merenkurkun laajoja merialueita kattavan Unescon maailmaperintökohteen yksi keskeinen tavoite on geologisten arvojen suojelu.

¹² Tässä luvussa tehdään katsaus siihen, millaisin kaavamerkinnöin ja -määräyksin erilaisia teemoja ja käyttömuotoja on maakuntakaavoissa käsitelty sekä millaisia haasteita erilaisten teemojen ja käyttömuotojen käsittelyyn kaavoituksessa liittyy. Katsaus perustuu kaava-aineistoihin ja maakuntaliittojen edustajien haastatteluihin. Katsauksessa on käsitelty vahvistetut ja vahvistettavana olevat kaavat (kaavatilanne tammikuu 2013). Lisäksi katsauksessa viitataan Kymenlaakson kauppaa ja merialuetta koskevan maakuntakaavan luonnokseen (25.3.2013), koska se sisältää useita uudenlaisia merialueita koskevia kaavamerkintöjä. Luonnoksesta käytetään lyhennettä "km-luonnos". Vastaava tarkastelu maakunnittain on esitetty luvussa 6. Eri maakuntakaavoissa samaakin asiaa koskevat kaavamerkintäsymbolit poikkeavat usein toisistaan. Tässä yhteydessä on yksinkertaisuuden vuoksi pääsääntöisesti esitetty vain yksi merkintätapa.

Maankohoamisen takia etenkin Pohjanlahden alueella suojeluarvot ja suojeltavien alueiden rajaustarpeet muuttuvat ja edellyttävät näin uudelleen arviointia. Useissa suunnittelumääräyksissä edellytetään, että maankohoamisrannikolle luonteenomaiset luontoarvot otetaan huomioon.

Kehittämisperiaatemerkinnot	
	Ekologinen yhteys
Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät	
	Arvokas harjualue tai muu geologinen muodostuma (myös kohdemerkintöjä)
	Natura 2000 -verkostoon kuuluva tai ehdotettu alue
	Arvokas vedenalainen geologinen muodostuma
	Vedenalaisen luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä alue
	Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä alue
Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinnät	
	Suojelualue (myös kohdemerkintöjä)
	Luonnonsuojelualue (myös kohdemerkintöjä)
	Suojelukohde
	Maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja
	Arvokas harjualue
	Suojelualueryhmä

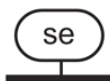
Rehevöitymisen vähentäminen

Rehevöitymisen vähentämistoimet, etenkin hajakuormituksen osalta, kohdistuvat suureksi osaksi sisämaa-alueelle. Tämä lienee yksi keskeinen syy siihen, että meri-alueita koskevassa maakuntakaavoituksessa käsitellään varsin vähän suoraan rehevöitymisen vähentämistä. Muutamien maakuntakaavojen koko kaavaa koskevissa yleisissä kaavamääräyksissä sekä muutamissa etenkin kehittämisvyöhykkeitä koskevissa kaavamääräyksissä edellytetään, että pyritään estämään ravinteiden huuhtoutumista vesistöihin, parantamaan veden laatua ja vesistöjen tilaa sekä yleisemminkin edistämään vesiensuojelutavoitteiden edistämistä. Myös jätteenkäsittelykohteiden ja jäteveden purkuputkien sijoittamisella voidaan vaikuttaa rehevöittävään kuormitukseen, etenkin paikallisesti.

Tulvasuojelu

Merialueita koskevat meritulvat ja tulvat jokisuistoissa. Satakunnassa on osoitettu Kokemäen jokisuiston tulvariskien selvitysalue, joka kattaa laajasti myös jokisuiston edustan merialueita. Muutamien maakuntakaavojen koko kaavaa koskevissa suunnittelumääräyksissä edellytetään, että tulvavaara-alueet ja tulviin liittyvät riskit otetaan huomioon. Tällä hetkellä joudutaan miettimään, millä tavalla tulvariskien hallintaa olisi mielekästä käsitellä maakuntakaavoituksessa ja millä tavalla kunta-kaavoituksessa.

Kehittämisperiaattemerkinnät

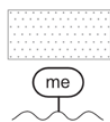
Selvitysalue (tulvariski)

Hiljaiset alueet, melu

Satakunnassa saaristossa on osoitettu osa-alueiden erityisominaisuusmerkinnällä kaksi laajahkoa melutasoltaan hiljaista aluetta. Alueet valittiin pilottihankkeen pohjalta. Muualla hiljaisia alueita ei ole merialueilla osoitettu, mutta ainakin muutamassa liitossa niiden osoittamista harkitaan. Merialueilla sijaitsevien hiljaisten alueiden osoittaminen maakuntakaavoissa vaatii jatkoselvittelyä, mm. siksi, että merialueilla hiljaisten alueiden säilyttäminen on erityisen haastavaa.

Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa muutamien puolustusvoimien ammunta- ja harjoitusalueiden melualueet on osoitettu kaavassa. Uudenmaan maakuntakaavassa useita puolustusvoimien alueita on osoitettu ampumarata-kohdemerkinnällä. Sen kaavamääräys edellyttää, että yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on selvítettävä ja otettava huomioon ampumaradan ympäristöönsä aiheuttama melu.

Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät

Melualue, puolustusvoimien melualue

Melutasoltaan hiljainen alue

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeitä alueita on osoitettu runsaasti sekä rannikolle että saaristoon. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaan rannikon edustan merialueista nämä kohteet kattavat valtaosan. Osa alueista on hyvinkin laajoja. Useimmissa maakunnissa on valtakunnallisesti tärkeiden alueiden lisäksi osoitettu maakunnallisesti ja seudullisesti tärkeitä alueita. Muutaman maakunnan alueella on osoitettu perinnemaisemakohteita rannikolla ja etenkin saaristossa.

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi on käynnissä ympäristöministeriössä. Inventoinnin tulokset tullaan ottamaan huomioon maakuntakaavoissa.

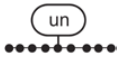

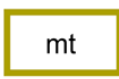

Maisema-alueiden johdonmukainen rajaaminen on saaristossa, etenkin väli- ja ulkosaaristossa, vaikeaa, koska maisema-alueet eivät useinkaan muodosta samalla tavalla selkeästi rajautuvia kokonaisuuksia, kuin sisäsaaristossa ja rannikolla.

Maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä rakennetun ympäristön kohteita ja alueita on osoitettu useimpien maakuntien kaavoissa, usein runsaastikin ja joissain tapauksissa myös ulkosaaristossa. Kymenlaaksossa usean tyyppisiin aluevaraus- ja kohdemerkintöihin on liitetty lisämerkintä, jolla osoitetaan alueita, joilla on säilytettäviä maakunnallisesti tai valtakunnallisesti arvokkaita rakennuskulttuurikohteita. Kymenlaaksossa km-luonnoksessa on osoitettu omalla merkinnällään Ruotsinsalmen meritaistelualue.

Muinaismuistokohteita on osoitettu kaikkien maakuntien kaavoissa. Joidenkin maakuntien merialueilla niitä on erittäin paljon, joissain tapauksissa myös ulkosaaristossa. Varsinais-Suomessa Museoviraston vedenalaislöytöjen kohteet on osoitettu kaavassa.

Pohjanlahden alueella useissa kaavoissa ja erilaisia käyttömuotoja koskevien kaavamerkintöjen kaavamääräyksissä nostetaan esiin maankohoamisrannikon kulttuuriperinnön vaaliminen ja hyödyntäminen esimerkiksi virkistyskäytön ja matkailun tukena.

Merenkurkun ja Suomenlinnan Unescon maailmanperintökohteiden yksi keskeinen tavoite on kulttuuriperinnön suojelu.

Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät			
	Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue (maakunnallisesti ja/ tai valtakunnallisesti) (myös kohdemerkintöjä)		Unescon maailmanperintökohde
	Perinnemaisema (myös kohdemerkintöjä)		Ruotsinsalmen meritaistelualue
			
Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinnät			
	Rakennussuojelualue (myös kohdemerkintöjä)		Muinaismuistoalue (myös kohdemerkintöjä)
/s	Alue, jolla on säilytettävä vähintään maakunnallisesti merkittäviä rakennuskulttuurikohteita		Merkittävä rakennetun ympäristön kokonaisuus /-ryhmä / alue / kohde
	Maisemakallioalue		

Virkistyskäyttö ja matkailu

Matkailun ja virkistyskäytön kehittämisessä korostuvat useilla merialueilla etenkin synergia ja yhteensovittaminen arvokkaiden maisemien sekä luonto- ja kulttuuriperinnön arvojen kanssa.

Usean maakunnan alueella on matkailun vetovoima-alueita / matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen kohdealueita. Jotkut alueista ovat laajoja. Esimerkiksi Lapissa koko maakunnan merialue on osoitettu tällaiseksi kohdealueeksi. Varsinais-Suomessa on saariston rengastiehen tukeutuva kehittämisvyöhyke ja Saaristomeren yhteistoiminta-alueen kehittämisvyöhyke. Satakunnassa on erityisiä luontomatkailun kehittämisvyöhykkeitä sekä kulttuuriympäristö- ja maisemamatkailun kehittämis-

vyöhykkeitä. Uudellamaalla pääkaupunkiseudun edustan merialueelle on osoitettu laaja rannikko- ja saaristovyöhyke, jolla pyritään erityisesti tukemaan virkistyskäyttöä. Pohjois-Pohjanmaalla luonnon monikäyttöalueilla on osoitettu virkistyskäytön kannalta kehitettäviä, arvokkaita luonnonkohteita sisältäviä, alueita.

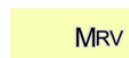

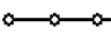
Viheryhteystarvemerkinntöjä on useiden maakuntien alueilla. Useimmiten ne suuntautuvat joko rannikkoa pitkin tai mantereelta merialueelle. Satakunnassa on käytetty matkailun ja virkistyskehitämisen sekä ulkoilureittien yhteystarvemerkinntöjä.

Virkistysalueita on hyvin vaihtelevasti. Etenkin Kymenlaaksossa ja Uudellamaalla virkistysalueita on paljon. Muualla niitä on selvästi vähemmän. Alueet ovat enimmäkseen pieniä. Ainakin Kymenlaaksossa, Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa tarvittaisiin lisää virkistysalueita, mutta sopivia alueita on vaikea löytää. Puolustusvoimilta vapautuvien alueiden hyödyntäminen on tällä hetkellä näissä maakunnissa lähes ainoa tapa saada uusia merkittäviä alueita.

Kahdessa maakunnassa on osoitettu maa- ja metsätalousvaltaisia alueita, joilla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta. Varsinais-Suomessa maa- ja metsätalous- / retkeily- / virkistysaluemerkintä on eräänlainen ”pohjamerkinntä” rannikolla ja saaristossa.

Loma- ja matkailualueita on muutamia parin maakunnan alueella. Virkistys- ja / tai matkailukohteita on joissakin maakunnissa runsaasti. Ulkoilureittejä on usean maakunnan alueella, sekä rannikolla että saaristossa.

Venesatamia ja veneväyliä on osoitettu kaikissa maakunnissa. Joissakin tapauksissa venesatamat on osoitettu virkistys- ja / tai matkailukohdemerkinnällä tai yhdistetyllä vene- ja kalasatamamerkinnällä. Parissa maakunnassa on osoitettu myös luonnonsatamia.

Kehittämisperiaatemerkinntät			
	Matkailun vetovoima-alue / matkailun ja virkistyskehitämisen kohdealue		Saariston rengastiehen tukeutuva kehittämisvyöhyke
	Saaristomeren yhteistoiminta-alueen kehittämisvyöhyke		Matkailun ja ulkoilun yhteystarve
	Ulkoilureitin yhteystarve		Matkailun ja virkistyskehitämisen yhteystarve
	Viheryhteystarve		Pääkaupunkiseudun rannikko- ja saaristovyöhyke -rajaus
	Melontaan soveltuva vesistö		Luonnon monikäyttöalue
Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinntät			
	Virkistysalue		Loma- ja matkailualue, matkailupalvelujen alue (myös RM -merkinnällä) (myös kohdemerkintöjä)
	Retkeily- ja ulkoilualue		Maa- ja metsätalous- / retkeily- / virkistysalue
	Maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta		Virkistys-/matkailukohde
	Ulkoilureitti		Venesatama
	Veneväylä		

Kalatalous

Varsinais-Suomen maakuntakaavassa osoitettu Selkämeren kalastuksen ja kalatalouden kehittämisvyöhyke kattaa valtaosan maakunnan Selkämerellä sijaitsevista merialueista.

Kalastussatamia on osoitettu kohdemerkinnöin Pohjanmaalla ja Satakunnassa. Pohjanmaalla on osoitettu myös useita kalastustukikohtia, lähinnä ulkosaaristoon. Joissain tapauksissa kalastussatamat ja vierasvenesatamat on osoitettu yhteisillä kohdemerkinnöillä.

Paineita lisätä kalankasvatusta on lähinnä Saaristomerellä ja muualla lounaisilla merialueilla sekä Selkämerellä. Tosin etenkin Saaristomerellä laajamittaiseen kalankasvatukseen soveltuvia alueita on vähän.

Kalatalouteen liittyviä erityisalueita ovat kalankasvatukselle soveltuvat alueet, ammattikalastusalueet, virkistyskalastuksen kannalta erityisen tärkeät alueet sekä kalojen lisääntymis- ja syöntialueet. Kymenlaaksossa km-luonnoksessa on osoitettu kohdemerkinnällä (vesiviljelyyn soveltuva alue) rannikon läheisyydessä muutamia alueita, joilla olemassa olevat kalankasvatuslaitokset voivat keskittää tuotantoaan isompiin laitoksiin. Muita kalatalouteen liittyviä erityisalueita ei maakuntakaavoissa ole osoitettu. Ainakin Pohjanmaan liitossa, Satakuntaliitossa ja Varsinais-Suomen liitossa harkitaan kalanviljelylle soveliaiden ja / tai ammattikalastusalueiden merkitsemistä. Kyseeseen tulisivat mahdollisesti joko jonkinlaiset osa-alueiden erityisominaisuuksia osoittavat merkinnät tai kehittämisvyöhykkeet.

Kymenlaakson km-luonnoksessa koko kaava-aluetta koskeva suunnittelumääräys edellyttää, että alueidenkäytön suunnittelussa tulee edistää vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen edellytyksiä Kymijoella.

Kehittämisperiaatemerkinnot

Selkämeren kalastuksen ja kalatalouden kehittämisvyöhyke

Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinnät

Kalastussatama

Kalastustukikohta

Vesiviljelyyn soveltuva alue

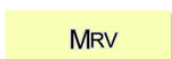
Maa- ja metsätalous

Saaristossa ja rannikolla on osoitettu lähinnä sellaisia maa- ja metsätalousvaltaisia alueita, joihin liittyy ympäristöarvoja tai joihin kohdistuu tarve ohjata ja edistää ulkoilu-, retkeily- ja / tai virkistyskäyttöä. Lapissa maa- ja metsätalousvaltainen alue on eräänlainen rannikon ja saariston pohjamerkintä.

Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinnät

Maa- ja metsätalousvaltainen alue

Maa- ja metsätalous- / retkeily- / virkistysalue

Maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta

Maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja

Merenpohjan maa-aineksen hyödyntäminen ja maa-aineksen läjitys merenpohjaan

Avomerelle Helsingin edustalle on osoitettu noin 100 hehtaarin alue, jolla sijaitsee merkittäviä kiviainesvaroja. Muita merenpohjan maa-aineksen hyödyntämiseen soveltuvia alueita ei maakuntakaavoissa merialueille ole osoitettu.

Ainakin Kymenlaaksossa, Satakunnassa ja Pohjois-Pohjanmaalla, mahdollisesti myös Pohjanmaalla, kiinnostus merisoran hyödyntämiseen on lisääntymässä. Hyödyntämistä kuitenkin hankaloittaa se, että ei ole riittävästi tietoa arvokkaista vedenalaisista alueista.

Mahdollisesti hyödyntämiskelpoisia merenpohjan soravaroja on usean maakunnan merialueilla. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla on Metsähallituksen tytäryhtiö Morenia Oy:n selvityksen perusteella useita hyödyntämiseen soveltuvia alueita. Merenpohjan hyödyntämistä tullaan Pohjanmaalla mahdollisesti käsittelemään seuraavassa vaihekaavassa. Muutamien maakuntien alueella merenpohjan soravaroja ei ole kunnolla selvitetty.

Kymenlaakson km-luonnoksessa on osoitettu useita ruoppausmassojen läjitykseen soveltuvia alueita merellä.

Maakuntakaavoissa on osoitettu pari kaivosta kohdamerkinnällä rannikolle.

Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät			
	Alue, jolla sijaitsee merkittäviä kiviainesvarantoja		
Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinnät			
	Kaivos (kohdemerkintä)		Läjitysalue

Puolustusvoimien toiminta

Puolustusvoimien ampuma- ja harjoitusalueita ja muita alueita on Kymenlaakson, Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Keski-Pohjanmaan merialueilla, sekä rannikolla että saaristossa. Osa alueista on yksinomaan puolustusvoimien käytössä, osalla on myös muuta toimintaa. Muutamassa tapauksessa alueeseen kuuluu myös ympäröiviä vesialueita. Joihinkin alueisiin liittyy suojavaöhyke.

Joitakin alueita, lähinnä saaria, on vapautumassa puolustusvoimien käytöstä joko kokonaan tai osittain. Monilla alueilla on arvokasta luonnon- ja/tai kulttuuriperintöä. Monessa tapauksessa vapautuvia alueita pyritään saamaan virkistyskäyttöön.

SV

Suojavyöhyke

EP

Puolustusvoimien alue
(myös kohdemarkintöjä)

EP/u

Puolustusvoimien alue, jonka
toissijainen käyttötarkoitus on
virkistys-, matkailu- ja/tai koulu-
tustoimina

EPY

Puolustusvoimien alue, jossa tulee
erityisesti ottaa huomioon toimin-
nasta aiheutuvat melu- ym. haitat

ea
123

Ampumarata

Liikenne, tietoliikenne

Satama-alueita on osoitettu aluevarausmerkinnöillä kaikissa maakunnissa. Joissain tapauksissa erilaisilla satama-alue -kohdemerkinnöillä on osoitettu aluetarpeeltaan pieniä satamia sekä taajama-alueilla että esimerkiksi erilaisten suurten teollisuuslaitosten ja voimalaitosten yhteydessä. Muutamissa tapauksissa alueiden yhteydessä on suoja- tai konsultointivyöhyke.

Satamatoimintoihin kohdistuu paljon muutospaineita. Erityisesti satamien määrän vähentämiseen on voimakkaita paineita. Toisaalta monia satamia haluttaisiin laajentaa ja muutenkin kehittää. Tällainen tilanne on esimerkiksi Kemissä, Torniossa, Oulussa, Kokkolassa, Porissa, Raumalla ja Turussa sekä mahdollisesti myös Kotkassa ja Haminassa. Pitkällä aikavälillä joudutaan maankohoamisen takia harkitsemaan Vaasan sataman siirtoa.

Monessa tapauksessa satamien laajentamiselle on vaikea löytää tarvittavia alueita, ja satamien kehittäminen on muutenkin haasteellista. Pohjanmaan maakuntakaavassa on selvitysaluemerkinnoilla osoitettu alueet, joilla tulee selvittää edellytykset satamatoiminnoille. Pohjois-Pohjanmaan kaavan satama-alueita koskevissa aluevarausmerkinnöissä on huomioitu satamien kehittämistarve. Porin ja Rauman satamien yhteyteen on osoitettu satamatoimintojen kehittämisalueet.

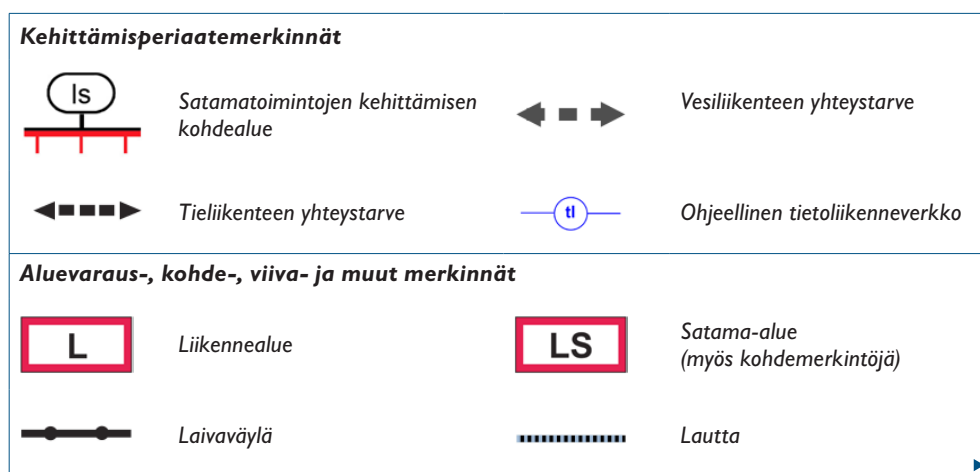
Nykyisten laivaväylien lisäksi on osoitettu muutamia sekä kehitettäviä että uusia laivaväyliä tai väylien linjauksia.

Saariston hyvät liikenneyhteydet ovat tärkeitä matkailun, virkistyskäytön, asumisen ja saariston elinkeinojen kannalta. Varsinais-Suomessa saariston liikenneyhteydet ja niiden kehittäminen ovat erityisen tärkeitä. Maakuntakaavassa on osoitettu uusia lauttayhteyksiä täydentämään nykyisiä. Laaja yhteysalusliikenne näkyy lukuisina yhteysalussatamia koskevinä merkintöinä. Varsinais-Suomen saaristoon on myös osoitettu ohjeellisia uusia seutu- ja yhdysteitä. Myös esimerkiksi Kymenlaaksossa on tarvetta kehittää saariston liikenneyhteyksiä.

Tarve kehittää liikenneyhteyksiä, mahdollisesti myös kiinteitä yhteyksiä, meren yli on erityisesti Suomenlahdella Helsingin ja Tallinnan välillä sekä Merenkurkussa Suomen ja Ruotsin välillä. Tieliikennettä ja muutakin liikennettä koskevia yhteystarvemerkintöjä on kaavoissa jonkin verran. Tieliikenteen yhteystarvemerkintöjä on lähinnä merenlahtien yli ja mantereelta saarille, kuten esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla mantereelta Hailuotoon.

Jatkossa merenkulun turvallisuuteen ja liikenteen sujuvuuteen joudutaan kiinnittämään mahdollisesti myös maakuntakaavoituksen keinoin entistä enemmän huomiota.

Pohjanmaalla on osoitettu ohjeellinen tietoliikenneverkon kytkeytyminen merikaapelilla Ruotsiin.

	Lossi		Veneväylä
	Veneilyn runkoväylä		Veneväylä / kanoottireitti
	Satama-alue (kohdemerkintä, aluetarpeeltaan pieni satama-alue)		Yhteyslussatama
	Luonnonsatama, laituri, suojasatama tai ankkuripaikka		Moottorikelkkailureitti

Energialous

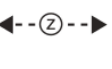

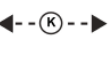
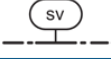

Tuulivoiman tuotantoon soveltuvia alueita avomerellä on osoitettu ennen kaikkea Lapissa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla. Lisäksi muutamia alueita on osoitettu avomerelle Kymenlaakson, Satakunnan ja Uudenmaan maakuntakaavaan. Varsinais-Suomessa tuulivoima-alueita ei ole avomerelle osoitettu, mutta Selkämerelle on osoitettu kehittämisperiaatemerkinällä pienehkö tuulivoiman selvitysalue.

Saaristossa ja rannikon edustalla tuulivoima-alueita on osoitettu Lapissa, Pohjanmaalla ja Kymenlaaksossa. Mantereella lähellä meren rantaa on tuulivoima-alueita Lapissa, Uudellamaalla ja Kymenlaaksossa. Myös valmisteltavana olevissa vaihe-maakuntakaavoissa Pohjanmaalla, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa on osoitettu tuulivoima-alueita tuulivoima-alueita rannikolle lähelle merenrantaa.

Lisäksi useiden maakuntien alueella on kohdemerkinnöillä osoitettu pieniä, muutamien tuulivoimalan alueita saaristossa ja rannikolla.

Rannikolla on osoitettu neljä ydinvoimala-alueita sekä lisäksi muutamia muita voimala-alueita. Niiden yhteydessä on useiden kilometrien suojavyöhykkeet.

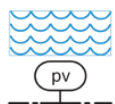
Merikaapeleita on osoitettu esimerkiksi Uudenmaan rannikolta Viroon ja Varsinais-Suomen Pyhärannasta Ruotsiin. Sähkönsiirron yhteystarvemerkinthöjä on esimerkiksi Naantalista Ahvenanmaalle sekä muutamien avomerellä sijaitsevien tuulivoimaloiden alueiden ja mantereen välillä. Pohjanmaan maakuntakaavassa on osoitettu kaksi vaihtoehtoista maakaasuverkon yhteystarvemerkinthöä Ruotsin puolelle.

Kehittämisperiaatemerkinthöt			
	Tuulivoiman selvitysalue		Sähköverkon / voimalinjan yhteystarve
	Energiahuollon kehittämisen kohdealue		Maakaasuverkon yhteystarve
Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinthöt			
	Suojavyöhyke		
Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinthöt			
	Energiahuollon alue (myös kohdemerkintöjä)		Energiahuollon alue, jolle saa sijoittaa ydinvoimaloita
	Tuulivoimaloiden alue, tuulivoiman tuotantoon soveltuva alue		Pääjohto tai -linja

Vesihuolto

Tärkeitä vedenhankintaan soveltuvia pohjavesialueita on osoitettu muutamissa maakuntakaavoissa rannikolle ja myös saariin. Joissakin tapauksissa merkityt alueet ulottuvat jonkin verran myös ympäröiville vesialueille. Merkinnät ovat lähinnä informatiivisia sellaisissa tilanteissa, joissa odotettavissa ei ole pohjaveden hyödyntämistarpeita eikä pohjavesialuetta uhkaavia muutoksia. Muutama vedenottamo on osoitettu rannikolle lähelle merenrantaa. Keski-Pohjanmaan maakuntakaavassa on osoitettu rannikolle tärkeä vedenhankintaan soveltuva teollisuuden prosessivesialue.

Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät

Tärkeä vedenhankintaan
soveltuva pohjavesialue

Tärkeä pohjavesivyöhyke

Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinnät

Vedenottamo

Jätehuolto

Jätevedenpuhdistamoja ja jätteenkäsittelyalueita on osoitettu rannikolle useita. Espoon ja Helsingin jätevedenpuhdistamoiden merelle johdetut purkutunnelit on osoitettu kaavoissa.

Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinnät

Jätteenkäsittelyalue
(myös kohdemerkintöjä)

Jätevesitunneli

Jäteveden puhdistamo

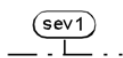
Taajama-, keskusta-, ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

Meren rantaan rajoittuvia taajama-alueita on meren rannalla useiden rannikon kaupunkien yhteydessä. Useat alueista ulottuvat hyvinkin pitkälle rannikko-osuudelle. Muutamia asuntovaltaisia alueita, keskusta-alueita ja palvelujen alueita rajoittuu niin ikään meren rantaan. Saaristoon ja rannikolle on osoitettu runsaasti kyliä kohdemerkinnöillä. Erilaisia teollisuus- ja varastoalueita on aluevarausmerkinnöillä osoitettu useita rannikolla, sekä muutamassa tapauksessa myös saaristossa. Muutamissa tapauksissa alueiden yhteydessä on suoja- tai konsultointivyöhyke.

Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät

Suojavyöhyke

Seveso II-direktiivin mukaisen
laitoksen konsultointivyöhyke

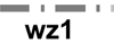
Aluevaraus-, kohde-, viiva- ja muut merkinnät					
	A	Taajamatoimintojen alue		AA	Asuntovaltainen alue
	C	Keskustatoimintojen alue (myös kohdemerkinnöillä)		at	Kylä (kohdemerkintä), myös ns. ”merenläheinen kylä”
	P	Palvelujen alue		TP	Työpaikka-alue
	T	Teollisuus- ja varastoalue		TT	Ympäristövaikutuksiltaan merkittävien teollisuustoimin- tojen alue
	T/kem	Teollisuus- ja varastoalue, jolla on/ jolle saa sijoittaa merkittävän, vaa- rallisia kemikaaleja valmistavan tai varastoivan laitoksen			

Rakentaminen rannoilla

Rakentaminen rannoilla on kaikissa maakunnissa keskeinen teema.

Merialueilla rantarakentamista on ohjattu usean maakunnan alueella erilaisilla rakentamista ohjaavilla mitoitus- ja muilla vyöhykkeillä. Varsinais-Suomessa loma-asumisen mitoitusvyöhykkeet kattavat lähes kaikki maakunnan merialueet. Kullekin kuudesta vyöhykkeestä on osoitettu enimmäismäärä rakennuspaikkoja rantakilometriä kohden sekä rakentamattomaksi jäävän rannan vähimmäismäärä rantaviivasta. Pohjanmaalla koko merialue on jaettu kolmeen rantavyöhykkeeseen (ulko-, väli- ja mannervyöhyke) luonnon, saavutettavuuden, palvelumahdollisuuksien sekä rakentamisen ohjauksen perusteella. Vyöhykkeiden suunnittelumääräykset koskevat ennen kaikkea rakentamista rannoilla. Rakentaminen ohjataan ensisijassa mannervyöhykkeelle. Läntisen Uudenmaan merialueille on osoitettu maisemamaantieteellisiä saaristovyöhykkeitä, jotka koskevat myös rantarakentamista.

Rakentamista rannoille ohjataan useassa maakunnassa koko kaavaa koskevilla yleisillä suunnittelumääräyksillä. Ne koskevat ennen kaikkea rakentamisen intensiteettiä, vapaiden rantojen ja myös vapaiden yhtenäisten rantojen määrää sekä yleisemmällä tasolla myös virkistyskäytön ja loma-asutuksen kasvun edellytysten turvaamista.

Kehittämisperiaatemarkinnät	
	Rantavyöhykkeiden raja
Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnät	
	Loma-asutuksen mitoitus osa-alueittain
	Saaristovyöhykkeiden välinen raja

Monialaiset kehittämisvyöhykkeet

Monet kaupunkikehittämisen kohdealueista ovat laajoja ja kattavat myös vesialueita. Muutamat maaseudun kehittämisen kohdealueet sekä Vaasan seudun ja Oulun seudun kaupunki-maaseutu -vuorovaikutusvyöhykkeet koskevat myös rannikkoalueita.

Perämerenkaaren kansainvälinen ja ylimaakunnallinen kehittämisvyöhyke on muodostettu yhteistyössä Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Lapin liittojen kanssa. Se kattaa koko rannikon ja myös rannikon edustan merialueet. Läntisen Uudenmaan merialueille on osoitettu maisemamaantieteellisiä saaristovyöhykkeitä, jotka koskevat sekä rakentamista että erilaisten alueidenkäyttömuotojen kohdentamista rantavyöhykkeelle ja sisäsaaristoon, ulkosaaristoon ja merivyöhykkeelle.

Kehittämisperiaatemerkinnot

Kaupunkikehittämisen
kohdealue

Maaseudun kehittämisen kohdealue

Kaupunki - maaseutu
-vuorovaikutusvyöhyke

Kansainvälinen ja ylimaakunnallinen
kehittämisvyöhyke: Perämerenkaari

Alueiden erityisominaisuuksia ilmaisevat merkinnot

Saaristovyöhykkeiden välinen raja

Kuntakaavoitus

Merialueet kuntakaavoissa

Rannikon ja saariston kunnat ovat hyvin monimuotoisia. Väkiluvun osalta toisessa ääripäässä on Helsinki ja muut suuret rannikon kaupungit ja toisessa ääripäässä alle tuhat asukkaan pienet rannikko- ja saaristokunnat. Kemiönsaaren, Paraisten ja muutaman muun kunnan alueeseen sisältyy erittäin laajoja saaristoalueita. Toisaalta monen rannikkokunnan alueeseen sisältyy vain suhteellisen kapea tai vähäsaarinen saaristovyöhyke. Osalla kunnista saaristoa ei ole juuri lainkaan avomeren ja rannikon välissä. Tällaisia kuntia on erityisesti Pohjanlahden rannikolla. Monessa kunnassa saariston merkitys on korostunut, ääritapauksena varsinaiset saaristokunnat, kuten Kustavi ja Kemiönsaari. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kuntien alueet ulottuvat avomerellä aluevesien ulkorajalle.

Merialueiden käsittely kuntakaavoissa vaihtelee paljon. Kuten maakuntakaavoituksessa, myös kuntakaavoituksessa tätä toisaalta selittävät merialueiden ominaispiirteet ja toisaalta kuntien erilaiset kaavoituskäytännöt. Merialueita on käsitelty paljon rantayleiskaavoissa, joilla ohjataan rantarakentamista saaristossa ja mannerrannoilla. Tosin rantayleiskaavoissa ei ilmeisesti kovinkaan usein ole varsinaisesti suunniteltu vesialueita. Jonkin verran on laadittu myös muita suhteellisen suppealle alueelle rajoittuvia osayleiskaavoja. Tällaisia ovat esimerkiksi saariston ja rannikon kyliä tai esimerkiksi tuulivoiman tuotantoalueita koskevat osayleiskaavat. Merialueita on jonkin verran käsitelty myös laaja-alaisissa, yhdyskuntarakenteen kehittämistä ja eri käyttömuotoja yhteen sovittavissa yleiskaavoissa sekä temaattisissa osayleiskaavoissa. Tosin monissa kunnissa ei ole lainkaan laadittu laaja-alaisia yleiskaavoja, ei manner- eikä merialueille.

Asemakaavoituksen rooli on merialueilla yleisesti ottaen selvästi pienempi kuin manneralueilla, koska merialueille sijoittuu monissa tapauksissa manneralueita vähemmän detaljikaavoitusta edellyttävää toimintaa. Asemakaavoja onkin saaristo- ja avomerialueilla laadittu varsin vähän, lähinnä ohjamaan yksityiskohtaisesti kylien ja suurehkojen taajamien maankäyttöä, rantarakentamista sekä yksittäisiä rakentamishankkeita, kuten tuulivoimahankkeita.

Yleiskaavoituksen rooli merialueiden suunnittelussa

Yleiskaavoituksen rooli merialueilla ei ole ehkä aivan samalla tavalla selkeä kuin maakuntakaavoituksen. Yleiskaavoituksen tehtäviä ja käytäntöjä on syytä jatkossa pohtia, mm. seuraavien kysymysten osalta:

- Mikä on yleiskaavoituksen rooli suhteessa maakuntakaavoitukseen merialueiden suunnittelussa?
- Millaiset asiat tulee käsitellä maakuntakaavoissa ja millaiset yleis- ja asemakaavoissa erilaisissa tilanteissa?
- Millaisia asioita on mielekästä ohjata maakunta- ja kuntakaavoilla ja millaisia muunlaisilla suunnitelmilla tai muilla ohjauskeinoilla?
- Miten suunnitella merialueita kokonaisvaltaisesti kunnissa, joissa ei ole tehty koko kunnan yleiskaavoja tai muita laaja-alaisia yleiskaavoja?
- Mistä löytyvät riittävät resurssit ja motiivit laaja-alaiselle ja erilaisia käyttömuotoja monipuolisesti käsittelevälle merialueiden yleiskaavoitukselle?
- Miten kuntien yhdistyminen vaikuttaa tarpeisiin ja mahdollisuuksiin kehittää merialueiden suunnittelua kuntatasolla?

Yleiskaavoituksen soveltamista merialueiden suunnitteluun saattaisi olla hyödyllistä kehittää etenkin sellaisissa kunnissa, joissa on laajoja saaristoalueita ja/tai joiden merialueisiin kohdistuu merkittäviä käyttöpaineita. Kehittäminen voi tarkoittaa esimerkiksi merialueiden ja niiden erilaisten käyttömuotojen nykyistä monipuolisempaa käsittelyä kokonaisyleiskaavoissa ja ehkä joissain tapauksissa erityisten merialueita koskevien yleiskaavojen laatimista. Tarvittaessa merialueita voidaan käsitellä manneralueita yleispiirteisemmin – samassakin kaavassa. Esimerkiksi kokonaisyleiskaava voi merialueiden osalta olla lähinnä strategisen ja manneralueiden osalta aluevarausyleiskaavan luonteinen. Joissain tilanteissa saattaa olla mielekäästä laajentaa rantayleiskaavoja koskemaan myös vesialueita.

Vaikka kuntien yhteisiä merialueita koskevia yleiskaavoja on tehty varsin vähän, niiden soveltuvuutta laajoja merialueita koskevan alueidenkäytön ohjaukseen kannattaa pohtia. Esimerkiksi Oulun seudun vahvistettu yleiskaava käsittelee laajalti rannikko- ja saaristoalueita.

6 Merialueita koskeva maakuntakaavoitus maakunnittain¹³

6.1

Kymenlaakso

Yleiskatsaus

Kymenlaaksolla on lyhyehkö rannikko, jonka edustalla on suhteellisen harva mutta kauas merelle ulottuva saaristovyöhyke. Maakuntakaavoitukseen liittyviä erityispiirteitä ovat esimerkiksi:

- matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen ja maisemaan ja kulttuuriperintöön liittyvien arvojen suojelun synergiat ja yhteensovittaminen Itäisen Suomenlahden kansallispuistossa sekä muualla saaristossa ja rannikolla
- yhteinen raja Venäjän kanssa rannikolla, saaristossa ja avomerellä, sekä venäläisten matkailijoiden suuri ja mahdollisesti kasvava määrä alueella.

Merialueita koskevat seuraavat maakuntakaavat:

- Kymenlaakson maakuntakaava, taajamat ja niiden ympäristöt (mh08001, vahvistettu 2008 ja 2010)
- Kymenlaakson maakuntakaava, maaseutu ja luonto (mh08002, vahvistettu 2010)
- 4. vaihemaakuntakaava: kauppa ja merialue (kaavoitus käynnissä, kaavaluonnos 25.3.2013).

Merialueita käsitellään kahdessa eri alueita koskevassa vaihemaakuntakaavassa: taajamia ja niiden ympäristöä koskevassa sekä maaseutua ja luontoa koskevassa. Molemmat yhdessä kattavat kaikki merialueet. Viime mainittu on merialueiden kannalta keskeisempi, koska se kattaa valtaosan maakunnan merialueista, ja koska siinä on suhteellisen runsaasti kaavamerkintöjä merialueilla. Taajamia ja niiden ympäristöä koskeva maakuntakaava sen sijaan kattaa vain pieniä merialueita rannikolla, ja sisältää vain vähän merialueita koskevia kaavamerkintöjä.

Valmisteilla olevassa 4. vaihemaakuntakaavassa käsitellään merialueiden osalta ajankohtaisia kysymyksiä, kuten matkailuun, virkistykseen ja liikenteeseen sekä esimerkiksi puolustusvoimien käytöstä poistuvien saarten käyttöön liittyviä kysymyksiä. Suunnittelun yhteydessä on laadittu merialueselvitys, johon on koottu kartta-aineiston tukemana tietoa esimerkiksi luonnosta ja ympäristöstä, kulttuuriperinnöstä sekä elinkeinoista.¹⁴

¹³ Katsaus perustuu kaava-aineistoihin ja maakuntaliittojen edustajien haastatteluihin. Katsauksessa on käsitelty vahvistetut ja vahvistettavana olevat kaavat (kaavatilanne tammikuu 2013) sekä tarvittaessa on viitattu myös valmisteltavana oleviin kaavoihin.

¹⁴ Tämän katsauksen pohjana ovat sekä vahvistetut maakuntakaavat että valmisteilla oleva Kymenlaakson maakuntakaava, kauppa ja merialue. Viimemainittuun viitataan tekstissä lyhenteellä "km-luonnos").

Kehittämisperiaatemarkintöjä on käytetty merialueilla jonkin verran. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkintöjä on käytetty varsin paljon. Saaristossa on suojelualue-merkintöjen ohella paljon myös muita aluevarausmerkintöjä. Rannikolla on runsaasti aluevarausmerkintöjä, etenkin Kotkan ja Haminanseudulla mutta myös sen ulkopuolella. Kohdemerkintöjä, etenkin muinaismuistokohteita, on runsaasti. Viivamerkinnoilla on osoitettu lähinnä liikenneväylät.

Maakuntakaavoituksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä koskevia merkintöjä merialueilla

Luonnonsuojelu

- Itäisen Suomenlahden kansallispuisto ja sen alueen pääosin kattava NATURA 2000 -verkoston alue kattaa lähes koko ulkosaariston ja avomerialueet, noin puolet koko maakunnan merialueista. Muut suojelualueet ovat hyvin pieniä ja niitä on vain vähän. Osa niistä on osoitettu kohdemerkinnöillä. Lisäksi km-luonnoksessa on osoitettu uusia luonnonsuojelualueita merialueelle.
- Km-luonnoksessa merialueelle on osoitettu laaja vedenalaisen luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokas alue.
- Arvokkaita geologisia muodostumia on osoitettu muutamia sekä saaristossa että rannikolla. Osa niistä kattaa myös jonkin verran vesialueita. Lisäksi km-luonnoksessa on merialueelle osoitettu arvokkaita vedenalaisia geologisia muodostumia, joista osa on hyvinkin laajoja.
- Rannikolla ja saaristossa on muutamia maa- ja metsätalousvaltaisia alueita, joilla on erityisiä ympäristöarvoja.
- Km-luonnoksessa on osoitettu puolustusvoimien alueita, joiden toissijainen käyttötarkoitus on luonnonsuojelu.

Rehevöitymisen vähentäminen

- Alueen merialueisiin vaikuttaa voimakkaasti se, että veden päävirtaussuunta on idästä Venäjän merialueilta länteen.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tärkeitä alueita on saaristossa ja maakunnallisesti ja seudullisesti tärkeitä alueita rannikolla.
- Usean tyyppisiin aluevaraus- ja kohdemerkintöihin on liitetty lisämerkintä (/s), jolla osoitetaan alue, jolla on säilytettävä vähintään maakunnallisesti merkittäviä rakennuskulttuurikohteita.
- Merkittäviä vähintään maakunnallisia rakennetun ympäristön kohteita on muutamia sekä rannikolla että saaristossa.
- Muinaismuistokohteita on rannikolla ja runsaasti saaristossa, myös ulkosaaristossa.
- Km-luonnoksessa on osoitettu Ruotsinsalmen meritaistelualue, jonka suunnittelussa tulee ottaa huomioon kulttuuriympäristön ja merihistorian arvot.
- Vedenalaisten kulttuuriperintökohteiden kartoittamista jatketaan ja niiden hyödyntämistä matkailukohteina pyritään kehittämään.

Tulvasuojelu

- Koko maakuntakaavaa koskeva suunnittelumääräys edellyttää, että rannikon ja saariston maankäytön suunnittelussa, rakentamisessa ja merkittävien yhteiskunnan toimintojen sijoittelussa on erityistä huomiota kiinnitettävä tulvariskeihin.

Virkistyskäyttö ja matkailu

- Venäjältä tulevaan matkailupaineeseen vastaaminen ja yhteistyö Venäjän kanssa rannikolla ja saaristossa ovat keskeisiä haasteita.
- Rannikolta saaristoon ulottuu yksi laaja matkailun ja virkistysalueen kehittäminen kohdealue. Toinen pienempi sijaitsee rannikolla. Km-luonnoksessa on osoitettu myös toinen laaja rannikolta saaristoon ulottuva matkailun ja virkistysalueen kehittäminen kohdealue.
- Virkistysalueita on useita. Ne sijaitsevat kaupunkien ja taajamien yhteydessä rannikolla ja rannikon edustan saarilla. Osa virkistysalueista on tällä hetkellä lähes täysin hyödyntämättä. Retkeily- ja ulkoilualueita on useita etenkin saaristossa.
- Loma- ja matkailualueita on muutama rannikolla. Matkailukohdemerkintöjä on saaristossa useita ja rannikollakin muutama.
- Km-luonnoksessa on osoitettu aiemmin puolustusvoimien käytössä olleelle saarelle laaja retkeily- ja ulkoilualue sekä matkailukohde.
- Sekä matkailu- että virkistysalueita olisi tarpeen saada lisää, mutta alueita niille on vaikea löytää. Virkistys- ja matkailualueiden yhteyteen tarvittaisi lisää kaupallisia palveluja. Lisäksi vene- ja laivakuljetuksia saaristossa sekä veneilyä palvelevia laituri- ja venesatamaverkostoa olisi tärkeä kehittää.
- Kansallispuiston käyttöä pyritään edelleen kehittämään.
- Rannikolla ja saaristossa on muutamia maa- ja metsätalousvaltaisia alueita, joilla on erityistä ulkoilun ohjaustarvetta.
- Satama-alue -kohdemerkinnällä osoitetaan aluetarpeeltaan pienet taajama-alueisiin liittyvät satama-alueet, ja käytännössä myös useat pienvenesatamat. Myös venesatama -kohdemerkinnällä on osoitettu useita pienvenesatamia. Virkistyskohde, luonnonsatama -merkinnällä on osoitettu muutamia maakunnallisesti merkittäviä luonnonsatamia ja virkistyskohteita. Veneilyn runkoväylät ja muut alueelliset merkittävät veneväylät on osoitettu.

Kalatalous

- Km-luonnoksessa on osoitettu kohdemerkinnällä rannikon läheisyydessä muutamia alueita, joilla olemassa olevat kalankasvatustilat voivat keskitää tuotantoaan isompiin laitoksiin.
- Km-luonnoksen koko kaava-alueen koskeva suunnittelumääräys edellyttää, että alueidenkäytön suunnittelussa tulee edistää vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen edellytyksiä Kymijoella.

Rakentaminen rannoilla

- Koko maakuntakaavaa koskeva suunnittelumääräys edellyttää, että yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee keskeisenä periaatteena vesistöjen läheisyydessä olla yhtenäisen rakentamattoman rantaviivan säästäminen.

Vesihuolto

- Tärkeitä vedenhankintaan soveltuvia pohjavesialueita on useita rannikolla ja myös saarten yhteydessä. Joissakin tapauksissa ne kattavat myös vesialueita. Merkinnät ovat lähinnä informatiivisia, sillä odotettavissa ei ole hyödyntämispaineita eikä uhkatekijöitä.

Liikenne

- Satama-aluemerkinällä on osoitettu Kotkan ja Haminan satamat. Alueet kattavat myös läheisiä vesialueita.
- Erityisesti kehitys Venäjällä vaikuttaa olennaisesti satamien laajennustarpeeseen, jota on hyvin vaikea ennakoida. Jos Kotkan satamaa halutaan laajentaa, on hyvin hankala löytää lisäalueita.
- Satama-alue -kohdamerkinällä on lisäksi osoitettu aluetarpeeltaan pienet taajama-alueisiin liittyvät satama-alueet.
- Nykyisten laivaväylien lisäksi on osoitettu muutama uusi laivaväylä.
- Yhteystarvemerkinällä on osoitettu vesiliikenteen yhteystarve Kuusankoskelta Kymijokea pitkin merelle.
- Öljy- ja kemikaalikuljetusten turvallisuuteen tulee kiinnittää jatkossa entistä enemmän huomiota.

Energiatalous

- Tuulivoiman tuotantoon soveltuvaksi alueeksi on osoitettu yksi pieni alue Kotkan edustan merialueella sekä muutamia pieniä alueita rannikolla suhteellisen lähellä merenrantaa. Itä-Uudenmaan liiton kanssa yhteistyössä tehty merialueen tuulivoimaa koskeva selvitys on osin vanhentunut, erityisesti avomerialueiden osalta.

Merenpohjan maa-aineksen hyödyntäminen ja maa-aineksen läjitys merenpohjaan

- Painetta merisoran ottoon on, mutta soveltuvien alueiden osoittamiseksi tietoa arvokkaista vedenalaisista alueista on toistaiseksi liian vähän.
- Km-luonnoksessa on osoitettu useilla merkinöillä alueita, joilla merenpohjan maa-aineksen hyödyntäminen ei ole mahdollista (mm. arvokkaat vedenalaiset geologiset muodostumat, vedenalaisen luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeät alueet, Ruotsinsalmen meritaistelualue)
- Km-luonnoksessa on osoitettu useita ruoppausmassojen läjitykseen soveltuvia alueita.

Puolustusvoimien toiminta

- Puolustusvoimien harjoitus- ja muita alueita on saarilla useita ja rannikollakin muutamia. Muutamat saarista vapautuvat kokonaan puolustusvoimien käytöstä. Puolustusvoimien toimintaa jää osalle alueista, mutta niilläkin saattaa olla mahdollista kehittää myös muuta toimintaa.

Taajama-, keskusta- ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

- Taajamatoimintojen alueita sekä teollisuus- ja varastoalueita on rannikolla useita, myös meren rannalla. Muutamia keskustatoimintojen alueita on lähellä meren rantaa. Seveso II -direktiivin mukaisia konsultointiväyhykkeitä on muutama satamien ja teollisuus- ja varastoalueiden yhteydessä.
- Kyliä on osoitettu kohdamerkinällä muutamia sekä rannikolla että saaristossa.

Esimerkkejä maakuntakaavoituksessa hyödynnetyistä selvityksistä

- Ekologisesti arvokkaat alueet ja luonnonsuojelu Kymenlaakson maakuntakaavan alueella (Kymenlaakson liitto 2008)
- Kymenlaakson merkittävät tulva-alueet. Kaakkois-Suomen ympäristökeskusten arvio Kymenlaakson merkittävistä tulva-alueista 1/2008
- Kymenlaakson maaseutu- ja saaristoalueiden rakenneselvitys (Kymenlaakson liitto 2008)
- Virkistys- ja ulkoilualueselvitys (Kymenlaakson liitto 2008)
- Rantarakentamisen kehittämisselvitys (Kymenlaakson liitto 2007)
- Tuulivoiman tuotantoon soveltuvien maa- ja merialueiden kartoitus Itä-Uudenmaan ja Kymenlaakson rannikkoalueilla (Itä-Uudenmaan liitto, Kymenlaakson liitto 2005)
- Merialueselvitys (Kymenlaakson liitto 2013) (laadittu valmisteilla olevan kauppaa ja merialuetta käsittelevän vaihemaakuntakaavan laadinnan pohjaksi). Valmisteilla kaavaehdotusvaiheen selvitys: Kymenlaakson maakuntakaava, kauppa ja merialue. Kaavaratkaisun perustelut (Merialue) (Kymenlaakson liitto yhteistyössä mm. GTK:n ja SYKE:n kanssa)
- TOPCONS-hankkeen yhteydessä tuotettu aineisto.

6.2

Uusimaa

Uudellamaalla on pitkä ja saarinen rannikko. Saaristoalueet ovat monilla rannikon osilla laajoja, erityisesti Tammisaaren ja Inkoon saaristossa. Maakuntakaavoitukseen liittyviä erityispiirteitä ovat esimerkiksi:

- pääkaupunkiseudun metropolialue ja sen erilaiset käyttömuodot ja niiden yhteensovittamisen haasteet
- erittäin voimakkaat virkistyskäyttöpaineet
- vilkas laivaliikenne erityisesti Helsingin ja Tallinnan välisellä merialueella.

Merialueita koskevat maakuntakaavat

- Uudenmaan maakuntakaava (m01002, vahvistettu 2006)
- Itä-Uudenmaan maakuntakaava (mh 02002, vahvistettu 2010)
- 1. vaihemaakuntakaava: ympäristöhäiriöitä aiheuttavat toiminnot (m01003, vahvistettu 2010)
- 2. vaihemaakuntakaava (Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakuntakaavojen sekä 1. vaihekaavan yhdistäminen ja uudistaminen) (kaavoitus käynnissä, ehdotus ollut nähtävillä marras-joulukuussa 2012)

Merialueita käsitellään kahdessa eri alueita koskevassa kokonaismaakuntakaavassa, Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakuntakaavoissa, jotka on laadittu ennen maakuntien yhdistymistä. Molemmat yhdessä kattavat kaikki nykyisen Uudenmaan maakunnan merialueet. Molemmissa on merialueita käsitelty laajasti rannikolta avomerelle ja useiden erilaisten käyttömuotojen osalta. 1. vaihemaakuntakaava sisältää vain muutaman merialueita koskevan kaavamerkinnän. Valmisteilla olevassa 2. vaihemaakuntakaavassa tullaan yhdistämään ja uudistamaan vahvistetut maakuntakaavat¹⁵. Kaavaan tulee vain vähän merialueita koskevia muutoksia.

¹⁵ Tämän katsauksen pohjana ovat sekä Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakuntakaavat että valmisteltavana oleva 2. vaihemaakuntakaava.

Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakuntakaavoissa on sovellettu hieman toisistaan poikkeavaa kaavoitustapaa ja osin erilaisia kaavamerkintöjä. Ainakin joiltain osin tilanne yhtenäistyy 2. vaihemaakuntakaavan valmistumisen myötä.

Kehittämisperiaattemerkintöjä ei ole juurikaan käytetty, muutamaa yhteystarve-merkintää lukuun ottamatta. Sen sijaan merialueilla on käytetty kahta erityyppistä vyöhykejakoa. Molemmat liittyvät erilaisiin käyttömuotoihin, tosin ennen kaikkea rantarakentamiseen ja virkistyskäyttöön. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkintöjä on käytetty jonkin verran, etenkin entisen Itä-Uudenmaan alueella. Taajama-alueilla erilaisia aluevarausmerkintöjä on käytetty runsaasti etenkin rannikolla, mutta myös jonkin verran lähisaarilla. Muilla alueilla aluevarausmerkinnät koskevat lähinnä suojelu- ja virkistysalueita ja puolustusvoimien alueita. Kohdemerkintöjä on käytetty jonkin verran. Viivamerkinnät koskevat merialueilla lähinnä liikenneväyliä sekä energiansiirtojohtoja.

Maakuntakaavoituksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä koskevia merkintöjä merialueilla

Luonnonsuojelu

- Luonnonsuojelualueita on erittäin paljon rannikolla, sisä-, väli- ja ulkosaaristossa ja avomerelläkin. Muutamaa suurta avomerellä ja ulompana saaristossa sijaitsevaa aluetta lukuun ottamatta suojelualueet ovat useimmissa tapauksissa pieniä.
- Myös NATURA 2000-verkostoon kuuluvia alueita on runsaasti. Monet niistä ovat hyvin laajoja, etenkin ulompana saaristossa ja avomerellä sijaitsevat. Luonnonsuojelualueet kuuluvat pääsääntöisesti NATURA 2000 -verkostoon. Sen sijaan useita ja laajojakin NATURA-alueita on suojelualueiden ulkopuolella. Valmisteilla olevaan 2. vaihemaakuntakaavaan on lisätty laaja NATURA-alue avomerelle.
- Luonnon, lähinnä linnuston, monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita on osoitettu muutama.
- Arvokkaita harjualueita tai muita geologisia muodostumia on osoitettu muutamia, lähinnä rannikolla.
- Mahdollisesti jatkossa nousee esiin vedenalaisen luonnon suojelutarpeita. Tällä hetkellä tietoa arvokkaista kohteista on liian vähän.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti tärkeitä alueita ja kohteita on muutamia. Valmisteilla olevaan 2. vaihemaakuntakaavaan on lisätty kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta merkittäviä alueita.
- Muinaismuistoalueita ja valtakunnallisesti merkittäviä muinaisjäännekohteita on muutamia.
- Suomenlinna on Unescon maailmanperintökohde. Aluerajaus pitää sisällään myös ympäröiviä vesialueita.
- Maakunnan arvokkaita kulttuuriympäristöjä ja kohteita koskeva selvitys on tehty. Se otetaan jatkossa huomioon kaavoituksessa.

Hiljaiset alueet, melu

- Valmisteilla olevassa 2. vaihemaakuntakaavassa on osoitettu puolustusvoimien ampuma-alueiden melualueet.

Tulvasuojelu

- Tällä hetkellä ei vielä ole tiedossa, tullaanko tulvariskien hallintaa huomioon ottaa maakuntakaavoituksessa, ja jos tullaan, niin miten. Mahdollisesti tulvariskien hallinta jää pitkälti kuntakaavoituksen tehtäväksi.

Virkistyskäyttö ja matkailu

- Pääkaupunkiseudun edustan merialueelle on osoitettu laaja rannikko- ja saaristovyöhyke. Rajauksen sisäpuolella olevat virkistykseen soveltuvat yhtenäiset ja riittävän laajat rakentamattomat maa-alueet varataan yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa virkistykseen, jollei erillisellä aluevarausmerkinnällä ole muuta osoitettu. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on rajauksen sisäpuolella selvitettävä ja otettava huomioon tärkeät lintualueet.
- Rannikolla ja sen läheisillä saarilla on muutamia viheryhteystarvemerkeitä.
- Virkistysalueita on erittäin paljon sekä rannikolla että saaristossa jotakuinkin koko rannikon alueella. Alueet ovat pääsääntöisesti pieniä. Lähes kaikki alueet ovat valtion tai kuntien mailla. Virkistyskäyttökohteita on muutamia.
- Virkistysalueita tarvittaisiin lisää, mutta niille on erittäin vaikea löytää alueita. Puolustusvoimilta vapautuvien alueiden hyödyntäminen on tällä hetkellä lähes ainoa tapa saada merkittäviä virkistysalueita. Useita puolustusvoimien käytössä olevia saaria onkin osoitettu lisämerkinnällä, joka osoittaa alueen toissijaiseksi käyttötarkoitukseksi virkistys-, matkailu ja/tai koulutustoiminnan. Mikäli tällainen alue vapautuu puolustusvoimien käytöstä, se varataan em. toimintaan.
- Matkailupalvelujen alueen kohdemarkkinointia on muutamia.
- Venesatama-kohdemarkkinointia on osoitettu useita pääkaupunkiseudun ulkopuolisia maakunnallisesti merkittäviä nykyisiä ja kehitettäviä vierassatamia. Veneilyn runkoväylät on osoitettu.

Rakentaminen rannoilla

- (ks. pääkaupunkiseudun rannikko- ja saaristovyöhyke kohdassa virkistyskäyttö ja matkailu sekä maisemamaantieteelliset saaristovyöhykkeet kohdassa monialaiset kehittämis- ja muut vyöhykkeet)

Vesihuolto

- Tärkeitä vedenhankintaan soveltuvia pohjavesialueita on muutamia sekä rannikolla että saarissa.

Liikenne

- Liikennealue- ja satama-aluemerkinnöillä on osoitettu useita satama-alueita. Satama-alue -kohdemarkkinointia on lisäksi osoitettu useita aluetarpeeltaan pieniä taajamatoimintojen alueisiin liittyviä kauppamerenkulun satamia.
- Nykyiset laivaväylät on osoitettu. Merkittäviä väylien kehittämistarpeita ei ole.
- Valmisteilla olevaan 2. vaihemaakuntakaavaan on lisätty liikenteen yhteystarvemerkeitä Helsingin edustan merialueelle.
- Meriliikenteen turvallisuudesta huolehtiminen on jatkossa entistäkin haastavampaa.

Energiatalous

- Tuulivoiman tuotantoon soveltuvaksi alueeksi on osoitettu yksi pieni alue avomerellä sekä muutamia pienehköjä alueita rannikolla lähellä merenrantaa. Avomerialueella sijaitsevan tuulivoimala-alueen ja mantereen välille on osoitettu voimansiirtojohtoon yhteystarve.
- Energiahuollon alueita on rannikolla muutama (mm. Loviisan ydinvoimala, Inkoon kivihiilivoimala).
- Kaavassa on osoitettu merikaapelit meren ali Viroon.

Merenpohjan maa-aineksen hyödyntäminen ja maa-aineksen läjitys merenpohjaan

- Ulkomerelle on osoitettu noin 100 hehtaarin kokoinen alue, jolla sijaitsee merkittäviä kiviainesvaroja.

Puolustusvoimien toiminta

- Erikokoisia puolustusvoimien harjoitus- ja muita alueita on useita saarilla ja rannikolla. Upinniemiellä sijaitsevaan puolustusvoimien alueeseen kuuluu myös laajalti ympäröiviä vesialueita.

Taajama-, keskusta- ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

- Merenrantaan rajautuvia taajamatoimintojen alueita on laajalti, lähinnä pääkaupunkiseudulla. Keskustatoimintojen alueita sekä teollisuus- ja varasto-alueita on merenrantaan rajautuvana muutamia. Suojavyöhykkeitä ja Seveso II -direktiivin mukaisia konsultointivyöhykkeitä on muutamia. Jätevedenpuhdistamoiden merelle johdetut purkutunnelit Espoossa ja Helsingissä on osoitettu.
- Muutamia kyliä on osoitettu kohdemerkinnällä sekä rannikolla että saaristossa.

Monialaiset kehittämis- ja muut vyöhykkeet

- Läntisen Uudenmaan merialueille pääkaupunkiseudusta länteen on osoitettu erityisiä maisemamaantieteellisiä vyöhykkeitä, joiden suunnittelumääräykset perustuvat alueiden erityisluonteeseen ja ominaispiirteisiin. Sisintä vyöhykettä, mantereen rantavyöhykettä ja sisäsaaristoa, on tarkoitus suunnitella kaikkia toimintoja ja maankäyttömuotoja sisältävänä alueena. Ulkosaaristovyöhykettä on tarkoitus suunnitella ensisijaisesti saaristoelinkeinojen ja soveltuvien osien vapaa-ajan asumisen alueena, jossa uusi rakentaminen on pienimuotoista ja maiseman ominaispiirteet huomioon ottavaa. Merivyöhykettä on tarkoitus suunnitella alueena, jossa rakentaminen on vähäistä.

Esimerkkejä maakuntakaavoituksessa hyödynnetyistä selvityksistä

- Missä maat on mainiommat. Uudenmaan kulttuuriympäristöselvitys (Uudenmaan liitto 2012)
- Itä-Uudenmaan maakunnallisesti arvokkaat luonnonympäristöt (Malu) (Itä-Uudenmaan liitto 2010)
- Helsingin seudun liikennejärjestelmäsuunnitelma 2011

Varsinais-Suomi

Yleiskatsaus

Varsinais-Suomella on pitkä rannikko ja hyvin laajat saaristoalueet, jotka etenkin Saaristomerellä muodostavat erittäin leveän ja moni-ilmeisen saaristovyöhykkeen. Maakuntakaavoitukseen liittyviä erityispiirteitä etenkin laajoilla saaristoalueilla ovat:

- virkistyskäytön, matkailun ja muiden saariston elinkeinojen kehittäminen
- luontoon, maisemaan ja kulttuuriperintöön liittyvien arvojen vaaliminen ja yhteensovittaminen muiden käyttömuotojen kanssa, myös Saaristomeren ja Selkämeren kansallispuistojen alueilla.

Merialueita koskevat seuraavat maakuntakaavat:

- Turun seudun kehyskuntien sekä Turunmaan, Vakka-Suomen ja Loimaan seudun maakuntakaava (m03004, vahvistettu 2013)
- Salon seudun maakuntakaava (m03003, vahvistettu 2008)
- Turun kaupunkiseudun maakuntakaava (m03002, vahvistettu 2004)
- Varsinais-Suomen tuulivoimamaakuntakaava (kaavoitus käynnissä, kaavaehdotus ollut nähtävillä tammi-helmikuussa 2013)

Kolme seutukunnittaista maakuntakaavaa kattavat yhdessä kaikki Varsinais-Suomen merialueet. Turun seudun kehyskuntien sekä Turunmaan, Vakka-Suomen ja Loimaan seudun maakuntakaava kattaa valtaosan Varsinais-Suomen merialueista. Siinä käsitellään laajalti erilaisia käyttömuotoja avomerellä, saaristossa ja rannikolla. Salon seudun ja Turun kaupunkiseudun maakuntakaavat kattavat pieniä merialueita rannikolla ja sisäsaaristossa.

Laadittavana oleva Varsinais-Suomen tuulivoimamaakuntakaava sisältää vain muutamia tuulivoima-alueita rannikolla lähellä merenrantaa. Lisäksi rannikolla ja sisäsaaristossa on muutamia energiahuollon kohteita, joille on mahdollista sijoittaa muutamia tuulivoimaloita. Saariston ja avomeren osalta tuulivoiman hyödyntäminen on ratkaistu vahvistetuissa kokonaismaakuntakaavoissa.

Kaikissa kolmessa osa-alueita koskevassa maakuntakaavassa on sovellettu jokseenkin yhtenevää merkintäkäytäntöä. Kehittämisperiaatemerkintöjä on käytetty merialueita koskevan kaavoituksen olennaisena osana: erilaiset kehittämisen kohdealueet kattavat suuren osan maakunnan merialueista. Niiden lisäksi on käytetty paljon erilaisia yhteystarvemerkeitä. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkintöjä on käytetty merialueilla runsaasti, usein päällekkäin aluevarausmerkintöjen, kohdemerkintöjen ja osa-alueiden erityisominaisuuksia koskevien merkintöjen kanssa. Aluevarausmerkintöjä on käytetty runsaasti. Suojelualueita ja maa- ja metsätalousvaltaisia alueita koskevat aluevarausmerkinnät kattavat laajoja alueita. Muita aluevarausmerkintöjä on taajamien ulkopuolella suhteellisen vähän ja ne ovat useimmiten pienialaisia. Erilaisia kohdemerkintöjä on käytetty runsaasti. Viivamerkinnoilla on osoitettu lähinnä liikenneväylät sekä yhdyskuntahuollon siirtojohdot ja -putket sekä ulkoilureitit.

Maakuntakaavaan ei ole jätetty ”valkoisia” alueita: rannikolla sekä väli- ja ulkosaa-ristossa eräänlaisena pohjamerkintänä on maa- ja metsätalous- /retkeily- / virkistys-alue -merkintä (MRV) ja muualla maa- ja metsätalousvaltainen alue -merkintä (M).

Maakuntakaavoituksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä koskevia merkintöjä merialueilla

Luonnonsuojelu

- Rannikolla, saaristossa ja avomerellä on paljon hyvin erikokoisia luonnonsuojelualueita sekä NATURA 2000 -verkoston alueita, paljon myös kohde-merkinnöillä osoitettuna. Laajoja alueita on etenkin väli- ja ulkosaaristossa ja avomerellä. Saaristomeren kansallispuisto on kokonaan ja Selkämeren kansallispuisto eteläisiltä osiltaan Varsinais-Suomen alueella. Saaristossa useiden saarien muodostamia suojelualuekokonaisuuksia on osoitettu suojelualueryhminä. Valtaosa suojelualueista sisältyy NATURA 2000-verkostoon.
- Vaikka suojelualueet sisältävät useissa tapauksissa laajoja vesialueita, vedenalainen luonto on harvoin suojeluperuste. Vedenalaisista arvokkaista kohteista tarvitaan lisää tietoa.
- Arvokas kallio-, moreeni- tai harjuaalue -merkintöjä on useita, etenkin pääosaltaan vedenalaisen poikittaisharjun alueella Saaristomerellä.

Rehevöitymisen vähentäminen

- Rehevöitymisen vähentäminen on keskeinen teema etenkin Saaristomerellä.
- Turun seudun kehyskuntien sekä Turunmaan, Vakka-Suomen ja Loimaan seudun maakuntakaavoihin liitetty yleinen kaavamääräys edellyttää, että koko maakuntakaava-alueella on yksityiskohtaisen maankäytön suunnittelun ja rakentamistoimenpiteiden oltava vesiensuojelutavoitteita edistäviä.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

- Kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti tärkeitä alueita on osoitettu useita sekä rannikolle että saaristoon. Osa alueista on hyvinkin laajoja.
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden tarkistusprosessi on käynnissä. Maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat maisema-alueet on sisällytetty maakuntakaavoihin. Saaristossa, etenkin väli- ja ulkosaaristossa, alueita on hankala rajata johdonmukaisesti.
- Merkittäviä rakennetun ympäristön kokonaisuuksia, ryhmiä ja kohteita on osoitettu runsaasti sekä osa-alueiden erityisominaisuuksia koskevilla merkinnöillä että kohde-merkinnöillä. Muinaisjäännösalueita ja etenkin kohteita on runsaasti. Vedenalaislöytöjen kohteet Museoviraston rekisteristä on myös osoitettu kaavassa.

Hiljaiset alueet, melu

- Hiljaisia alueita ei ole osoitettu maakuntakaavoissa. Jatkossa alueiden osoittamista tullaan harkitsemaan.
- Merialueella on osoitettu muutama laaja puolustusvoimien melualue.

Virkistyskäyttö ja matkailu

- Virkistyskäyttö ja matkailu ovat tärkeitä käyttömuotoja rannikkoalueilla ja laajoilla saaristoalueilla. Niiden kokonaisvaltainen kehittäminen on keskeinen haaste.
- Virkistyskäyttöä ja matkailua koskevat useat kehittämisperiaatemerinnät: Saaristomeren yhteistoiminta-alueen kehittämisvyöhyke, Saariston rengastiehen tukeutuva kehittämisvyöhyke sekä matkailun ja ulkoilun yhteystarvemerinnät. Virkistysalueita sekä retkeily- ja matkailutoimintojen alueita koskevia aluevarausmerkintöjä on muutamia ja kohdemarkkintöjä runsaasti sekä rannikolla että saaristossa. Ohjeellisia ulkoilureittejä on useita etenkin rannikolla ja suurilla saarilla.
- Vene- ja luonnonsatamia koskevia kohdemarkkintöjä on paljon. Veneväylät on osoitettu.
- Suuren osan saaristosta kattavilla maa- ja metsätalous- / retkeily- / virkistysalue -merkinnöillä tuetaan osaltaan virkistyskäytön edellytyksiä.

Kalatalous

- Paineet lisätä kalankasvatusta ovat suuret, mutta soveltuvia alueita on vähän. Kalankasvatukselle soveltuvia alueita ei ole osoitettu.
- Ammattikalastuksen edellytysten tukeminen on tärkeää, etenkin Selkämeren alueella. Ammattikalastusalueiden merkitsemistä kaavoihin kannattaisi harkita.
- Selkämeren kalastuksen ja kalatalouden kehittämisvyöhyke kattaa suuren osan maakunnan Selkämerellä sijaitsevista merialueista.

Rakentaminen rannoilla

- Rantarakentamisen yhteensovittaminen erityisesti virkistyskäytön ja luonnonsuojelun kanssa on haasteellista.
- Loma-asutuksen mitoitusvyöhykkeet kattavat lähes kaikki maakunnan merialueet. Vyöhykkeitä on kuusi erilaista. Kullekin on osoitettu enimmäismäärä rakennuspaikkoja rantakilometriä kohden sekä rakentamattomaksi jäävän rannan vähimmäismäärä rantaviivasta.

Vesihuolto

- Tärkeitä vedenhankintaan soveltuvia pohjavesialueita on muutamia rannikolla ja saarilla.

Liikenne

- Satama-alueita on aluevarausmerkinnöillä osoitettu useita. Turun satamaa olisi tarpeen kehittää, mutta sopivien alueiden osoittaminen sataman kehittämiselle on hyvin vaikeaa.
- Kauppamerenkulun väylien osalta tilanne on nyt pääosin hyvä. Nykyisten väylien lisäksi kaavassa on osoitettu yksi uusi väylä itäiselle Saaristomerelle (ns. Öron väylä).
- Saariston liikenneyhteydet ovat tärkeitä matkailun ja virkistyskäytön, asumisen ja saariston elinkeinojen kannalta.
- Uusia lauttayhteyksiä on osoitettu täydentämään nykyisiä, mm. koska halutaan mahdollistaa ympärivuotinen liikenne saaristossa. Saaristossa on myös osoitettu ohjeellisina uusia seutu- ja yhdysteitä.
- Laaja yhteysalusliikenne näkyy lukuisina yhteysalussatamia koskevinä kohdemarkkintöinä. Monet yhteysalusstatamat toimivat myös venesatamina.
- Tieliikenteen yhteystarvemerkkintöjä on useita merenlahtien ja salmien yli.

Energiatalous

- Selvitysten perusteella Varsinais-Suomen merialueilla ei ole laajoja tuulivoimalle soveltuvia alueita. Tällä hetkellä maakuntakaavoissa on osoitettu muutamia pieniä muutaman voimalan alueita kohdemerkinnöillä. Selkämerellä on osoitettu kehittämisperiaatemerkinnällä pienehkö tuulivoiman selvitysalue avomerelle.
- Laadittavana oleva tuulivoimamaakuntakaava sisältää muutamia tuulivoima-alueita rannikolla lähellä merenrantaa: Lisäksi rannikolla ja sisäsaaristossa on muutamia kohteita, joille kuhunkin on mahdollista sijoittaa muutamia tuulivoimaloita.
- Merikaapeli Pyhärannasta Ruotsiin on osoitettu.
- Sähköverkon yhteystarvemerkintöjä on muutamia, esimerkiksi merikaapelille Naantalista Ahvenanmaalle.

Merenpohjan maa-ainesten hyödyntäminen

- Merenpohjan maa-ainesten hyödyntämiseen ei ole kohdistunut aikaisemmin juurikaan paineita. Tällä hetkellä tietoa soveltuvista alueista on aika heikosti.

Puolustusvoimien toiminta

- Maakuntakaavassa on osoitettu muutama puolustusvoimien alue ja kohde.

Taajama-, keskusta- ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

- Kaupunkikehittämisen kohdealueita on Turussa ja Naantalissa. Ne kattavat myös ympäröiviä vesialueita.
- Taajamatoimintojen alueita sekä teollisuus- ja varastoalueita on meren rannalla useita. Keskustatoimintojen alueita on muutama lähellä meren rantaa. Seveso II -direktiivin mukaisia konsultointiväyhykkeitä on muutamia. Rannikolla on yksi kaivos.
- Kyliä on osoitettu kohdemerkinnällä useita rannikolta ulkosaaristoon.

Esimerkkejä maakuntakaavoituksessa hyödynnetyistä selvityksistä

- Varsinais-Suomen liikennestrategia 2030 (Varsinais-Suomen liitto 2007), seudulliset liikennejärjestelmästrategiat ja -suunnitelmat (Varsinais-Suomen liitto 2005-2006) sekä Lounais-Suomen saariston liikennejärjestelmäsuunnitelma (Varsinais-Suomen liitto 2003)
- Örön väylän ympäristövaikutusten arviointiselostus (Merenkulkulaitos 2002) ja Örön väylän tarve ja liikennemääräarvio (Varsinais-Suomen liitto 2008)
- Varsinais-Suomen rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema -projektit (julkaisematon), Turun maakuntamuseo, Varsinais-Suomen liitto, Lounais-Suomen ympäristökeskus, Museovirasto, alueen kunnat 2005-)
- Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvitys, Loimaan seutu, Vakka-Suomi, Turunmaa, Turun seudun kehyskunnat (Anni Järvitä & Matleena Muhonen 2008)
- Varsinais-Suomen tuulivoimaselvitys, Teknistoloudellinen esiselvitys ja maisemavaikutusten arviointi (Pöyry Environment Oy, Varsinais-Suomen liitto 2007)
- Lounais-Suomen saaristo valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden näkökulmasta (Harri Andersson). Suomen ympäristö 165. Ympäristöministeriö 1998)
- Etelä-Suomen aluerakenne 2030. Asuminen, ympäristö ja liikenne (Etelä-Suomen maakuntien liittouma 2005)
- Uudenkaupungin rannikkoalueen käyttö- ja hoitostrategia 2004.

Satakunta

Yleiskatsaus

Satakunnalla on pitkä rannikko, jonka edustalla on suhteellisen kapea saaristovyöhyke. Maakuntakaavoitukseen liittyviä erityispiirteitä ovat:

- matkailun, erityisesti luontomatkailun, ja virkistyskäytön kehittäminen ja yhteensovittaminen luontoon, maisemaan ja kulttuuriperintöön liittyvien arvojen suojelun kanssa (erityisesti Selkämeren kansallispuiston alueella mutta myös muualla saaristossa ja rannikolla)
- Porin ja Rauman kaupunkitaajamien alueilla ja niiden lähistöllä useiden erityyppisten käyttömuotojen yhteensovittaminen, mm. satamatoimintojen kehittämisen osalta
- maankohoaminen.

Merialueita koskee Satakunnan maakuntakaava (m04001, vahvistettu 2011, KHO 2013), joka kattaa kaikki Satakunnan merialueet. Laadittavana oleva 1. vaihemaakuntakaava (tuulivoima) koskee vain manneralueiden tuulivoima-alueita. Tosin muutamat alueista ovat lähellä merenrantaa. Vaihemaakuntakaavaehdotus on ollut nähtävillä joulukuussa 2012.

Erilaisia merialueita koskevia kehittämisperiaatemarkintöjä, sekä kehittämisen kohdealueita että yhteystarvemarkintöjä, on käytetty runsaasti. Osa-alueiden erityisominaisuusmarkintöjä on käytetty merialueilla paljon, usein päällekkäin aluevarausmarkintöjen, kohdemerkintöjen ja muiden osa-alueiden erityisominaisuuksia koskevien markintöjen kanssa. Aluevarausmarkintöjä on käytetty runsaasti. Suojelualueita koskevat aluevarausmerkinnät kattavat laajoja alueita. Myös virkistysaluemerkintöjä on suhteellisen paljon. Muita aluevarausmerkintöjä on taajamien ulkopuolella suhteellisen vähän ja ne ovat useimmiten pienialaisia. Erilaisia kohdemerkintöjä on käytetty varsin runsaasti. Viivamerkinnoilla on osoitettu lähinnä liikenneväylät sekä yhdyskuntahuollon siirtojohdot ja -putket sekä ulkoilureitit.

Maakuntakaavoituksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä koskevia merkintöjä merialueilla

Luonnonsuojelu

- Rannikolla, saaristossa ja osin avomerelläkin on paljon hyvin erikokoisia luonnonsuojelualueita sekä NATURA 2000 -verkoston alueita, paljon myös kohdemerkinnöillä osoitettuna. Laajoja alueita on etenkin ulkosaaristossa. Suuret luonnonsuojelualueet ovat pääsääntöisesti myös NATURA-alueita.
- Selkämeren kansallispuisto sijaitsee valtaosaltaan Satakunnassa. Suojelun ja muiden käyttömuotojen, erityisesti virkistyskäytön, matkailun ja kalatalouden yhteensovittaminen on haastava tehtävä. Koska puisto on usean maakunnan alueella, tarvitaan tiivistä ylimaakunnallista yhteistyötä.
- Useita pienehköjä alueita ja kohteita on osoitettu merkinnällä maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja.
- Osa-alueiden erityisominaisuusmerkinnöillä ja kohdemerkinnöillä osoitettuja arvokkaita harjuaalueita on useita etenkin pitkäisharjujen kohdalla rannikolla. Merkinnät kattavat pieniltä osin myös harjujen vedenalaisia osia.

Rehevöitymisen vähentäminen

- Rehevöitymisen vähentämistoimenpiteet kohdistuvat suureksi osaksi sisämaa-alueille.
- Koko kaava-aluetta koskeva suunnittelumääräys edellyttää, että yksityiskoh- taisen alueidenkäytön suunnittelun on oltava alueelle kohdistuvien vesienhoi- tosuunnitelmien ja toimenpideohjelmien toteuttamista edistävää. Vesiensuo- jelullisesti erityisen herkillä, kaltevilla sekä eroosio- ja tulvaherkillä vesistöjen rannoilla tulee maankäyttö- ja rakennuslain mukainen alueidenkäyttö suunni- tella siten, että estetään tai vähennetään ravinteiden, kiintoaineen ja haitallisten aineiden huuhtoutumista vesistöihin.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

- Valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä on osoitettu muutamia. Maakunnallisesti merkittäviä, lähinnä pieniä, kulttuuriympäristöjä on useita.
- Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on muutamia. Ne ovat vaihte- levan kokoisia.
- Perinnemaisemia on useita sekä saaristossa että etenkin rannikolla.
- Kaikki edellä kuvatut alueet on osoitettu osa-alueiden erityisominaisuusmer- kinnöillä. Alle 10 hehtaarin kokoiset alueet esitetään kohteina.
- Vedenalaisia muinaisjäännöksiä ei ole osoitettu maakuntakaavakartalla, mutta niiden sijainti on osoitettu maakuntakaavan selostuksen liiteosassa.

Hiljaiset alueet, melu

- Saaristossa on osoitettu osa-alueiden erityisominaisuusmerkinnällä kaksi me- lutasoltaan hiljaista aluetta, jotka ovat suhteellisen laajoja. Alueet valittiin pilottihankkeen tulosten perusteella.

Tulvasuojelu

- Satakunnassa merkittäviä ovat sekä meritulvat että tulvat jokisuistoissa.
- Koko kaava-aluetta koskeva suunnittelumääräys edellyttää, että alueiden- käytön suunnittelussa otetaan huomioon viranomaisten selvitysten mukaiset tulvavaara-alueet ja tulviin liittyvät riskit. Uutta rakentamista ei tule sijoittaa tulvavaara-alueille.
- Selvitysaluemerkinällä on osoitettu Kokemäen jokisuiston tulvariskin selvi- tysalue, joka kattaa laajasti myös jokisuistoon liittyviä merialueita.

Virkistyskäyttö ja matkailu

- Virkistyskäytön ja matkailun kehittäminen on tärkeä teema sekä rannikolla että saaristossa.
- Merialueita koskevia matkailun kehittämisvyöhykkeitä on kolmenlaisia. Yksi luontomatkailun kehittämisvyöhyke kattaa kaikki maakunnan merialueet ran- nikolta ulkosaaristoon. Vyöhykkeeseen kohdistuu luontomatkailun, luonnon virkistyskäytön, ulkoilu- ym. reitistöjen sekä luonnonsuojelun kehittämis- ja yhteensovittamistarpeita. Lisäksi merialueilla on muutamia merkittäviä kulttuuriympäristö- ja maisemamatkailun sekä matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen kohdevyöhykkeitä.
- Matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen yhteystarvemerkinällä osoitetaan matkailun kehittämisvyöhykkeiden välisiä yhteystarpeita.
- Virkistysalueita on useita. Ne ovat hyvin erikokoisia. Virkistysalueita on osoi- tettu paljon myös kohdemerkinnöillä. Veneilyä palvelevan virkistysalueen kohdemerkinnällä osoitetaan myös venesatamat. Ohjeellisia ulkoilureittejä on muutama rannikolla. Kaavassa on osoitettu useita ulkoilureittien yhteystarpeita.

- Matkailupalvelujen alueen kohdemerkintöjä on useita rannikolla ja saaristossa.
- Lisäksi aluevarausmerkinnällä on saaristossa osoitettu muutama maa- ja metsätalousvaltainen alue, jossa on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta.
- Tärkeimpien viitoitettujen veneväylien lisäksi osoitetaan ohjeellisina veneväylinä tärkeimmät viitoittamattomat veneväylät.

Kalatalous

- Paineita lisätä kalankasvatusta on. Tarvittaisiin lisää tietoa kalankasvatuksen sijoittamisen pohjaksi. Kalankasvatukselle soveltuvia alueita ei ole osoitettu. Ehkä jatkossa voisi osoittaa erityisiä kalankasvatuksen kehittämisvyöhykkeitä.
- Ammattikalastuksen edellytysten tukeminen on tärkeää, etenkin Selkämeren alueella. Ammattikalastusalueiden osoittamista kaavoissa kannattaisi harkita.
- Kohdemerkinnällä on osoitettu muutamia kalasatamia.

Rakentaminen rannoilla

- Koko kaava-aluetta koskeva suunnittelumääräys edellyttää, että rantojen suunnittelussa tulee ottaa huomioon, että rakentaminen suunnitellaan ensisijaisesti sijoitettavaksi sietokyvyltään kestäville ranta-alueille, turvaten kullakin vesistöalueella riittävät yleiset virkistyskäyttömahdollisuudet ja yhtenäisen vapaan ranta-alueen varaaminen rannan suunnittelussa. Suunnittelussa on turvattava myös maankohoamisrannikolle ominaisten luonnon kehityskulkujen alueellinen edustavuus. Omarantaisen loma-asutuksen mitoitus tulee sijoittua välille 0-8 loma-asuntoa mitoitusrantaviivakilometriä kohti.

Energiatalous

- Avomerelle on osoitettu yksi tuulivoimaloiden alue. Valmisteltavana olevaan vaihemaakuntakaavaan on tulossa useita alueita mantereelle, myös rannikolla lähelle meren rantaa.
- Olkiluodon ydinvoimala-alue on meren rannalla. Alueen yhteydessä on energiahuollon kehittämisen kohdealue, joka ulottuu myös ympäröiville vesialueille. Olkiluodon ydinvoimalan lauhdevesien vaikutukset on etenkin paikallisesti tärkeä kysymys.
- Maakaasuverkon yhteystarvemerikinnällä osoitetaan yhteystarve Porin Tahkoluodosta merelle ja kohti Ruotsia.

Liikenne

- Satama-alueita on aluevaraus- ja kohdemerkinnöillä osoitettu muutamia.
- Porin Tahkoluodon ja Rauman satamien yhteydessä on satamatoimintojen kehittämisen kohdealueet, jotka ulottuvat jonkin verran myös vesialueille. Etenkin Rauman sataman kehittäminen on haasteellista.
- Nykyiset laivaväylät on osoitettu kaavassa.

Merenpohjan maa-ainesten hyödyntäminen

- Kiinnostus merenpohjan soravarojen hyödyntämiseen on lisääntymässä.

Taajama-, keskusta- ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

- Porissa ja Raumassa on laajat kaupunkikehittämisen kohdealueet, jotka ulottuvat kauas merelle.
- Taajamatoimintojen alueita sekä teollisuus- ja varastoalueita on myös meren rannalla.
- Palvelukylä -kohdemerkintöjä on muutamia rannikolla ja saaristossa.

Esimerkkejä maakuntakaavoituksessa hyödynnetyistä selvityksistä

- Satakunnan luonnonsuojeluselvytys 1995 – 1998
- Satakunnan viher- ja virkistysverkkoselvitys 2005 – 2006
- Satakunnan seutukaavan 5 taustaselvityksiksi tehdyt maakunnalliset harju-selvitykset
- Satakuntalaiset kulttuuriympäristöt -selvitys (Satakuntaliitto 2007)
- Hiljaisten alueiden pilottiselvitys sekä Melutasoltaan hiljaiset alueet -teemaraportti
- Satakunnan kylät -selvitys (Satakuntaliitto 2007)
- Matkailualueet Satakunnan maakuntakaavassa -teemaraportti
- Satakunnan liikennejärjestelmäsuunnitelma
- Tuulivoima-alueet Satakunnassa -selvitys

6.5

Pohjanmaa

Yleiskatsaus

Pohjanmaalla on erittäin pitkä rannikko, jonka edustalla on kapea saaristovyöhyke lukuun ottamatta rannikon pohjoisosissa sijaitsevia saaristoalueita ja etenkin laajaa Merenkurkun saaristoaluetta. Meri on maakunnassa kaikkialla vahvasti läsnä, sillä enimmilläänkin etäisyys sisämaasta meren rantaan on vain kolmisenkymmentä kilometriä. Maakuntakaavoitukseen liittyviä erityispiirteitä ovat:

- matkailun ja virkistyskäytön kehittäminen ja yhteensovittaminen luontoon, maisemaan ja kulttuuriperintöön liittyvien arvojen suojelun kanssa sekä Merenkurkun alueella että muualla saaristossa ja rannikolla
- etenkin Vaasan kaupunkitaajaman alueella ja sen lähistöllä useiden erityyppisten käyttömuotojen yhteensovittaminen, mm. satamatoimintojen kehittämisen osalta
- tuulivoimatuotannon lisäämispaineet avomerialueilla ja rannikolla
- maankohoaminen.

Merialueita koskevat seuraavat maakuntakaavat:

- Pohjanmaan maakuntakaava (m15001, vahvistettu 2010)
- 1. vaihemaakuntakaava (kaupallisten palvelujen sijoittuminen) (vahvistettavana)
- 2. vaihemaakuntakaava (uusiutuvat energiamuodot) (kaavoitus käynnissä, kaavaehdotus käsitelty maakuntahallituksessa helmikuussa 2013)

Pohjanmaan maakuntakaava kattaa kaikki maakunnan merialueet. Siinä on käsitelty laajalti erilaisia käyttömuotoja rannikolta avomerelle. Vahvistettavana oleva 1. vaihemaakuntakaava ei merialueiden osalta tuo juurikaan uutta Pohjanmaan maakuntakaavaan verrattuna. 2. vaihemaakuntakaava sisältää uusia tuulivoima-alueita sekä avomerelle että rannikolle.

Kehittämisperiaatemarkintöjä on käytetty merialueita koskevan kaavoituksen olennaisena osana: kaava sisältää lukuisia erilaisia kehittämisalueita, joista osa on laajoja. Yhteystarvemerkinnot koskevat energian siirtojohtoja ja -putkia. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkintöjä on käytetty merialueilla paljon, usein päällekkäin sekä aluevarausmerkintöjen, kohdemarkintöjen että muiden osa-alueiden erityisominaisuuksia koskevien merkintöjen kanssa. Suojualueuumerkintöjä on paljon, ja ne kattavat laajoja alueita, myös avomerellä. Muita aluevarausmerkintöjä on taajamien ulkopuolella suhteellisen vähän ja ne ovat useimmiten pienialaisia. Erilaisia kohdemarkintöjä on käytetty paljon. Viivamerkinnoilla on osoitettu lähinnä liikenneväylät sekä energiahuollon ja muun yhdyskuntahuollon siirtojohtot ja -putket sekä erilaiset virkistyskäyttöön liittyvät reitit.

Maakuntakaavoituksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä koskevia merkintöjä merialueilla

Luonnonsuojelu

- Rannikolla, saaristossa ja osin avomerelläkin on paljon hyvin erikokoisia luonnonsuojelualueita sekä NATURA 2000 -verkoston alueita. Laajoja alueita on sekä ulkosaaristossa että lähempänä rannikkoa. Avomerellä on myös yksi hylkeidensuojelualue. Suuret luonnonsuojelualueet ovat pääsääntöisesti myös NATURA-alueita.
- Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita on useita. Niiden avulla osoitetaan valtakunnallisesti merkittävät linnustoalueet. Yksi niistä kattaa lähes koko Merenkurkun saariston.
- Merenkurkun geologiset alueet ovat erityisen arvokkaita. Unescon maailmanperintökohde Merenkurkun alueella osaltaan tukee luonnonsuojelua ja etenkin geologisten arvojen suojelua.
- Useiden kehittämisperiaatemarkintöjen suunnittelumääräyksissä edellytetään, että maankohoamisrannikolle ominaisten luonnon kehityskulkujen alueellinen edustavuus turvataan.
- Maankohoamisen takia suojeluarvot ja suojeltavien alueiden rajaustarpeet muuttuvat. Tämän vuoksi tarvitaan suojeluarvojen ja aluerajausten uudelleen arviointia.
- Vedenalaisen luonnon suojelutarve on voimistumassa.

Rehevöitymisen vähentäminen

- Kaupunki-maaseutu -vuorovaikutusvyöhykettä ja jokilaaksojen kehittämisaluetta koskevissa suunnittelumääräyksissä edellytetään, että valuma-alueilla tapahtuvat toiminnot ohjataan alueidenkäytöllä niin, että edistetään vesistöjen tilan paranemista.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti arvokkaita alueita ja kohteita on muutamia. Alueet ovat yhtä lukuun ottamatta pieniä. Lisäksi on useita pieniä maakunnallisesti tai seudullisesti arvokkaita alueita.
- Perinnemaisemakohteita, mm. laiduntamisalueita saaristossa sekä muinaisjäännekohteita, on useita.

Tulvasuojelu

- Merkittäviä ovat sekä meritulvat että tulvat jokisuistoissa.
- Useaa kaavamerkintää koskevassa suunnittelumääräyksessä edellytetään, että rakentamista ei osoiteta tulvaherkille alueille.

Virkistyskäyttö ja matkailu

- Virkistyskäytön ja matkailun kehittäminen on tärkeä teema sekä rannikolla että saaristoalueilla. Virkistyskäyttö, matkailu ja kulttuuriperintö tukevat vahvasti toisiaan. Tämän huomioon ottaminen on ollut yksi keskeinen periaate maakuntakaavassa.
- Merialueita koskevia matkailun vetovoima-alueita / matkailun ja virkistyksen kehittämisen kohdealueita on useita, myös hyvin laajoja alueita. Suunnittelumääräyksissä nostetaan esiin mm. merenkulun ja laivan- / veneenrakennuksen perinteet, saaristoyhdyskunnat sekä satamapaikat.
- Virkistysalueet ovat pieniä ja niitä on vähän. Sen sijaan virkistys- ja matkailukohteita on runsaasti. Melontaan soveltuvia vesistöjä, ohjeellisia ulkoilureittejä, pyöräilyreittejä ja vierassatamia on osoitettu useita. Matkailun kannalta tärkeät veneväylät ja muut veneväylät osoitetaan erikseen.

Kalatalous

- Paineet lisätä kalankasvatusta ovat voimistumassa. Kalankasvatukselle soveltuvia alueita ei ole nyt osoitettu kaavassa, mutta jatkossa niiden merkitsemistä on syytä harkita.
- Alueelle on osoitettu useita kalastussatamia sekä lähinnä ulompina saaristossa sijaitsevia kalastustukikohtia.

Rakentaminen rannoilla

- Rantarakentaminen on Pohjanmaan merialueilla haastava teema.
- Koko merialue on jaettu kolmeen rantavyöhykkeeseen: ulko-, väli- ja mannervyöhykkeeseen. Ne on jaettu luonnon, saavutettavuuden, palvelumahdollisuuksien sekä rakentamisen ohjauksen perusteella. Alueilla, missä ei ole juurikaan saaristoa, on vain ulko- ja mannervyöhyke. Isoja saaria käsitellään samoilla periaatteella kuin mannerrantoja: ison saaren edustalla voi olla jopa kaikki kolme vyöhykettä.
- Vyöhykkeiden suunnittelumääräykset koskevat ennen kaikkea rakentamista rannoilla. Koko kaava-aluetta koskeva suunnittelumääräys edellyttää, että rakentaminen ohjataan ensisijassa mannervyöhykkeelle. Rakentaminen tulee ohjata sietokyvyltään hyvillä rannoilla turvaten ranta-alueiden riittävät virkistyskäyttömahdollisuudet. Ympäristönäkökohdat tulee ottaa huomioon kaikessa rannalla tapahtuvassa toiminnassa, erityisesti ulkovyöhykkeellä. Uutta rakentamista ei tule ohjata ulkovyöhykkeelle.

Liikenne

- Satama-alueita on osoitettu aluevarausmerkinnöillä muutamia.
- Maankohoamisen merkitys on otettava huomioon. Esimerkiksi Vaasan sataman siirtoa joudutaan harkitsemaan pitkällä aikavälillä. Väylien ruoppauksia joudutaan tekemään usein. Selvitysaluumerkinnällä on osoitettu kaksi aluetta, joilla tulee selvittää mm. edellytykset satamatoiminnoille. Uusia laivaväyliä ei ole osoitettu.
- Jatkossa merenkulun turvallisuuteen joudutaan kiinnittämään entistäkin enemmän huomiota.
- Kiinteää yhteyttä Ruotsiin tullaan harkitsemaan pitkällä aikavälillä.

Energiatalous

- Avomerelle ja saaristoon on osoitettu molempiin kaksi tuulivoimaloiden aluetta.
- Valmisteltavana olevassa 2. vaihemaakuntakaavassa on osoitettu useita tuulivoima-alueita mantereelle lähelle meren rantaan. Aiemmin periaatteena on ollut, että maakuntakaavoissa ei tarvitse osoittaa alueita, joille sijoittuu vähemmän kuin kuusi voimalaa. Valmisteltavana olevassa kaavassa seudullisen tuulivoima-alueen alaraja on nostettu kymmeneen voimalaan. Haasteena on se, että kiinnostusta pieniin yksiköihin on erittäin runsaasti.
- Energiahuollon alueita on rannikolla merenrannalla. Kahdella vaihtoehtoisella maakaasuverkon yhteystarvemerkinällä osoitetaan yhteystarve rannikolta merelle ja kohti Ruotsia. Lisäksi on osoitettu voimansiirron yhteystarve tuulivoimaloiden alueelle merellä.

Merenpohjan maa-aineksen hyödyntäminen ja maa-aineksen läjitys merenpohjaan

- Kiinnostus merenpohjan soravarojen hyödyntämiseen saattaa olla lisääntymässä.

Taajama-, keskusta- ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

- Rannikolla on useita kaupunkikehittämisen vyöhykkeitä, jotka rajatuvan meren rantaan. Niitä koskevissa suunnittelumääräyksissä korostetaan alueen kehittämistä merenläheisenä elinympäristönä. Lisäksi Vaasan seudulla on laaja rannikolle ulottuva kaupunki-maaseutu -vuorovaikutusvyöhyke.
- Kylä-kohdemerkintöjä on useita. Osa kylistä on osoitettu erityisiksi merenläheisiksi kyliksi.
- Taajamatoimintojen alueita sekä teollisuus- ja varastoalueita on myös meren rannalla.
- Kaavassa on osoitettu ohjeellinen tietoliikenneyhteys Ruotsiin.

Esimerkkejä maakuntakaavoituksessa hyödynnetyistä selvityksistä

- Seutukaavan 3. vaihekaavan yhteydessä tehty kulttuurimaisemien inventointi (1987–1988)
- Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan perinnemaisemat (2003)
- Kiinteät muinaisjäännökset Pohjanmaalla (Museovirasto ja Pohjanmaan liitto 2006)
- Tuulivoimatuotannolle soveltuvat alueet Merenkurkun-Perämeren rannikko- ja merialueilla (Ympäristöministeriö, Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin liitot, 2003)
- Uusiutuvat energiavarat ja niiden sijoittuminen Pohjanmaalla (Ramboll, Pohjanmaan liitto, 2012) (käytetty 2. vaihemaakuntakaavan laadinnassa)

6.6

Keski-Pohjanmaa

Yleiskatsaus

Keski-Pohjanmaalla on hyvin lyhyt rannikko, jonka edustalla on vähän saaria. Maakuntakaavoitukseen liittyviä erityispiirteitä ovat:

- virkistyskäytön kehittäminen ja yhteensovittaminen luontoon, maisemaan ja kulttuuriperintöön liittyvien arvojen suojelun kanssa
- kulttuuriympäristön ja etenkin maiseman kannalta arvokkaiden alueiden suuri määrä
- maankohoaminen.

Keski-Pohjanmaalla maakuntakaavoitus etenee temaattisina koko maakuntaa koskevin vaihemaakuntakaavoina, myös merialueiden osalta. Merialueita koskevat kaikki vahvistetut vaihemaakuntakaavat¹⁶:

- 1. vaihemaakuntakaava ("peruskaava") (m16001, vahvistettu 2003)
- 2. vaihemaakuntakaava (soiden monikäyttö, tuulivoimantuotanto, kaupan palveluverkko sekä päivitettävänä aihepiirinä muinaismuistot ja maisema- ja kulttuurikohteet) (m16002, vahvistettu 2007)
- 3. vaihemaakuntakaava (vähittäiskaupan suuryksiköiden sijoittuminen, virkistys, pohjavesien suojelun ja kiviaineshuollon alueet, luonnon monimuotoisuus) (m16003, vahvistettu 2012)

¹⁶ 1. ja 2. vaihemaakuntakaavan laadinnan jälkeen Himangan kunta liittyi Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa sijaitsevaan Kalajoen kuntaan. Tässä koosteessa on huomioitu Himangan entisen kunnan aluetta koskeva kaavoitus 1. ja 2. vaihekaavan osalta.

Kukin vaihekaavoista kattaa ainakin periaatteessa koko merialueen. Niissä on käsitelty laajalti erilaisia käyttömuotoja rannikolla ja sen edustalla sekä jonkin verran myös avomerellä. Manneralueen tuulivoiman tuotantoa koskeva 4. vaihemaakunta-kaavan valmistelu on aloitettu. Sen pohjaksi on laadittu Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan manneralueen tuulivoimaselvitys (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2011).

Kehittämisperiaattemerkintöjä on käytetty merialueilla jonkin verran. Muiden maakuntien liittojen kanssa yhteistyössä muodostettu laaja Perämerenkaaren kehittämisvyöhyke kattaa periaatteessa kaikki maakunnan merialueet. Lisäksi muutamat muut kehittämisvyöhykkeet koskevat merialueita. Rannikolle on sijoitettu pari yhteystarvemeraintä. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkintöjä on käytetty merialueilla suhteellisen runsaasti, usein päällekkäin sekä aluevarausmerkintöjen, kohde-merkintöjen että muiden osa-alueiden erityisominaisuuksia koskevien merkintöjen kanssa. Suojelualuemerinnät kattavat suuren osan rannikon edustan merialueista. Muita aluevarausmerkintöjä on taajamien ulkopuolella suhteellisen vähän ja ne ovat useimmiten pienialaisia, puolustusvoimien erityisaluetta lukuun ottamatta. Erilaisia kohde-merkintöjä on käytetty runsaasti. Viivamerkinnoilla on osoitettu lähinnä liikenneväylät sekä energian siirtojohdot.

Maakuntakaavoituksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä koskevia merkintöjä merialueilla

Luonnonsuojelu

- Rannikon edustan merialueilla on laajoja luonnonsuojelualueita sekä NATURA 2000 -verkoston alueita. Rannikolla alueita on vähän ja ne ovat pieniä. Suuret luonnonsuojelualueet kuuluvat pääsääntöisesti NATURA -verkostoon.
- Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita on useita. Ne ovat varsin pieniä.
- Rannikolla on muutama arvokas moreeni- ja kallioalue.
- Kehittämisvyöhykemeraintöjen suunnittelumääräyksissä edellytetään, että suojellaan maankohoamisrannikon luonnonperintöä, mm. valtakunnallisesti arvokkaita glo-järviä, sekä luonnonarvoja muiltakin osin.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta maakunnallisesti tai seudullisesti arvokkaita alueita on useita. Niitä on lähinnä rannikon edustan merialueella, josta ne kattavat suuren osan. Kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta valtakunnallisesti arvokkaita alueita on muutama rannikolla. Ne ovat suhteellisen laajoja. Lisäksi on useita etenkin valtakunnallisesti arvokkaita kohteita. Rannikkoa pitkin kulkee kulttuurihistoriallisesti merkittävä tie.
- Etenkin saarilla on useita muinaismuistokohteita.

Virkistyskäyttö ja matkailu

- Matkailun ja etenkin virkistyskäytön kehittäminen on tärkeä teema.
- Merialueita koskevia matkailun vetovoima- alueita / matkailun ja virkistys-kehittämisen kohdealueita on kolme, joista kaksi kattaa laajoja alueita. Suunnittelumääräyksissä korostetaan mm. alueen kehittämistä merelliseen luontoon liittyviin virkistys- ja vapaa-ajan toimintoihin perustuen. Viheryhteystarvemeraintöjä on muutama rannikolla.
- Yhden pienen virkistysalueen lisäksi merialueella, myös saarilla, on useita virkistys- ja matkailukohteita sekä kala- ja vierassatamia. Viralliset veneväylät on osoitettu.

Kalatalous

- Alueella on useita yhteisellä merkinnällä osoitettuja kala- ja vierassatamia.

Liikenne

- Kokkolan satama-alue on osoitettu aluevarausmerkinnällä. Satamaan johtavat laivaväylät on osoitettu kehitettäväksi laivaväyliksi.

Energiatalous

- Kokkolan syväsataman viereen on osoitettu pieni tuulivoima-alue.
- Valmistettava olevan tuulivoiman tuotantoa koskevan vaihemaakuntakaavan pohjana on Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan manneralueen tuulivoimaselvitys (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2011). Siinä ehdotetaan kahta tuulivoima-aluetta mantereelle suhteellisen lähelle meren rantaa.

Merenpohjan maa-aineksen hyödyntäminen ja maa-aineksen läjitys merenpohjaan

- Toistaiseksi ei ilmeisesti ole ollut suurempaa kiinnostusta merihiekan ottoon. Soveltuvia alueita saattaa olla merialueella.

Puolustusvoimien toiminta

- Lohtajan Vattajanniemellä on erityisalueena osoitettu laaja puolustusvoimien ampumaleirialue. Sen yhteydessä on suoja-alue, joka kattaa jonkin verran myös ympäröiviä vesialueita.
- Vattajanniemellä ja sitä ympäröivillä alueilla on jouduttu sovittamaan yhteen lukuisia erilaisia käyttömuotoja. Alueella on mm. luonnonsuojelualue, NATURA 2000 -verkostoon kuuluva alue, useita maisemallisesti arvokkaita alueita, arvokas pohjavesialue, virkistyskäyttöpaineita sekä alueen läheisyydessä Lohtajan taajama (ks. kuva 15 sivulla 50).

Taajama-, keskusta- ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

- Kokkolan kaupunkikehittämisen vyöhyke kattaa jonkin verran myös vesialueita. Lestijokivarren maaseudun kehittämisen kohdealue ulottuu jokisuistoon rannikolla.
- Kyliä on muutamia merenrannalla ja lähellä merenrantaa.
- Taajamatoimintojen alue ja teollisuus- ja varastoalue on meren rannalla Kokkolassa.

Monialaiset kehittämis- ja muut vyöhykkeet

- Perämerenkaaren kansainvälinen ja ylimaakunnallinen kehittämisvyöhyke on muodostettu yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin liittojen kanssa. Se kattaa rannikon ja sen edustan merialueet. Kehittämisvyöhykkeen toimintojen yhteistyötä ja verkostoitumista tuetaan alueidenkäyttöratkaisuilla. Kaavamääräyksissä mm. korostetaan seudullisesti merkittävien virkistysalueiden, veneilyreittien ja -satamien kehittämistä sekä maankohoamisrannikon luonnon- ja kulttuuriperinnön vaalimista ja matkailullista hyödyntämistä.

Esimerkkejä maakuntakaavoituksessa hyödynnetyistä selvityksistä

- Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurikohteet (Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit 2000)
- Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan manneralueen tuulivoimaselvitys (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2011).

Pohjois-Pohjanmaa

Yleiskatsaus

Pohjois- Pohjanmaalla on erittäin pitkä rannikko, joka pääsääntöisesti on vähäsaarinen. Poikkeuksen muodostavat Oulun läheiset merialueet, joilla on Hailuodon lisäksi useita pienempiä saaria, sekä etelässä Rahjan saaristo ja Raahen edustan saaristo. Maakuntakaavoitukseen liittyviä erityispiirteitä ovat:

- matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen ja maisemaan ja kulttuuriperintöön liittyvien arvojen suojelun synergiat ja yhteensovittaminen saaristossa ja rannikolla
- etenkin Oulun kaupunkiseudun alueella useiden erityyppisten käyttömuotojen yhteensovittaminen
- edellytykset laajamittaiseen tuulivoiman tuotantoon avomerialueilla
- maankohoaminen.

Merialueita koskevat seuraavat maakuntakaavat¹⁷:

- Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaava (m17001, vahvistettu 2005)
- Hanhikiven ydinvoimamaakuntakaava (m17002, vahvistettu 2010)

Maakuntakaavan uudistaminen vaiheittain on aloitettu. Ensimmäinen vaihekaava käsittelee energiantuotantoa ja -siirtoa (mm. merituulivoiman päivitykset), kaupan palvelurakennetta, aluerakennetta ja taajamia, luonnonympäristöä sekä liikennejärjestelmän ja logistiikka-alueiden merkintöjen päivityksiä. Kaavan luonnos on ollut nähtävillä elo-syyskuussa 2012.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaava kattaa kaikki maakunnan merialueet. Siinä on käsitelty laajalti erilaisia käyttömuotoja rannikolta avomerelle. Ydinvoimamaakuntakaava koskee vain hyvin pientä merialuetta suunnitellun ydinvoimalan yhteydessä.

Kehittämisperiaatemarkintöjä on käytetty merialueilla jonkin verran. Muiden maakuntien liittojen kanssa yhteistyössä muodostettu laaja Perämerenkaaren kehittämisvyöhyke kattaa periaatteessa kaikki maakunnan merialueet. Lisäksi muutamat muut kehittämisalueet koskevat merialueita. Rannikolla on muutamia yhteystarvemarkintöjä. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkintöjä on käytetty merialueilla jokseenkin runsaasti, usein päällekkäin sekä aluevarausmerkintöjen, kohdemerkintöjen että muiden osa-alueiden erityisominaisuuksia koskevien merkintöjen kanssa. Suojelualuemarkinnat kattavat varsin pienen osan merialueista. Muita aluevarausmerkintöjä on taajamien ulkopuolella vähän ja ne ovat useimmiten pienialaisia, Hailuodon laajaa arvokasta harjualetta koskevaa merkintää lukuun ottamatta. Erilaisia kohdemerkintöjä on käytetty runsaasti. Viivamerkinnöillä on osoitettu lähinnä liikenneväylät.

¹⁷ Keski-Pohjanmaan maakuntaan kuulunut Himangan kunta on liittynyt Kalajoen kuntaan ja tullut näin osaksi Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan.

Maakuntakaavoituksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä koskevia merkintöjä merialueilla

Luonnonsuojelu

- Luonnonsuojelualueet ja NATURA 2000 -verkoston alueet ovat enimmäkseen suhteellisen pieniä ja kattavat pienen osan merialueesta. Saaristossa, myös ulkosaaristossa, on paljon hyvin pieniä suojelualueita, etenkin Oulusta pohjoiseen sijaitsevalla merialueella. Hailuodossa on osoitettu valtakunnalliseen harjajensuojeluohjelmaan kuuluva laaja harjuaalue omalla merkinnällään. Luonnonsuojelualueet ovat pääsääntöisesti myös NATURA-alueita, ja kääntäen NATURA-alueet ovat pääsääntöisesti myös luonnonsuojelualueita.
- Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita ja kohteita on muutamia. Ne ovat pieniä. Niiden avulla osoitetaan valtakunnallisesti merkittäviä linnustoalueita ja merkittävimpien uhanalaisten kasvien alueita. Monet mereen laskevat lohikannan elvytysohjelmaan sisältyvät joet on osoitettu arvokkaaksi vesistöksi.
- Maankohoamisen takia suojeluarvot ja suojeltavien alueiden rajaustarpeet muuttuvat. Olennaista on tunnistaa kaikkein arvokkaimmat alueet ja kohteet. Vedenalaisen luonnon suojelutarve on voimistumassa. Asia on noussut esille myös tuulivoimahankkeiden YVA-menettelyiden yhteydessä. Tietoa on toistaiseksi vielä liian vähän, että vedenalaisen luonnon suojelua voitaisiin kokonaisvaltaisesti käsitellä maakuntakaavassa. Tällä hetkellä on yhdessä ELY-keskuksen kanssa tekeillä selvitys, jossa käydään luontoarvot läpi tietyllä rannikon osalla 10 metrin korkeuskäyrän alapuolella.
- Valmisteltavana olevan vaihekaavan luonnoksessa on osoitettu useita tuuli- ja rantakerrostumia ja myös muutamia maisemakallioalueita arvokkaina geologisina muodostumina sekä kohde- että aluemarkintoina.

Rehevöitymisen vähentäminen

- Useiden jokilaaksoja koskevien maaseudun kehittämisen kohdealuemerkintöjen suunnittelumääräykset velvoittavat kiinnittämään huomiota veden laadun parantamiseen.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti arvokkaita alueita ja kohteita on muutamia. Hailuodon ja Liminganlahden alueet ovat laajoja; muut alueet ovat huomattavasti pienempiä. Lisäksi on useita maakunnallisesti tai seudullisesti arvokkaita alueita, myös ulkosaaristossa. Ne ovat enimmäkseen pieniä.
- Perinnemaisemakohteita on useita sekä rannikolla että saaristossa. Muutamia maisemakallioalueita on osoitettu kohdemerkinnöillä rannikolla. Lähes koko rannikon päästä päähän ulottuva historiallinen Pohjanmaan rantatie on osoitettu kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti merkittävänä tienä.
- Muinaismuistokohteita on useita, sekä rannikolla että saaristossa.

Virkistyskäyttö ja matkailu

- Merialueita koskevia matkailun vetovoima- alueita / matkailun ja virkistykseen kehittämisen kohdealueita on useita. Osa niistä on laajoja. Suunnittelumääräyksissä korostetaan, että virkistyskäytön ja matkailun kehittämisen tulee perustua maankohoamisrannikon luonnon- ja kulttuuriperintöön.

- Luonnon monikäyttöalue -merkinnällä osoitetaan rannikolla useita virkistyskäytön kannalta kehitettäviä, arvokkaita luontokohteita sisältäviä aluekokonaisuuksia. Ne sisältävät myös rannikon edustan vesialueita. Viheryhteystarvemerkinnoilla on osoitettu yhteystarve sekä pitkin lähes koko rannikkoa että jokilaaksoissa sisämaan ja rannikon välillä.
- Rannikolla on muutamia virkistysalueita, joista kaksi on laajaa. Virkistys- ja matkailukohteita on runsaasti lähinnä rannikolla. Loma- ja matkailualueita sekä matkailupalvelujen alueita on muutama. Kaikki on osoitettu lisämerkinnällä, joka osoittaa, että alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon maankohoamisrannikon erityispiirteet. Venesatamia on useita sekä rannikolla että saaristossa. Tärkeimmät veneväylät on osoitettu.

Rakentaminen rannoilla

- Maakuntakaava sisältää koko kaavaa koskevia rantojen käyttöä koskevia suunnitteluperiaatteita ja yleisiä suunnittelumääräyksiä. Suunnitteluperiaatteiden mukaan tulee pyrkiä turvaamaan tasapuoliset mahdollisuudet ranta-alueiden käyttöön varaamalla rantaa riittävästi yleiseen virkistykseen sekä varautumaan loma-asutuksen kasvun jatkumiseen. Suunnittelumääräyksissä edellytetään, että yksityiskohtaisemmissa kaavoissa voidaan enintään puolet rantaviivasta osoittaa rakennusmaaksi. Pienissä saarissa mitoituksen tulee perustua saaren pinta-alaan.

Liikenne

- Satama-alueita on osoitettu aluevarausmerkinnöillä muutamia. Merkinnot mahdollistavat suunnitteilla olevat laajennushankkeet.
- Nykyisten laivaväylien lisäksi ohjeellinen laivaväylä -merkinnällä on esitetty mahdolliset uudet laivaväylät. Niistä Kalajoen satamaan johtava väylä on käytännössä jo käytössä. Oulun satamaan tarvittaisiin nykyistä syvempi väylä, mahdollisesti uudella linjauksella.
- Tieliikenteen yhteystarve on osoitettu Hailuodon ja mantereen välille.

Energiatalous

- Avomerelle on osoitettu useita, hyvin laajojakin, tuulivoima-alueita. Melkein kaikilla alueilla on hankkeita käynnissä tai suunnitteilla. Tosin on tyypillistä, että hankkeistus on käynnistynyt, mutta on sitten jostain syystä pysähtynyt. Lisäksi rannikolla on muutamia tuulivoimaloita koskevia kohdemerkintöjä.
- Valmisteltavana olevan vaihemaakuntakaavan luonnokseen on muutaman avomerellä sijaitsevan tuulivoima-alueen rajauksia muutettu. Lisäksi alueiden ja mantereen välille on lisätty voimansiirtojohtojen yhteystarvemerkinntöjä.
- Hanhikiven ydinvoimala-alue on osoitettu laajalla aluevarausmerkinnällä. Sen yhteydessä on muutamia kilometrejä merelle ulottuva suojavyöhyke.

Merenpohjan maa-aineksen hyödyntäminen ja maa-aineksen läjitys merenpohjaan

- Paine merenpohjan soravarojen hyödyntämiseen on kasvamassa. Morenian laatiman selvityksen perusteella hyödyntämiseen soveltuvia alueita olisi useita, esimerkiksi Suurhiekan alueella. Laajat alueet on todennäköisesti mielekästä osoittaa maakuntakaavassa. Merenpohjan soravarojen hyödyntämistä tullaan mahdollisesti käsittelemään toisessa vaihekaavassa.

Taajama-, keskusta- ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

- Oulussa ja Raahessa on kaupunkikehittämisen kohdealueet. Laaja alue Oulun ympäristössä on osoitettu kaupunki-maaseutu -vuorovaikutusalueeksi. Kaikki alueet ulottuvat rannikon edustalle.
- Kylä-kohdemerkintöjä on rannikolla useita.
- Taajamatoimintojen alueita on useita. Oulun alueella on erittäin laaja alue, joka ulottuu pitkin rannikkoa etelästä Oulunsalosta Haukiputaaseen pohjoisessa. Teollisuus- ja varastoalueita sekä jätevedenpuhdistamoja ja muita erityisalueita on myös meren rannalla tai sen lähellä. Raahen kultakaivoksen purkuputki on johdettu kauas merelle. Sitä ei ole osoitettu kaavassa.

Monialaiset kehittämis- ja muut vyöhykkeet

- Perämerenkaaren kansainvälinen ja ylimaakunnallinen kehittämisvyöhyke on muodostettu yhteistyössä Keski-Pohjanmaan ja Lapin liittojen kanssa.

Esimerkkejä maakuntakaavoituksessa hyödynnetyistä selvityksistä

- Pohjois-Pohjanmaan ympäristöohjelma (Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 1997)
- Pohjois-Pohjanmaan maisema-alueet (Pohjois-Pohjanmaan liitto 1997)
- Pohjois-Pohjanmaan perinnemaisemat (Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 1997)
- Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden luontokohteiden hoidon ja käytön priorisointi (Pohjois-Pohjanmaan liitto, Metsähallitus Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2001)
- Metsähallituksen ranta-alueiden maankäytön periaatteet lomarakentamisessa, Oulun lääni, Pohjanmaa (Metsähallitus 1996)
- Veneily- ja rannikkomatkailu Perämerenkaarella (Bothnian Arc 2000)
- Raahe-Oulu-Kemi laivaväylä (Merenkululaitos 2001)

Lappi

Yleiskatsaus

Lapin maakunnalla on lyhyt rannikko, jonka edustalla on laajahko mutta harva saaristo. Maakuntakaavoitukseen liittyviä erityispiirteitä ovat:

- matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen ja maisemaan ja kulttuuriperintöön liittyvien arvojen suojelun synergiat ja yhteensovittaminen Perämeren kansallispuistossa sekä muualla saaristossa ja rannikolla
- kulttuuriperintökohteiden suuri määrä merialueilla
- yhteinen raja Ruotsin kanssa rannikolla, saaristossa ja avomerellä
- useiden erityyppisten käyttömuotojen yhteensovittaminen suppealla rannikkoalueella, jolla sijaitsee Kemin ja Tornion yhdessä muodostama liikenteen ja logistiikan, teollisuuden ja energian osalta kasvava maakuntakeskus
- edellytykset laajamittaiseen tuulivoiman tuotantoon avomerialueilla
- maankohoaminen.

Merialueita koskevat seuraavat maakuntakaavat:

- Länsi-Lapin seutukaava
- Länsi-Lapin maakuntakaava (vahvistettavana)
- Lapin meri- ja rannikkoalueen tuulivoimamaakuntakaava (m19003, vahvistettu 2005)
- Kemi-Tornio alueen ydinvoimamaakuntakaava (m19005, vahvistettu 2010)

Vahvistettavana oleva Länsi-Lapin maakuntakaava korvaa Länsi-Lapin seutukaavan¹⁸. Maakuntakaava kattaa kaikki maakunnan merialueet. Siinä on käsitelty laajalti erilaisia käyttömuotoja rannikolta avomerelle. Myös tuulivoimamaakuntakaava kattaa periaatteessa kaikki merialueet. Ydinvoimamaakuntakaava käsittää vain pienen alueen suunnitellun ydinvoimalan yhteydessä.

Kehittämisperiaattemerkintöjä on käytetty merialueilla jonkin verran. Muiden maakuntien liittojen kanssa yhteistyössä muodostettu laaja Perämerenkaaren kehittämisvyöhyke kattaa periaatteessa kaikki maakunnan merialueet. Lisäksi muutamat muut kehittämisen kohdealueet koskevat merialueita, lähinnä rannikkoa ja rannikon läheisiä merialueita. Rannikolla on muutamia yhteystarvemerikintöjä. Osa-alueiden erityisominaisuusmerkintöjä on käytetty merialueilla suhteellisen vähän. Perämeren kansallispuistoa lukuun ottamatta suojelualuemerkinnät kattavat vain pienen osan meri- ja rannikkoalueista. Rannikkoalueella on runsaasti erilaisia aluevarausmerkintöjä. Rannikolla ja rannikon edustan saarilla maa- ja metsätalousvaltainen alue on eräänlainen kaavan pohjamerkintä. Kohdemerkintöjä ei ole käytetty kovin paljon. Viivamerkinnoilla on osoitettu lähinnä liikenneväylät sekä energian siirtojohtot.

¹⁸ Tämän katsauksen pohjana on vahvistettavana oleva Länsi-Lapin maakuntakaava.

Maakuntakaavoituksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä koskevia merkintöjä merialueilla

Luonnonsuojelu

- Luonnonsuojelun yhteensovittaminen vahvasti teollisesti ja muulla tavalla kehittyvällä alueella on haastava tehtävä.
- Perämeren kansallispuistoa lukuun ottamatta luonnonsuojelualueet ja NATURA 2000 -verkoston alueet kattavat suhteellisen pienen osan merialueesta. Alueet ovat enimmäkseen pieniä. Saaristossa, myös ulkosaaristossa, on paljon hyvin pieniä suojelualueita.

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema

- Maankohoamisrannikon kulttuuriperintöä ja sen hyödyntämistä korostetaan useissa kaavamääräyksissä. Yleinen suunnittelumääräys edellyttää, että maisemallisesti herkillä alueilla, kuten maankohoamisrannikolla, metsänkäsittelytoimenpiteet on suunniteltava huolellisesti ottaen huomioon maiseman ominaispiirteet ja pyrittävä välttämään suuria muutoksia.
- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaita alueita ja kohteita on useita sekä rannikolla että etenkin saaristossa, myös ulkosaaristossa. Alueet ovat pieniä Simon kulttuurimaisemaa lukuun ottamatta.
- Lähes koko rannikon päästä päähän ulottuva historiallinen Pohjanmaan rantatie on osoitettu kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti merkittäväksi tieksi.
- Rakennussuojelualueita on muutamia rannikolla ja saaristossa.
- Muinaismuistokohteita on erittäin paljon. Ne sijaitsevat lähes yksinomaan saaristossa, ja niitä on myös ulkosaaristossa.

Virkistyskäyttö ja matkailu

- Saariston matkailu- ja virkistyskäytön kehittäminen on keskeinen haaste. Tämä koskee erityisesti Perämeren kansallispuistoa.
- Merialueen talviaikainen virkistys- ja matkailukäyttö on erittäin laajaa.
- Koko maakunnan merialue on osoitettu matkailun vetovoima-alueeksi / matkailun ja virkistyskehittämisen kohdealueeksi. Suunnittelumääräyksessä edellytetään mm., että kulttuuriperintö-, maisema- ja luontoarvoja vaalitaan matkailun vetovoimatekijänä.
- Viheryhteystarvemerkeinällä on osoitettu useita yhteyksiä jokilaaksoissa manteeelta merelle.
- Virkistys-/matkailukohteita on muutamia rannikolla ja saarilla. Muutamiin niistä sisältyy myös pienvenesatama.

Rakentaminen rannoilla

- Maakuntakaava sisältää rantojen käyttöä koskevia yleisiä suunnittelumääräyksiä. Niiden mukaan esimerkiksi ranta-alueilla taajamatoimintojen alueiden, asuntovaltaisten alueiden ja keskuskyläien ulkopuolella vapaan rantaviivan osuus tulee olla vähintään puolet muunnetusta rantaviivasta. Pysyvän asutuksen sijoittumista tulee edistää olemassa olevaa rakennetta täydentäen. Lisäksi ranta-alueilla tulee turvata rannan suuntainen kulkuyhteys.

Liikenne

- Satama-alueita on osoitettu aluevaraus- ja kohdamerkinnoilla.
- Kemissä sijaitsevasta Lapin syväsatamasta kehitetään pohjoisen alueen johtava malmisatama. Myös Tornion Röytän satamaa kehitetään.
- Nykyisten laivaväylien lisäksi on osoitettu uusi ohjeellinen lyhyt laivaväylä ydinvoimalan alueelle. Kemin syväsataman meriväylää syvennetään.

Energiatalous

- Sekä avomerellä, satamien edustalla että mantereella lähellä merenrantaa on useita tuulivoima-alueita. Avomerellä sijaitseva Pitkämatalan merituulipuisto on erittäin laaja. Muut alueet ovat selkeästi pienempiä. Avomerellä sijaitsevan merituulipuiston tarvitsema voimajohto on osoitettu ohjeellisena päävoimalinjana.
- Kemin-Tornion ydinvoimala-alue on osoitettu erityisaluevarausmerkinnällä. Sen yhteydessä on muutama kilometri merelle ulottuva suojavyöhyke.

Taajama-, keskusta- ja teollisuustoiminnot sekä erilaiset erityistoiminnot

- Kemi-Tornio -alue on osoitettu kaupunkikehittämisen kohdealueeksi, joka kattaa myös rannikon edustan vesialueita ja saaria. Simossa sijaitseva maaseudun kehittämisen kohdealue kattaa myös rannikkoalueita.
- Taajamatoimintojen alueita on useita. Rannikolla rantaviivaan rajoittuvana on kolme laajahkoa asuntovaltaista aluetta. Kemissä keskustatoimintojen alue ulottuu meren rantaan. Teollisuus- ja varastoalueita on rannikolla useita, myös suoraan mereen rajautuvana. Teollisuus-, varasto- ja satama-alueiden yhteydessä on useita SEVESO II -direktiivin mukaisia konsultointivyöhykkeitä.

Monialaiset kehittämis- ja muut vyöhykkeet

- Perämerenkaaren kansainvälinen ja ylimaakunnallinen kehittämisvyöhyke on muodostettu yhteistyössä Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan.

Esimerkkejä maakuntakaavoituksessa hyödynnetyistä selvityksistä

- Lapin matkailustrategia 2011–2014
- Länsi-Lapin maakuntakaava. Taustaselvitykset. Maisema ja luonnonympäristö (Lapin liitto 2011)
- Lapin eteläisten osien tuulivoimaselvitys. Länsi-Lappi (Lapin liitto 2012)
- Länsi-Lapin liikenneselvitys. Maakuntakaavan taustaselvitys (Lapin liitto 2011)

LI Merialueita koskevia suunnitelmia ja muita ohjauskeinoja

Useita sektoreita koskeva ohjaus	s. 94
Ympäristön ja luonnonsuojelu	s. 97
Muu sektorikohtainen ohjaus	s. 101

Useita sektoreita koskeva ohjaus

Kansainvälinen ja EU-tason ohjaus

YK:n merioikeusyleissopimus (1982)

Sopimus koskee mm. merenkulkua, merten luonnonvarojen hyödyntämistä, meriympäristön suojelua sekä merialueiden vyöhykejakoa.

EU:n meripolitiikka (EU's Integrated Maritime Policy, IMP)

- Blue Book on a Future Maritime Policy (2007)
- Action Plan on an Integrated Maritime Policy (2007)

EU:n Itämeren alueen strategia (2009)

- Itämeren alueen toimintasuunnitelma (2009)
- Itämeren alueen ohjelma 2007-2013

EU:n Pohjoisen ulottuvuuden ohjelma

Kaikki nämä ohjauskeinot kattavat hyvin laajalti eri sektoreita ja pyrkivät sovittamaan yhteen erilaisia käyttömuotoja.

Meripolitiikka tukee jäsenmaita luomaan oman kansallisen meripolitiikkansa. Itämeren alueen strategia on keskeinen käyttömuotoja yhteen sovittava suunnitelma. Strategian keskeiset osa-alueet ovat ympäristö (pääpaino), talous, turvallisuus, energia ja liikenne. Itämeren alueen ohjelma on EU:n rahasto-ohjelma, jonka yksi prioriteetti on nimenomaan Itämereen liittyvät kysymykset. Ohjelma vuosiksi 2014-2020 on valmisteilla.

Pohjoisen ulottuvuuden ohjelma koskee jonkin verran myös Itämereen liittyviä kysymyksiä.

EU:n merialuesuunnitteludirektiivi (ehdotus) (COM(2013)133 final)

Merialuesuunnittelua koskeva puitedirektiivi on parhaillaan valmisteltavana. Se tullee asettamaan puitteet käyttömuotoja yhteen sovittavan merialueiden suunnittelun kehittämiselle jäsenvaltioissa.

Itämeren kestävä kehityksen ohjelma, Baltic 21 (1998, Itämeren maiden neuvosto)

Koskee useita sektoreita ja käyttömuotoja, etupäässä ympäristönsuojelun näkökulmasta.

Laki saariston kehittämisestä (494/1981)

Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista vuosina 2012-2015 (1296/2011)

Laki velvoittaa kaikkia valtion ja kuntien viranomaisia huomioimaan saariston erityisaseman toiminnassaan, esimerkiksi elinkeinotoiminnan tukemisessa, liikenne- ja kuljetuspalvelujen järjestämisessä ja alueidenkäytön suunnittelussa. Laki sisältää saaristokuntiin ja myös muiden kuntien saaristo-osiin sovellettavia säädöksiä. Saaristokunnat ja muiden kuntien saaristo-osat nimetään valtioneuvoston asetuksella.

Laki Suomen talousvyöhykkeestä (1058/2004)

Säädetään mm. talousvyöhykkeellä sovellettavasta lainsäädännöstä ja talousvyöhykkeen taloudellisesta hyödyntämisestä ja siihen tähtäävästä tutkimuksesta sekä rakentamisesta talousvyöhykkeellä.

Itämeren haasteet ja Itämeri-politiikka. Valtioneuvoston selonteko (2009)

- Selonteon seurantaraportti (2011)

Suomen rannikkostrategia (2006)

- Strategian taustaraportti. Suomen rannikkostrategia, arviointiosa (2006)

Valtioneuvoston selonteko ja rannikkostrategia ovat tällä hetkellä ilmeisesti ainoat merialueisiin keskittyvät kaikkia tai useimpia käyttömuotoja valtakunnallisella tasolla käsittelevät suunnitelmat.

Selonteko koskee soveltuvien osin avomeri-, saaristo- ja rannikkoalueita. Rannikkostrategia keskittyy lähinnä saaristo- ja rannikkoalueille. Rannikkostrategia noudattaa Euroopan neuvoston rannikkoalueiden yhdenmennyä käyttöä ja hoitoa (ICZM) koskevaa suositusta.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen alueidenkäytön ja rakentamisen ohjaus

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (2009)

Ohjaavat kaavoitusta ja muuta maakunnan suunnittelua sekä viranomaisten alueidenkäyttöön vaikuttavaa toimintaa myös merialueilla. Tavoitteet ohjaavat näin myös eri sektoreiden merialueiden alueidenkäyttöä. Suoranaisesti merialueisiin kohdennettuja tavoitteita on vain tavoiteryhmässä ”Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset alueekonaisuudet”. Se sisältää tavoitteita koskien rannikkoalueen luonto- ja kulttuuriarvojen säilymistä, Saaristomerta sekä maankohoamisrannikkoa. (ks. tarkemmin luku 5.1)

Maakuntakaavoitus

On tällä hetkellä keskeisin eri käyttömuotoja yhteen sovittava merialueiden alueidenkäytön ohjauskeino (ks. tarkemmin luvut 5.2, 5.3 ja 6).

Yleis- ja asemakaavoitus

Kuntien yleiskaavoituksella ohjataan tällä hetkellä ennen kaikkea rakentamista saaristossa ja rannikolla sekä jossain määrin myös muuta merialueisiin liittyvää alueidenkäyttöä. Asemakaavoituksella ohjataan yksityiskohtaista rakentamista. (ks. tarkemmin luku 5.4)

Rakentamisen ohjaus

Rakentamista ohjataan ennen kaikkea rakennusluvilla sekä myös esimerkiksi toimenpide-, maisematyö-, purkamis- ja poikkeamisluvilla.

Suomen aluekehittämisstrategia 2020

Valtakunnalliset alueiden kehittämistavoitteet 2011-2015

Saaristopolitiikan toimenpideohjelma vuosille 2012-2015 sekä muut alueiden kehittämisen, esimerkiksi maaseutupolitiikan kansalliset toimenpideohjelmat

Rakennerahastostrategia 2014-2020

EU:n rakennerahasto-ohjelmat 2014-2020 (Euroopan aluekehitysrahasto, EAKR ja Euroopan sosiaalirahasto ESR sekä Euroopan maaseuturahasto)

Euroopan rajat ylittävän, valtioiden välisen ja alueiden välisen yhteistyön ohjelmat

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014-2020

Alueiden ja maaseudun kehittämisen laaja ohjausjärjestelmä koskee monin tavoin saaristo- ja rannikkoalueita, esimerkiksi saaristo- ja muita elinkeinoja, liikenneyhteyksiä sekä ympäristön- ja luonnonsuojelua. Uuden ohjelmakauden 2014-2020 ohjelmat ovat valmisteltavana.

EU:n yhteistyöohjelmat koskevat yhteistyötä merialueilla ja niiden yli (tulevalla ohjelmakaudella esim. yhteistyötä Euroopan ulkorajoilla tukeva ENPI CBC -ohjelma ja kuluvalle kaudella esim. Botnia-Atlantica -ohjelma ja Keskinen Itämeri -ohjelma sekä Interreg IV C -ohjelma).

Saaristopolitiikan toimenpideohjelma on keskeinen saariston kehittämistä linjaava kansallinen ohjelma.

Euroopan meri- ja kalatalousrahasto-ohjelma 2014-2020 (EMKR)

Euroopan komission ehdottama uusi Euroopan meri- ja kalatalousrahasto korvaa nykyisen Euroopan kalatalousrahaston. Sen pyrkimyksenä on auttaa alan toimijoita siirtymään kestävään kalastukseen ja yhdenmennyyn meripolitiikkaan EU:n politiikan mukaisesti. Rahastosta tullaan rahoittamaan mm. merialuesuunnittelun kehittämistä.

Tietystä näkökulmasta useita sektoreita koskevat kansalliset suunnitelmat

Kansallinen energia- ja ilmastostrategia (2013)

Ilmastonmuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia (2005)

Älykäs ja vastuullinen luonnonvaratalous. Valtioneuvoston luonnonvaraselonteko eduskunnalle (2010)

Energia- ja ilmastostrategia koskee merialueilla mm. tuulivoiman ja muun energiantuotannon sekä energian siirron järjestämistä.

Ilmastonmuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia käsittelee kysymyksiä, jotka merialueilla liittyvät mm. tulviin ja sään ääri-ilmiöihin varautumiseen sekä luontoon ja elinkeinoin kohdistuviin muutoksiin. Strategia päivitetään vuoden 2013 kuluessa.

Valtioneuvoston luonnonvaraselonteko käsittelee luonnonvarapolitiikkaa ja luonnonvarojen hyödyntämistä.

Muu alueellinen ja paikallinen useita sektoreita koskeva suunnittelu

Maakuntasuunnitelma

Maakuntaohjelma ja maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma

Koskevat laajalti eri sektoreita ja käyttömuotoja, myös merialueilla. Maakuntasuunnitelmassa tehdään yleiset linjaukset, jotka koskevat sekä maakuntakaavoitusta että maakuntaohjelmatyötä. Maakuntaohjelmassa konkretisoidaan tavoitteet ja toimenpiteet ja ohjelman toteuttamissuunnitelmassa määritellään konkreettiset hankkeet.

Linjaavat osaltaan kunta- ja maakuntakaavoitusta, myös merialueiden osalta.

Kunnalliset ja alueelliset saaristo- ja rannikkostrategiat ja -ohjelmat

Käsittelevät useita eri sektoreita ja käyttömuotoja merialueilla. Näkökulma on usein alueiden kehittämisessä, esimerkiksi matkailun, saaristoelinkeinojen ja asumisen ja niiden edellytysten sekä virkistyskäytön kehittämisessä.

Metsähallituksen luonnonvarasuunnitelmat

Koskevat Metsähallituksen hallinnoimia maa- ja vesialueita, merialueilla erityisesti valtion omistamia yleisiä vesialueita sekä kansallispuistoja. Neljällä luonnonvarasuunnitelmalla katetaan kaikki valtion omistamat maa- ja vesialueet merialueilla. Suunnitelmissa tehdään alueidenkäyttöä koskevat linjaukset sekä tarkastellaan luonnonvarojen hoitoa ja käyttöä eri käyttömuotojen kannalta. Suunnittelussa sovitetaan yhteen mm. luonnonsuojelua, metsätaloutta, virkistyskäyttöä, luontomatkailua, kiinteistöjalostusta ja maa-ainekauppaa. Näitä sovitetaan yhteen jossain määrin myös muiden käyttömuotojen, esimerkiksi maanpuolustuksen, kanssa.

Luonnonsuojelun tehtävät ja toiminta merialueilla (Metsähallituksen meristrategia) (2001)

Kokoo valtion merialueiden käytön ja hoidon keskeiset tavoitteet ja linjaa luonnonsuojelualueiden käytön ja hoidon suunnittelua.

Kansallispuistojen ja muiden luonnonsuojelualueiden sekä NATURA-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat

- Luonnonhoidon suunnitelmat ja luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvät suunnitelmat, jotka toteuttavat hoito- ja käyttösuunnitelmia

Kattavat laajoja vesi- ja maa-alueita avomereltä rannikolle. Suunnittelualueiden koko vaihtelee hyvinkin pienistä suojelualueista laajoihin kansallispuistoihin. Usein yksi suunnitelma kattaa useita alueita. Suunnitelmissa sovitetaan yhteen alueiden erilaisia käyttömuotoja erityisesti luontoarvojen sekä virkistyskäytön ja luontomatkailun näkökulmasta.

Ympäristön- ja luonnonsuojelu

Ympäristönsuojelun kansainvälinen ja EU-tason ohjaus

EU:n meristrategiadirektiivi (KOM 2008/56/EY)

EU:n vesipolitiikan puitedirektiivi (KOM 2000/60/EY)

Meristrategiadirektiivi on osa EU:n meripolitiikan ympäristöosuuden toimeenpanoa. Direktiivi asettaa puitteet merenhoidon suunnittelulle. Vesipolitiikan puitedirektiivi puolestaan asettaa puitteet vesienhoidon suunnittelulle. Direktiivit on toimeenpantu kansallisessa lainsäädännössä lailla vesien- ja merenhoidon järjestämisestä.

EU:n direktiivi vesistöjen suojelemiseksi maatalouden nitraattipäästöiltä (nitraattidirektiivi) (91/676/ETY)

Koskee maataloudesta peräisin olevien nitraattien vesiin pääsyn rajoittamista.

EU:n yhdyskuntajätevesidirektiivi (91/271/ETY)

Koskee yhdyskuntajätevesien käsittelyä.

Itämeren merellisen ympäristön suojelusopimus (ns. Helsingin sopimus) 5/1

- HELCOM:in Itämeren suojelun toimintaohjelma (Baltic Sea Action Plan) (2007)
Helsingin sopimus ja sen nojalla tehty toimintaohjelma ovat keskeisiä Itämeren alueen suojelun ohjauskeinoja. Ne koskevat kaikkia Itämeren rantavaltioita. Helsingin sopimus velvoittaa vähentämään kuormitusta kaikista päästölähteistä, suojelemaan meriluontoa ja säilyttämään lajien monimuotoisuutta. Sopimuksella on perustettu Itämeren merellisen ympäristön suojelukomissio (HELCOM), jonka päätehtävä on seurata ja kehittää sopimuksen velvoitteita. HELCOMIN toimintaohjelma on EU:n Itämeren alueen strategian ympäristöön liittyvän osa-alueen perusta.

Toimintaohjelma vesien likaantumisen vähentämiseksi ja vesiensuojelun toteuttamiseksi Itämeren vesialueella sekä muilla Suomen tasavallan ja Venäjän federaation rajan läheisillä alueilla (1992)

Ohjelman avulla pyritään rajoittamaan ja vähentämään vesiin päästettäviä vaarallisia aineita sekä vähentämään rehevöitymistä ja happamoitumista. Ohjelma kattaa Suomen osalta koko maan.

Kansainvälinen yleissopimus alusten aiheuttaman meren pilaantumisen ehkäisemiseksi (MARPOL) (1973/1978)

Yleissopimus aluksista ja ilma-aluksista tapahtuvan jätteen mereen laskemisen aiheuttaman meren pilaantumisen ehkäisemiseksi (1979)

Yleissopimus jätteen ja muun aineen mereen laskemisen aiheuttaman meren pilaantumisen ehkäisemisestä (1981)

Laivojen painolastivesien yleissopimus (2004)

Sopimus Suomen, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä yhteistyöstä koskien toimenpiteitä meren öljyasaastumista vastaan (1971)

Merenkulun ympäristönsuojelun kansainvälisiä sopimuksia

Itämeri Kansainvälinen merenkulkujärjestön (IMO) nimeämänä erityisen herkkänä merialueena (Particularly Sensitive Sea Area, PSSA)

PSSA-aseman voivat saada alueet, jotka haavoittuvan luonteensa vuoksi ovat erityisen alttiita meriliikenteen aiheuttamille riskeille ja muille haitoille.

Ympäristönsuojelun kansallinen ohjaus

Suomen Itämeren suojeluohjelma (2002)

- Itämeren ja sisävesien suojelun toimenpideohjelma (2005)
Suojelu- ja toimenpideohjelma ovat olleet tärkeitä Itämeren suojelua linjaavia suunnitelmia. Keskeisiä asiakokonaisuuksia ovat olleet rehevöitymisen torjunta, öljyn ja muiden haitallisten aineiden vahinkojen torjunta sekä luonnonsuojelu. Molemmat korvautuvat uudistuneen merenhoidon ja vesienhoidon suunnittelun myötä.

Suomen hallituksen Itämeri-sitoumus (Baltic Sea Action Summit)

Suomen hallitus sitoutui Itämerihuippukokouksessa 2010 tehotoimiin Saaristomeren hyvän tilan saavuttamiseksi vuoteen 2020 mennessä sekä tekemään Suomesta ravinteiden kierrätyksen esimerkkialue.

Laki vesien- ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004)

Säädetään vesienhoidon ja merenhoidon suunnittelusta.

- Merenhoidon nykytilan arvio, hyvän tilan määrittäminen sekä ympäristötavoitteet ja indikaattorit
- Seurantaohjelma
- Toimenpideohjelma

Merenhoidon suunnittelulla on keskeinen rooli Suomen merialueiden suunnittelussa. Sen lähtökohtana on EU:n meristrategiadirektiivi. Suunnittelu kattaa kaikki Suomen merialueet rannikolla rantaviivasta avomerellä talousvyöhykkeen ulkorajalle. Suomen merialueille tehdään yhteinen merenhoidon suunnitelma, joka sisältää edellä luetellut kolme osaa. Suunnitelmassa arvioidaan meren nykytilaa, asetetaan tavoitteet hyvän tilan saavuttamiseksi sekä asetetaan mittarit tilan seuraamiseksi sekä laaditaan seuranta- ja toimenpideohjelmat. Keskeisiä teemoja ovat rehevöityminen, haitallisten aineiden torjunta, roskaantumisen ja melu.

Vesienhoidon suunnittelu

- Vesiensuojelun suuntaviivat vuoteen 2015 (VN:n periaatepäätös) (2005)
- Valtakunnallinen vesienhoidon toteuttamisohjelma vuosille (2010-2015) (VN:n periaatepäätös)
- Alueelliset vesienhoitosuunnitelmat ja toimenpideohjelmat

Vesienhoidon suunnittelun lähtökohtana on EU:n vesipuitedirektiivi. Suunnittelu kattaa vesialueet sisämaassa vesistöjen latvoilta rannikon edustalle. Keskeisiä teemoja ovat rehevöittävien ja muiden vesiympäristölle haitallisten aineiden pääsyn rajoittaminen sekä tulvien haittojen vähentäminen. Kansallisella tasolla vesienhoidon suunnittelua linjataan ja ohjelmoidaan valtioneuvoston periaatepäätöksillä, joita alueelliset vesienhoitosuunnitelmat ja toimenpideohjelmat toteuttavat.

Merensuojelulaki (1415/1994)

Säädetään jätteiden laskemisesta mereen.

Ympäristönsuojelulaki (86/2000)

Säädetään vesien ja muun ympäristön pilaantumisen ehkäisemistä. Lain perusteella pilaantumisen vaaraa aiheuttavalle toiminnalle on haettava ympäristölupa. Tällaista toimintaa on tietyin edellytyksin esimerkiksi tuulivoiman tuotantolaitokset ja muut energiantuotantolaitokset, kalankasvatus- ja kalanviljelylaitokset, erilaiset teollisuuslaitokset, jäteveden puhdistamot ja satamat.

Valtioneuvoston asetus vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista (1022/2006)

Säädetään vaarallisten aineiden päästöistä ja huuhtoutumisesta pintavesien suojelemiseksi.

Valtioneuvoston asetus maataloudesta peräisin olevien nitraattien vesiin pääsyn rajoittamisesta (nitraattiasetus) (931/2000)

Asetuksella rajoitetaan maataloudesta peräisin olevien nitraattien pääseminen vesistöihin. Asetus perustuu EU:n direktiiviin vesistöjen suojelemiseksi maatalouden nitraattipäästöiltä.

Maatalouden ympäristötuki

Tuen keskeisinä tavoitteina ovat maatalouden aiheuttaman vesistökuormituksen vähentäminen ja luonnon monimuotoisuuden edistäminen.

Itämeren meriturvallisuusohjelma (2009)
Merenkulun ympäristönsuojelulaki (1672/2009)

7/1

Meriturvallisuusohjelma koskee meriliikenteen onnettomuuksien ja meriliikenteen aiheuttaman meriympäristön pilaantumisen ehkäisemistä. Merenkulun ympäristönsuojelulaissa säädetään erityisesti haitallisten ja ilmaa pilaavien aineiden päästämisestä aluksista ilmaan tai veteen.

Ravinteiden kierrätyksen edistämistä ja Saaristomeren tilan parantamista koskeva ohjelma 2012-2015 (Ympäristöministeriö)

Ohjelman tavoitteena on vähentää ympäristöön ja edelleen Itämereen kohdistuvaa ravinnekuormitusta.

Pro Saaristomeri- ja Pro-Satavesi -ohjelmat

- Saaristomeren ja Selkämeren kehittämisohjelmat

Ohjelmien puitteissa tehdään rannikkoalueen ja vesien tilan parantamiseen tähtäävää yhteistyötä.

Kunnalliset ja alueelliset ympäristöstrategiat ja -ohjelmat

Koskevat useita eri sektoreita ja käyttömuotoja ympäristönsuojelun näkökulmasta. Meri-alueiden kannalta keskeisiä teemoja ovat esimerkiksi vesiensuojelu, öljy- ja kemikaalivahtien torjunta sekä kulttuuriympäristön ja maisemansuojelu. Joissakin tapauksissa on laadittu yhteisiä ympäristö- ja energiastrategioita.

Luonnonsuojelun kansainvälinen ja EU-tason ohjaus

Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus (Convention on Biological Diversity, CBD) (1992)

On keskeinen kansainvälinen biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestäväää käyttöä koskeva kansainvälinen sopimus.

EU:n Biodiversiteettistrategia 2011-2020

On EU:n keskeinen luonnonsuojelua koskeva linjaus.

EU:n luontodirektiivi (92/43/ETY)

EU:n lintudirektiivi (79/409/EEC)

Ovat Euroopan yhteisön keskeiset luonnonsuojelusäännökset. Luontodirektiivi koskee luonnonvaraista eläimistöä, kasvistoa ja luontotyypppejä. Lintudirektiivi koskee luonnonvaraisia lintuja.

Luonnonsuojelun kansallinen ohjaus

Luonnonsuojelulaki (1096/1996)

Sovelletaan luonnon ja maiseman suojeluun ja hoitoon. Lain nojalla on valtion maille perustettu luonnonsuojelualueita erillislaeilla ja -asetuksilla.

Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävään käytön strategia ja toimitaohjelma (vuosiksi 2012-2020)

Ovat keskeiset luonnonsuojelua linjaavat kansalliset suunnitelmat. Itämeri ja rannikkoalue ovat niiden asiakokonaisuuksia.

- Kansallis- ja luonnonpuisto-ohjelma
- Harjijensuojeluohjelma
- Lehtojensuojeluohjelma
- Lintuvesiensuojeluohjelma
- Rantojensuojeluohjelma
- Soidensuojeluohjelma
- Vanhojen metsien suojeluohjelma

Valtioneuvosto on hyväksynyt suojeluohjelmat periaatepäätöksellään. Ohjelmien perusteella perustetaan suojelualueet. Merialueilla sijaitsevat viisi kansallispuistoa kattavat erittäin laajoja alueita. Myös harjijensuojeluohjelmaan sekä etenkin lintuvesiensuojeluohjelmaan kuuluvia suojelualueita on merialueilla jonkin verran. Sen sijaan muiden suojeluohjelmien merkitys merialueilla on pieni.

Kansallispuistojen keskeisimmät tavoitteet ovat luonnonsuojelu ja luonnontilaisten maisemien vaaliminen sekä myös virkistyskäytön ja luontomatkailun tukeminen.

NATURA 2000 -verkosto

Luonto- ja lintudirektiivit edellyttävät sekä lajien että niiden elinympäristön suojelua. Suojelua toteutetaan alueesta riippuen muun muassa luonnonsuojelulain, erämaailain, maa-aineslain, koskiensuojelulain ja metsälain mukaan. Alueidenkäyttörajoitukset vaihtelevat aluekohtaisesti. Ns. NATURA-vaikutusten arviointi tehdään kaikille sellaisille hankkeille ja suunnitelmille, jotka saattavat vaikuttaa NATURA-alueen luonnonsuojeluun. NATURA 2000 -verkostoon kuuluu luontodirektiivin mukaisia ns. SCI-alueita ja lintudirektiivin mukaisia erityisiä suojelualueita (SPA-alueet) sekä myös erityisiä merensuojelualueita.

NATURA -alueita on merialueilla runsaasti, ja monet alueista ovat hyvin laajoja. Alueet ovat usein päällekkäisiä luonnonsuojelualueiden kanssa.

Uhanalaiset luontotyytit ja suojeltavien lajien esiintymispaikat

Suojelu toteutetaan luonnonsuojelulain perusteella. Erilaisia uhanalaisia luontotyytejä on merialueilla runsaasti.

Arvokkaat geologiset muodostumat

Suojelu toteutetaan pääasiassa luonnonsuojelulain ja maa-aineslain perusteella.

Hylkeidensuojelualueet

Valtioneuvoston asetuksella (736/2001) perustettuja hylkeidensuojelualueita on seitsemän.

Muu sektorikohtainen ohjaus

Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristöt, maisema

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisesti merkittävistä maisema-alueista (1995)

- Maisema-alueita koskevat vapaaehtoiset maisemanhoidon suunnitelmat

Valtioneuvoston päätös on maisemansuojelun ja -hoidon keskeinen ohjauskeino myös merialueilla. Päätöksessä mainitut alueet on otettava huomioon alueidenkäytössä. Ne on mm. kirjattava maakuntakaavoihin.

Merialueella sijaitsee yksi luonnonsuojelulain mukainen maisema-alue (Tammisaaren Skärlandet).

Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnit

Maakuntien liitot tekevät halutessaan. Alueita on merialueilla useita.

Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventointi (2009)

On rakennetun kulttuuriympäristön suojelun ja hoidon keskeinen ohjauskeino. Se on valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittama inventointi, ja on näin otettava huomioon alueidenkäytön suunnittelussa ja alueidenkäyttöön vaikuttavassa toiminnassa. Inventointiin sisältyviä kohteita on runsaasti merialueilla.

Muinaismuistolain (295/1963) mukaiset kiinteät muinaismuistot

- Muinaismuistorekisteri

Kiinteät muinaismuistot on otettava huomioon alueidenkäytössä ja liitettävä kaavoihin. Sekä merkittäviä rakennettuja ympäristöjä että kiinteitä vedenalaisia ja vedenpäällisiä muinaismuistoja on merialueilla runsaasti.

Unescon maailmanperintökohteet

Merialueillamme sijaitsee kolme maailmanperintökohdetta: Merenkurkun saaristo (luonnonperintökohde), Suomenlinna (kulttuuriperintökohde) sekä ns. Struven kolmiomittausketjun mittauspiste Kymenlaakson rannikolla. Merenkurkun saariston maailmanperintökohteen osalta on tehty sekä hallinto- ja kehityssuunnitelma että luontomatkailusuunnitelma.

Kunnalliset ja maakunnalliset kulttuuriympäristöohjelmat

Ohjelmien avulla pyritään turvaamaan arvokkaat kulttuuriympäristöt. Ohjelmat koskevat kulttuuriympäristöjä myös merialueilla.

Virkistyskäyttö ja matkailu

Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & Toimenpideohjelma vuosille 2007–2013
Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi (2003)

Kalastusmatkailun kehittämisen valtakunnallinen toimenpideohjelma 2008–2013

Strategia toimenpideohjelmineen ja valtioneuvoston periaatepäätös ovat keskeisiä matkailua ja luonnon virkistyskäyttöä koskevia linjauksia.

Metsähallituksen luontomatkailusuunnitelmat

Kattavat laajoja merialuekokonaisuuksia.

Kunnalliset ja maakunnalliset matkailustrategiat ja -ohjelmat

Koskevat usein myös merialueita.

Asuminen

Vakituisten asuntojen ja loma-asuntojen rakentamista säädellään saaristossa ja rannikolla ensisijaisesti alueidenkäytön suunnittelun ja rakentamisen ohjauksen avulla. Rantayleiskaavoitus on keskeinen ohjauskeino merialueilla.

EU:n yhteinen kalastuspolitiikka

- Kalastusta koskevat säännöt
- Monivuotiset suunnitelmat

Keskeiset säännöt koskevat pyyntiponnistusrajoituksia, saalisrajoituksia sekä teknisiä toimenpiteitä (miten ja missä saa kalastaa). Monivuotisissa suunnitelmissa asetetaan tiettyjen kalakantojen kestävää hoitoa koskevia tavoitteita ja määritellään keinot niiden saavuttamiseksi.

Kalastussopimukset Baltian maiden ja Venäjän kanssa

Sopimuksissa määritellään Suomelle kalastusvyöhykkeitä Suomen talousvyöhykkeen ulkopuolelle.

Euroopan kalatalousrahasto (EKTR)

Suomen elinkeinokalatalouden strategiasuunnitelma 2007-2013

Suomen elinkeinokalatalouden toimintaohjelma 2007-2013

Kansallinen ammattikalastusohjelma 2015

Kansallinen vesiviljelyohjelma 2015 (VN:n periaatepäätös)

Maa- ja metsätalousministeriön vapaa-ajankalatalouden strategia (2001)

Strategiat ja ohjelmat ovat keskeiset valtakunnallisen tason kalataloutta koskevat suunnitelmat. Elinkeinokalatalouden strategiasuunnitelma ja toimintaohjelma puiteistavat Euroopan kalatalousrahastosta maksettavaa tukirahoitusta. Euroopan kalatalousrahasto korvautuu ohjelmakaudella 2014-2020 Euroopan meri- ja kalatalousrahastolla (EMKR). Sen tavoitteena on auttaa alan toimijoita siirtymään kestävään kalastukseen ja yhden- nettyyn meripolitiikkaan EU:n politiikan mukaisesti.

Kalastuslaki (286/1982)

Sisältää kalastusta, kalastusalueita ja kalastuksen valvontaa koskevia säännöksiä. Kalastuslakia ollaan uudistamassa.

Vesiviljelyn kansallinen sijainninohjaussuunnitelma

Ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelma

Suunnitelmissa on selvitetty vesiviljelylle ja ammattikalastukselle soveliaat alueet. Suunnitelmien tavoitteena on ohjata vesiviljelyä ja ammattikalastusta soveliaille alueille sekä toisaalta tuottaa tietoa kaavoittajille ja muille suunnittelijoille kalataloudelle tärkeitä alueista. Vesiviljelyn sijainninohjaussuunnitelma kattaa koko Suomen. Suunnitelma on valmisteilla. Ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelmat kattavat yhden tai useamman kalastusalueen. Ne voivat kattaa sekä valtion että yksityisten omistamia vesialueita.

Kalastusalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat

Kalastusalue on lakisääteinen yhteistyöelin, jonka jäseninä ovat vesialueiden omistajat sekä ammatti- ja virkistyskalastusta edustavat tahot. Hoito- ja käyttösuunnitelmat ovat keskeinen suunnittelumuoto sekä ammatti- että erityisesti virkistyskalastuksen kan- nalta. Kalastuslain uudistuksen myötä kalastusalueiden hoidon ja käytön suunnittelua ollaan kehittämässä.

Paikalliset ja alueelliset kalataloutta koskevat suunnitelmat

Esimerkiksi Ammattikalastuksen nykytila Saaristomerellä ja strategia vuosille 2005- 2013

Merialueilla on muutamia pieniä kalastuksenkieltoalueita.

Metsästyslaki (615/1993)

Säätää riistaeläinten ja eräiden muiden luonnonvaraisten eläinten pyydystämistä.

Itämeren hyljekantojen hoitosuunnitelma (2007)

Suunnitelmassa asetetaan hyljekantojen hoidon tavoitteet ja toimenpiteet.

Liikenne

Euroopan komission ehdotus Euroopan laajuisia liikenneverkkoja (TENT-T) koskevan politiikan uudistamiseksi sekä uudeksi TENT-T -liikenneverkoksi (2011)

On yksi keskeinen EU-tason liikenneverkon kehittämisen ohjauskeino, joka koskee myös merialueita ja merenkulun väyliä.

Kilpailukykyä ja hyvinvointia vastuullisella liikenteellä. Valtioneuvoston liikennepoliittinen selonteko eduskunnalle 2012+

- Liikenneverkon kehittämisohjelma vuosille 2012–2015, hankekuvaukset (liite)
- Liikenneverkon kehittämisohjelma 2016–2022, suunnittelukohteet (liite)

Selonteko kehittämisohjelmineen on keskeinen liikennepoliittikkaa ja liikenneverkon kehittämistä koskeva suunnitelma. Ohjelmat sisältävät muutamia väylähankkeita.

Meriliikennestrategia (valmisteilla)

Tulee olemaan meriliikenteen keskeinen suunnitelma, jossa käsitellään mm. merikuljetuksia, väyliä, satamapolitiikkaa, meriliikenteen ympäristökysymyksiä sekä meriturvallisuutta. (Edellinen strategia on Suomen merenkulun strategia 2002–2012)

Liikennejärjestelmäsuunnittelu

- Alueelliset liikennejärjestelmästrategiat ja -suunnitelmat

Koskevat monin osin merialueita. Esimerkiksi Lounais-Suomen liikennestrategiassa sekä Varsinais-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelmassa on käsitelty mm. laivaliikennettä, satamia sekä saariston liikenneyhteyksiä.

Yksittäisiä liikenneväylä- ja muita hankkeita koskeva suunnittelu

Tie-, rata- ja vesiväylähankkeiden suunnittelu etenee vaiheittain esiselvityksestä rakennussuunnitteluun. Suurissa hankkeissa tehdään YVA-menettely.

Maanpuolustus, rajavalvonta ja meripelastus

Maanpuolustusta koskeva lainsäädäntö

Laki puolustusvoimista (551/2007) ja aluevalvontalaki (755/2000) antavat perusteet myös puolustusvoimien mereen liittyville toiminnoille. Aluevalvontalain perusteella merenpohjan tutkiminen ja kartoittaminen on luvanvaraista.

Maanpuolustusta koskevat strategiat ja ohjelmat

- Suomen puolustus- ja turvallisuuspoliittiset selonteot
- hallitusohjelmat
- puolustusministeriön strategia
- yhdyskunta- ja ympäristöpoliittiset ohjelmat

Ohjaavat maanpuolustusta ja sen kehittämistä, osaltaan myös merialueilla.

Varuskunta- ja joukko-osastokohtaiset suunnitelmat, kuten maankäyttö- ja maisemasuunnitelmat 12/1

Ohjaavat varuskuntien ja joukko-osastojen toimintaa ja kehittämistä sekä alueidenkäyttöä.

Harjoitus- ja ampuma-alueiden ja ampumaratojen johtosäännöt sekä suoja-alueita koskevat määräykset

Ohjaavat ampuma- ja harjoitusalueiden käytännön toimintaa.

Rajavartiolaitoksen strategia 2020 (2012)

Koskee mm. rajaturvallisuuden ylläpitämistä, sujuvan rajaliikenteen varmistamista sekä merellisen turvallisuuden lisäämistä (esim. alusöljy- ja kemikaalivahinkojen torjuntaa, kriisivalmiutta ja sotilaallista maanpuolustusta sekä viranomaisavun tuomista rajaseudun ja rannikon harvaanasutulle alueelle).

Meripelastuslaki (1145/2001)

Säätelee keskeisesti meripelastuksen toteuttamista.

Energialous

Kansallinen energia- ja ilmastostrategia (2013)

- Tiekartta 2050 (pitkän aikavälin strateginen linjaus, jonka laadinta on alkanut keväällä 2013)

Suomen kansallinen toimintasuunnitelma uusiutuvista energialähteistä peräisin olevan energian edistämiseksi (2011)

Ohjaavat keskeisesti Suomen energiapolitiikkaa.

Alueelliset energiastrategiat

Ovat energiapolitiikan alueellisen tason ohjauskeinoja. Joissain tapauksissa on myös laadittu yhteisiä ilmasto- ja energiastrategioita sekä ympäristö- ja energiastrategioita.

Yksittäisiä energiahankkeita koskeva suunnittelu

Kytkeytyy tiiviisti kaavoitukseen. Hankkeet edellyttävät rakennus- tai toimenpideluvan. Suurten hankkeiden yhteydessä on tehtävää YVA-menettely. Suunnittelusta vastaavat toiminnanharjoittajat.

Teollisuus, kaivostoiminta ja maa-ainesten otto

Suomen mineraalistrategia (2010)

Linjaa valtakunnallisella tasolla kaivostoiminnan ja maa-ainesten oton kehittämistä.

Maa-aineslaki (555/1981)

Laissa säädetään soran ja hiekan otosta ja luonnonkivien louhinnasta, jotka vaativat maa-ainesten ottoluvan.

Yksittäisiä hankkeita koskeva suunnittelu

Kytkeytyy tiiviisti kaavoitukseen. Hankkeet edellyttävät rakennus- tai toimenpideluvan. Suurten hankkeiden yhteydessä on tehtävää YVA-menettely. Kaivoshankkeet edellyttävät kaivosluvan. Suunnittelusta vastaavat toiminnanharjoittajat.

Vesitalousstrategia 2011-2020

Linjaa vesivarojen käyttöä valtakunnallisella tasolla.

Vesihuolto

- Vesihuoltolaki (119/2001)
- Valtioneuvoston asetukset yhdyskuntajätevesistä (888/2006) sekä talousvesien käsittelystä vesihuoltolaitosten viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla (542/2003)

Laki ja asetus ohjaavat keskeisesti vedenhankintaa ja -jakelua, viemärintiä ja jätevesien käsittelyä. Kunnat ovat vastuussa vesihuollon järjestämisestä.

EU:n tulvadirektiivi (2007/60/EY)

Luo puitteet tulvariskien arvioinnille ja hallinnalle.

Tulvariskien hallinta

- Maa- ja metsätalousministeriön päätös vesistöalueiden ja merenrannikon merkittävien tulvariskialueiden nimeämiseksi
- Tulvariskien hallintasuunnitelmat

Tulvariskien hallinnasta annettuun lakiin (620/2010) perustuvat suunnitelmat tehdään merkittäville tulvariskialueille, jotka maa- ja metsätalousministeriö päätöksellään nimeää.

Vesirakentaminen

- Vesilaki (587/2011)

Vesirakentamista ja muita vesitaloushankkeita ohjataan keskeisesti vesilain ja -asetuksen avulla. Vesitaloushankkeilta vaaditaan vesilupa. Tällaisia hankkeita ovat esimerkiksi ruoppaukset ja ruoppaus- ja muiden massojen läjittäminen, siltojen rakentaminen vesiväylän yli ja vesijohdon tai muun vastaavan johdon rakentaminen väylän ali sekä maa-aineksen ottaminen vesialueen pohjasta.

Maa- ja metsätalous

Maa- ja metsätalouden ohjausjärjestelmät

Koskevat myös maa- ja metsätaloutta saaristossa ja rannikolla.

Maatalouden aiheuttaman hajakuormituksen vähentäminen

- valtioneuvoston nitraattiasetus
- maatalouden ympäristötukijärjestelmä
- merenhoidon ja vesienhoidon suunnittelu

Ovat keskeisiä ohjauskeinoja, joilla pyritään vähentämään maatalouden hajakuormitusta vesistöihin.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Liikenne- ja viestintäministeriö

- vastaa liikennejärjestelmistä, liikenneverkoista, tavara- ja henkilöliikenteestä, liikenneturvallisuudesta ja liikenteen ilmasto- ja ympäristöasioista
- vastaa liikennepoliittisten strategioiden ja ohjelmien valmistelusta
- vastaa merenkulkupolitiikasta ja merenkulun lainsäädännön valmistelusta sekä kotimaassa että EU:ssa
- käsittelee asiat, jotka koskevat merenkulun turvallisuutta, tukia, oikeudellisia kysymyksiä ja ympäristölainsäädäntöä
- osallistuu merenhoidon suunnitteluun
- ohjaa Liikennevirastoa ja Liikenteen turvallisuusvirastoa

Liikennevirasto

- vastaa maanteiden, ratojen sekä vesiväylien ylläpidosta
- vastaa eduskunnan päättämien vesi- ja muiden väylähankkeiden toteuttamisesta
- vastaa ratojen ja vesiväylien suunnittelusta ja rakentamisesta sekä isompien tiehankkeiden toteuttamisesta
- vastaa liikenneväylien rakentamiseen ja kunnossapitoon liittyvästä ympäristötyöstä sekä liikennejärjestelmän toimivuudesta kokonaisuutena
- vastaa valtakunnan tason liikennejärjestelmän ylläpidosta ja kehittämisestä
- osallistuu sekä maakuntien että kaupunkiseutujen liikennejärjestelmätyöhön eli suunnitelmien laadintaan, aiesopimuksiin ja seurantaan

Liikenteen turvallisuusvirasto, Trafi

- vastaa merenkulun ja muiden liikennepalvelujen ympäristöturvallisuudesta
- kehittää liikennejärjestelmän turvallisuutta, edistää liikenteen ympäristöystävällisyyttä ja vastaa liikennejärjestelmään liittyvistä viranomaistehtävistä
- antaa tarvittavia lupia, hyväksyntöjä ja muita päätöksiä sekä toimialaa koskevia oikeussääntöjä, esimerkiksi alusturvallisuusmääräyksiä

Ilmatieteen laitos

- tekee merentutkimusta (jäätutkimus, aallokko ja vedenkorkeus, meren dynamiikka ja mallinnus)

ELY-keskukset

- vastaavat isojen tiehankkeiden suunnittelusta sekä pienempien tiehankkeiden suunnittelusta ja rakentamisesta
- osallistuvat sekä maakuntien että kaupunkiseutujen liikennejärjestelmätyöhön
- vastaavat lautta- ja yhteysalusliikenteen hoidosta (asiat keskitetty Varsinais-Suomen ELY-keskukseen)

Maa- ja metsätalousministeriö

- vastaa kalataloutta koskevien strategioiden ja ohjelmien valmistelusta
- valmistelee Suomen osalta EU:n maatalous- ja kalastusneuvostossa esillä olevat yhteiseen kalastuspolitiikkaan kuuluvat asiat ja vastaa kalastuspolitiikan kansallisesta toimeenpanosta
- tekee kalastuskieltoalueita ja rajoituksia koskevia päätöksiä
- laatii hyljekantojen hoitosuunnitelman
- vastaa vesivarojen käyttöön liittyvien strategioiden ja ohjelmien valmistelusta
- ohjaa ELY-keskuksia sekä Suomen ympäristökeskusta (SYKE) vesivarojen käytön ja hoidon tehtävissä
- osallistuu merenhoidon suunnitteluun
- vastaa uusiutuvien luonnonvarojen käytön politiikasta
- laatii maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategian
- vastaa kansallisella tasolla ilmastonmuutokseen sopeutumisen koordinaatiosta (ministeriö on mm. koordinoanut Suomen Ilmastonmuutoksen kansallisen sopeutumisstrategiavalmistelun)
- vastaa metsätaloutta koskevien strategioiden ja ohjelmien valmistelusta
- vastaa maaseudun kehittämisestä, esimerkiksi strategioiden ja ohjelmien laadinnasta sekä tukijärjestelmästä
- vastaa maaseudun ja maatalouden ympäristönhoidon, esimerkiksi maatalouden vesiensuojelun, ohjauksesta (mm. maatalouden ympäristötukijärjestelmä)

Metsähallitus

- hallinnoi ja hoitaa valtion maa- ja vesialueita sekä huomattavaa määrää myös muita suojeluohjelmiin kuuluvia sekä muita maa- ja vesialueita
- vastaa valtion omistamia ja muita hallinnassaan olevia merialueita koskevasta luonnonvarasuunnittelusta

ELY-keskukset

- laativat alueelleen ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelmia
- myöntävät tukia kalatalouden yritystoimintaan liittyviin investointi- ja kehittämishankkeisiin (rahoitus päättyvällä rahastokaudella Euroopan kalatalousrahastosta sekä kansallisesta vastinrahoituksesta)
- ohjaavat kalavesien hallintoa
- päättävät kalastuslain mukaisista luvista ja kielloista
- hoitavat kalataloudellisiin velvoitteisiin liittyvät tehtävät
- hoitavat kalastuslain ja Euroopan yhteisen kalastuspolitiikan mukaiset valvontatehtävät
- huolehtivat tulvasuojelusta ja -torjunnasta esimerkiksi edistämällä tulvien ennaltaehkäisyä ohjaamalla rakentamista tulva-alueiden ulkopuolelle: mm. arvioimalla vesistöjen ja merenpinnan noususta aiheutuvat tulvariskit alueellaan sekä laatimalla tulvariskien hallintasuunnitelmat merkittäville tulvariskialueille
- huolehtivat patoturvallisuudesta
- vastaavat vesihuollon valvonnasta, suunnittelun ohjauksesta ja rahoitustuen suuntaamisesta omilla alueillaan
- myöntävät tukea maaseutuelinkeinojen ja maaseudun kehittämiseen

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

- tuottaa tutkimustietoa, kalakantaennusteita ja asiantuntijapalveluja kalavesien hoidon tarpeisiin sekä tietoa riistakantojen hyödyntämisen ja hoidon sekä riistan elinympäristöjen käytön ja hoidon tarpeisiin

Opetusministeriö

- vastaa kulttuuriperintöä koskevista asioista

Museovirasto

- toimi asiantuntijana ja viranomaisena kulttuuriperintöä, sekä arkeologista (myös vedenalaista) kulttuuriperintöä että kulttuuriympäristöä koskevissa asioissa
- valvoo ja edistää muinaismuistolain toteutumista mm. ylläpitämällä muinaisjäännösrekisteriä, seuraamalla maankäytön suunnittelun vaikutuksia kiinteisiin muinaisjäännöksiin, antamalla suojelua koskevia lausuntoja sekä organisoimalla ja valvomalla suojelun edellyttämiä arkeologisia tutkimuksia
- vastaa vedenalaisten muinaisjäännösten suojelusta, tutkimuksesta ja hoidosta sekä käsittelee vedenalaisten muinaisjäännösten tutkimuslupa-anomukset, antaa lausuntoja vesirakennushankkeiden vaikutuksista vedenalaiseen kulttuuriperintöön
- valvoo rakennetun kulttuuriympäristön suojelua
- on laatinut valtioneuvoston vahvistaman inventoinnin valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä

Puolustusministeriön hallinnonala

Puolustusministeriö

- vastaa puolustuspolitiikasta, sotilaallisen maanpuolustuksen voimavaroista ja puolustusvoimien toimintaedellytyksistä sekä kokonaismaanpuolustuksen koordinoinnista

Puolustusvoimat

- pääesikunta johtaa ja valvoo puolustusvoimille säädettyjen tehtävien suorittamista
- joukko-osastot (hallintoyksiköt) laativat aluekohtaiset kehittämissuunnitelmat ja ympäristöohjelmat ja ampuma- ja harjoitusalueiden johtosäännöt sekä teettävät maankäyttö- ja maisemanhoitosuunnitelmat
- sotilasläänien esikunnat toimivat tällä hetkellä aluehallintoviranomaisina mm. antamalla kaavoitusta ja muuta suunnittelua koskevia lausuntoja
- myös muut puolustusvoimien hallintoyksiköt, puolustushaarat (merialueilla erityisesti Merivoimat) ja pääesikunta (tuulivoimarakentamisen osalta) antavat lausuntoja alueidenkäyttöön liittyen
- pääesikunta myöntää luvan merenpohjan tutkimiseen
- joukko-osastot ratkaisevat suoja-alueisiin liittyvät lupa-asiat

Sisäasiainministeriön hallinnonala

Sisäasiainministeriö

- vastaa alaislaitostensa ohjauksesta

Aluehallintovirastot

- myöntävät ympäristönsuojelulain mukaiset ympäristöluvat, vesilain mukaiset luvat, jätteenkäsittelyn ympäristöluvat sekä pilaantuneiden maiden kunnostusluvat

Rajavartiolaitos

4/2

- valvoo ulkorajoja ja tekee rajatarkastuksia kansainvälisillä rajanylityspaikoilla
- on meripelastuksen johtava viranomainen
- vastaa merialueen ja vesiliikenteen valvonnasta sekä meriympäristövahinkojen torjunnasta
- myöntää luvat merenpohjan tutkimiseen raja-alueilla

Merellisten yhteistoimintaviranomaisten yhteistyö (METO -ryhmä)

- kanavoi pitkälti merivalvontaan liittyvää Rajavartiolaitoksen, Puolustusvoimien, Liikenneviraston ja Liikenteen turvallisuusviraston yhteistyötä

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala

Työ- ja elinkeinoministeriö

- vastaa alueiden kehittämistä koskevan lainsäädännön, valtakunnallisten alueiden kehittämistavoitteiden sekä valtakunnallisten strategioiden ja ohjelmien valmistelusta
- vastaa maakuntaohjelmien ja muiden alueiden kehittämislain mukaisten ohjelmien valmistelun ja toimeenpanon yhteensovittamisesta, seurannasta ja arvioinnista
- on valmistellut valtioneuvoston luonnonvaraselonteon sekä Suomen mineraalistrategian
- on laatinut Suomen matkailustrategian vuoteen 2020
- valmistelee ja toimeenpanee yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa Kansallisen energia- ja ilmastostrategian sekä Suomen kansallisen toimintasuunnitelman uusiutuvista energialähteistä peräisin olevan energian edistämiseksi
- käsittelee maakaasuputkia ja voimajohtoja koskevat lunastuslupahakemukset (luvat myöntää valtioneuvosto) sekä toimii myös lausunnonantajana maakaasuputkia ja voimajohtoja koskevissa maankäyttö- ja kaavoitusasioissa
- valmistelee ydinenergia- ja ydinvastuulainsäädännön kehittämiseen tähtäävät esitykset sekä valtioneuvostossa tehtäväksi säädetyt lupapäätökset ja ohjaa ydinjätehuollon suunnittelua ja toteutusta
- toimii uusien ydinvoimahankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnin (YVA) yhteysviranomaisena
- vastaa alaislaitostensa ohjauksesta sekä ELY-keskusten yleisohjauksesta

Energiamarkkinavirasto

- huolehtii sähkön ja maakaasun tuotantoon, jakeluun ja markkinoihin liittyvistä asioista, uusiutuvalla energialla tuotetun sähkön tuotantotukiin liittyvistä asioista sekä vastaa sähkö- ja maakaasuverkkotoiminnan valvonnasta

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes)

- myöntää kaivoslain mukaiset kaivosluvat

Geologian tutkimuskeskus

- toimii asiantuntijana kallio- ja maaperän raaka-ainevarojen hyödyntämiseen, geoenergian käyttöön, ydinvoimalaitosten ja käytetyn polttoaineen turvalliseen sijoittamiseen sekä turvevarojen hyödyntämiseen liittyvissä asioissa
- toteuttaa merenpohjan geologisia tutkimuksia ympäristönhoidon, maa-aines- huollon sekä suunnittelun ja rakentamisen tarpeisiin

- myöntävät tukia Euroopan aluekehitysrahastosta ja Euroopan sosiaalirahastosta sekä kansallisista rahoituslähteistä

Saaristoasiain neuvottelukunta

- osallistuu saaristoalueiden kehittämiseen yhdessä maakuntien, kuntien, valtion viranomaisten ja muiden osapuolten kanssa
- on laatinut yhdessä ministeriöiden, maakunnan liittojen, kuntien ja järjestöjen kanssa Valtioneuvoston saaristopoliittisen periaatepäätöksen

Ympäristöministeriön hallinnonala

Ympäristöministeriö

- vastaa strategisesta suunnittelusta, ohjauksesta ja voimavaroista, säädösvalmistelusta ja kansainvälisestä yhteistyöstä seuraavilla keskeisesti merialueita koskevan toimintansa osa-alueilla:
 - ympäristönsuojelu (Itämeren suojelu, vesiensuojelu, jätteet ja jätehuolto, öljy- ja kemikaalivahinkojen torjunta, ympäristövaikutusten arviointi (YVA) ja suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointi (SOVA))
 - luonnonsuojelu (suojeluohjelmat, luontotyyppien ja lajien suojelu, geologisten muodostumien suojelu, maisemansuojelu ja -hoito sekä soran-, hiekan ja kalliokiven kestävä käyttö)
 - maankäyttö- ja rakentaminen (kaavoituksen ohjaus, rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön vaaliminen, rakentamisen ohjaus)
 - vesivarojen käyttö (tulvariskien hallinta, padot ja patoturvallisuus)
- vastaa vesiensuojelun valtakunnallisten tavoitteiden valmistelusta, kehittää ja valmistelee vesiensuojelulainsäädäntöä
- vastaa merenhoidosuunnitelman laatimisesta yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön sekä liikenne- ja viestintäministeriön kanssa sekä vastaa merenhoidon suunnittelun yhteistyöstä
- ohjaa Suomen ympäristökeskusta (SYKE) ja omalla toimialallaan ELY-keskuksia ja aluehallintovirastoja sekä ohjaa ja rahoittaa Metsähallituksen luontopalveluja

ELY-keskukset

- vastaavat ympäristö- ja vesilainsäädännön valvonnasta alueellaan
- osallistuvat merenhoidosuunnitelman laadintaan sekä vastaavat merenhoidon ja vesienhoidon yhteensovittamisesta yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa
- vastaavat vesienhoidosta annetun lain toimeenpanosta mm. valmistelemalla vesienhoidosuunnitelman ja toimenpideohjelman sekä järjestämällä vesien seurannan ja laatimalla vesien seurantaohjelman
- toimivat yhteysviranomaisena YVA-lain mukaisissa arviointimenettelyissä sekä lausunnonantajana SOVA-lain mukaisessa suunnitelmia ja ohjelmia koskevassa ympäristöarvioinnissa
- osallistuvat maakuntakaavojen laadintaan, ohjaavat ja valvovat kuntien yleis- ja asemakaavoitusta sekä päättävät mm. rantarakentamisen poikkeamisluvista
- edistävät kulttuuriympäristön hoitoa ja kulttuuriperinnön vaalimista ohjaamalla kuntien maankäytön suunnittelua, myöntämällä rakennusperinnön hoitoavustuksia ja päättämällä rakennussuojelulain mukaisesta rakennussuojelusta
- perustavat luonnonsuojelualueita yksityismaille ja hankkivat alueita valtiolle luonnonsuojelutarkoituksiin
- inventoivat luonnonsuojelulain mukaisia luontotyyppisiä alueellaan ja päättävät niiden rajauksista

- edistävät ja valvovat maisemansuojelua
- laativat yhteistyössä Metsähallituksen kanssa Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön yleissuunnitelmia ja sen pohjalta alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmia sekä muita suunnitelmia (hoidon ja käytön suunnittelu on siirtymässä enenevässä määrin Metsähallitukselle)
- ohjaavat ja valvovat maa-ainesten ottamista alueellaan
- laativat alueellisia ympäristöohjelmia

Suomen ympäristökeskus, SYKE

- tuottaa tietoa, ylläpitää ja kehittää tietojärjestelmiä ja kehittää menetelmiä merensuojelun ja vesiensuojelun, luonnon monimuotoisuuden ja ilmastomuutokseen sopeutumisen edistämiseksi sekä huolehtii tietojen raportoisesta kansainvälisten sopimusten ja Euroopan yhteisön direktiivien perusteella
- osallistuu merenhoidosuunnitelman laatimiseen ja vastaa siihen sisältyvän seurantaohjelman valmistelusta
- SYKE:n Merikeskus tuottaa tietoa ja ratkaisuja erityisesti Itämeren suojelua ja kestävää käyttöä palvelevan päätöksenteon tueksi, esimerkiksi koordinoimalla laajaa vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelmaa (VELMU)

Metsähallitus

- vastaa kansallispuistojen sekä monissa tapauksissa NATURA 2000 -alueiden ja muiden suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnasta sekä niitä toteuttavien luonnonhoidon suunnitelmien sekä luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvien suunnitelmien laadinnasta
- tekee vedenalaista ja muuta luontoa koskevia inventointeja
- koordinoi Merenkurkun maailmanperintökohteen hallinnointia
- osallistuu merenhoidon suunnitteluun
- vastaa monien kulttuuriperintökohteiden, myös vedenalaisen kulttuuriperintökohteiden, säilymisestä (esimerkiksi kulttuuriympäristöt, muinaisjäännökset ja rakennusperinnön kohteet)

Muiden ministeriöiden hallinnonalat

Muiden ministeriöiden hallinnonalojen toiminta liittyy edellä mainittuja selvästi vähemmän ja välillisemmin merialueiden hoitoon ja käyttöön.

- Valtiovarainministeriön ohjauksessa liikelaitoksena toimiva Senaatti-kiinteistöt hoitaa ja hallinnoi pääasiallisesti valtion käyttöön tarvittavaa rakennettua kiinteistö- ja rakennusvarallisuutta.
- Ulkoasiainministeriö edistää Itämeriyhteistyötä ja muuta merialueita koskevaa kansainvälistä yhteistyötä.

Maakuntien liitot

- laativat maakuntasuunnitelmat, maakuntakaavat ja maakuntaohjelmat sekä maakuntaohjelmien toteuttamissuunnitelmat
- esittävät tavoitteet maakunnan liikenneverkkorakenteen ja muun infrastruktuurin kehittämiseksi
- myöntävät EU-hankerahoitusta sekä maakunnan kehittämisrahasta kansallista rahoitusta
- laativat erilaisia muita suunnitelmia ja ohjelmia, esimerkiksi
 - maakuntaohjelmia täydentäviä erityisohjelmia, esimerkiksi maakunnan saaristo-ohjelmia
 - maakunnan aluerakennetta koskevia suunnitelmia ja kehityskuvia
 - liikennejärjestelmäsuunnitelmia ja -ohjelmia
 - luonnonvarastrategioita
 - ilmasto- ja energiastrategioita
 - matkailustrategioita ja -ohjelmia
 - kulttuuriohjelmia (joissa käsitellään mm. kulttuuriperinnön vaalimista)

Kunnat (ja joissain tapauksissa kuntayhtymät)

- ohjaavat maankäytön suunnittelua ja rakentamista alueellaan sekä laativat yleis- ja asemakaavat
- myöntävät suurimman osan ympäristöluvista ja valvovat niiden toteutumista
- myöntävät rakennuslupia ja muita rakennusvalvontaan kuuluvia lupia
- laativat erilaisia suunnitelmia liittyen esimerkiksi matkailuun, saariston kehittämiseen, virkistyskäyttöön, ilmastokysymyksiin ja energiatalouteen,
- kuntien omistamat laitokset usein vastaavat vesihuollosta ja viemäroinnistä
- huolehtivat usein alueensa sähkön ja kaukolämmön jakelusta sekä muutamissa suurimmissa kunnissa myös sähkön tuotannosta
- vastaavat usein omistajan ominaisuudessa satamatoiminnoista

Kehittämishankkeita

BALANCE (Baltic Sea Management – Nature Conservation and Sustainable Development of the Ecosystem through Spatial Planning)

- 2005-2007, INTERREG III B -rahoitteinen, lukuisia partnereita Itämeren ranta-valtioista, myös Suomesta
- tavoitteena kehittää merialuesuunnittelun sekä poikkisektorillisen ja kansainvälisen yhteistyön työkaluja
- <http://www.balance-eu.org/>

BaltSeaPlan

- 2009-2012, EU-rahoitteinen hanke, partnereita Itämeren rantavaltaioista
- tavoitteena merialuesuunnittelun kehittäminen, sisältää mm. pilottihankkeita eri maissa
- <http://www.baltseaplan.eu/>

OURCOAST

- 2009-2011, EU-rahoitteinen hanke
- tavoitteena edistää rannikkoalueiden yhdennetyn käytön ja hoidon soveltamista
- mm. tuottanut ICZM-kokeilu- ja kehittämishankkeiden tietokannan
- <http://ec.europa.eu/ourcoast/index.cfm?languageID=1&menuID=3>

Plan Bothnia, merialuesuunnittelun esimerkkihanke Selkämerellä

- 2010-2012, EU-rahoitteinen, HELCOM pääpartneri, VASAB partneri, lukuisia yhteistyötahoja
- tavoitteena tuottaa kokemuksia merialuesuunnittelusta tilanteissa, jolloin eri maiden suunnittelukäytäntöjä ja lainsäädäntöä sovelletaan yhteiselle merialueelle
- tuotettu Selkämerta koskeva pilottikaava
- <http://planbothnia.org/about>

Ilmastonmuutoksen vaikutus merialuesuunnitteluun (MARISPLAN)

- 2011-2014, SYKE koordinoi, lukuisia yhteistyötahoja, myös Ruotsista ja Virosta
- selvitetään miten ilmasto vaikuttaa Itämeren ekosysteemiin ja sen käyttöön, sekä miten yhteiskunta voi sopeutua ilmastonmuutokseen ja miten merialuesuunnittelua tulee kehittää
- selvitetään merialuesuunnittelukäytäntöjä ja politiikkavaihtoehtoja eri puolilla Suomea ja Itämerta
- http://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Ilmastonmuutoksen_vaiutus_merialuesuunnitteluun/MARISPLAN

Vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelma (VELMU)

- 2004-2015, SYKE koordinoi, useita yhteistyötahoja, tiivis yhteistyö useiden muiden hankkeiden kanssa
- kartoitetaan rannikon vedenalaisia luontotyypppejä, luodaan yleiskuva lajien levinneisyydestä, kehitetään vedenalaisen luontotiedon hallintajärjestelmä, kehitetään alan toimijoiden yhteistyötä
- <http://www.ymparisto.fi/velmu>

Merialuesuunnittelutyökalun kehittäminen Itäisellä Suomenlahdella (TOPCONS)

- 2012-2014, Meriturvallisuuden ja -liikenteen tutkimuskeskus Merikotka koordinoi, lukuisia yhteistyötahoja, VELMU:n erillishanke
- tieto geologiasta, biologiasta ja ihmistoiminnoista yhdistetään ja sijoitetaan karttapohjille uuteen suunnittelutyökaluun
- <http://www.merikotka.fi/topcons/>

Suomen mereisen NATURA 2000 -verkoston inventointi ja suunnittelu (FINMARINET)

- 2009-2012, SYKE koordinoi, lukuisia yhteistyötahoja, VELMU:n erillishanke
- tavoitteena kartoittaa Suomen rannikolla sijaitsevien mereisten NATURA 2000 -alueiden sekä niiden lähialueiden vedenalaista eliöstöä ja elinympäristöjä
- maastokartoituksissa kerättyä aineistoa hyödynnetään elinympäristöjen ja eliölajien levinneisyyksien mallintamisessa tutkimusalueille
- http://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Suomen_mereisen_NATURA_2000_verkoston_inventointi_ja_suunnittelu_FINMARINET

Metsähallituksen meribiologinen inventointiohjelma (MERLIN)

- on osa VELMU-ohjelmaa
- tuottaa laji- ja luontotyyppitietoa valtion omistamien merialueiden käytön ja hoidon suunnittelun tueksi
- <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Lajitjaluontotyy-pit/meriluonto/Sivut/Metsahallitusjameriluonto.aspx>

Ekosysteemilähestymistavan soveltamisvaihtoehdot merien hallintaan (ODEMM)

- 2010-2012, SYKE, lukuisia yhteistyötahoja
- keskeisenä tavoitteena tuottaa tieteellisesti perusteltuja toiminnallisia työkaluja, jotka mahdollistavat vaiheittaisen siirtymisen nykyisistä hajanaisista hoitotoimenpiteistä yhtenäiseen meriympäristöhoitoon
- http://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Ekosysteemilähestymistavan_soveltamisvaihtoehdot_merien_hallintaan_ODEMM

Stöd för ekosystembaserad planering av havsmiljön med hjälp av geografiskt informationssystem (SEAGIS)

- 2011-2014, Interreg IV -rahoitteinen hanke, Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus koordinoi, lukuisia yhteistyötahoja
- tavoitteena on mm. parantaa tiedon hyödynnettävyyttä merialueita koskevassa suunnittelussa, luoda yhteinen järjestelmä tiedon hallinnalle sekä tukea ekosysteemilähestymistapaan tukeutuvaa merialueiden suunnittelua
- <http://seagis.org/about/>

NANNUT

- 2009-2012, Novia Tammisaari koordinoi, lukuisia yhteistyötahoja, tiivis yhteistyö VELMU:n kanssa
- tavoitteena vedenalaisen tutkimustiedon sisällyttäminen alueelliseen suunnitteluun
- <http://www.nannut.fi/>

Itämeren rannikkoalueiden integroitu suunnittelu ja luonnonhoito (NATURESHIP)

- 2009-2013, Varsinais-Suomen ELY-keskus pääpartneri, lukuisia yhteistyötahoja
- tavoitteena on lisätä luonnonhoito- ja vesiensuojeluyhteistyötä keskittyen Ruotsin, Suomen ja Viron rannikkoalueille
- pyritään löytämään kustannustehokkaita menetelmiä vesiensuojelun ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi sekä ekosysteemipalvelujen arvottamiseksi

Itämeren suojelun kustannusten, hyötyjen ja ohjauskeinojen arviointi (PROBAPS)

- 2008-2013, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus koordinoi, useita toimijoita
- tavoitteena laatia mallinnuskehikko, joka mahdollistaa rehevöitymisen torjumisen kustannusten ja hyötyjen vertailun Itämerellä, lisäksi tarkastellaan merikuljetuksiin liittyviä öljyonnettomuus- ja tulokaslajiriskejä sekä simuloidaan rehevöitymisen osalta vaihtoehtoisia tulevaisuuden skenaarioita
- https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt_en/projects/probaps

Yhteistyöorganisaatioita itämeren piirissä

Itämeren maiden neuvosto (The Council of the Baltic Sea States, CBSS)

- neuvoston työryhmä: Maritime Policy
- mm. laatinut Itämeren kestävä kehityksen ohjelman (Baltic 21)
- <http://www.cbss.org/>

Vision and Strategies Around the Baltic Sea States, VASAB

- edistää alueidenkäyttöön, myös merialueita koskevaan alueidenkäyttöön, liittyvää maidenvälistä yhteistyötä
- <http://www.vasab.org/>

Itämeren suojelukomissio (HELCOM)

- erityisesti seuraa ja kehittää Itämeren merellisen suojelusopimuksen velvoitteiden täyttämistä ja seuraa Itämeren tilaa ja antaa merenkulun turvallisuutta ja haitallisten aineiden torjuntaa koskevia suosituksia
- <http://www.helcom.fi/>

HELCOM-VASAB Maritime Spatial Planning Working Group

- tukee merialuesuunnittelun kehittämistä ja sitä koskevaa yhteistyötä Itämeren alueella
- http://www.helcom.fi/groups/en_GB/MSPWG/

Suomenlahden suojelun kolmikantayhteistyö – Viro, Venäjä, Suomi

- ympäristöministeriö koordinoi

Merenkurkun neuvosto

- Suomen kolmen Pohjanmaan maakunnan sekä Ruotsin kahden kunnan alueellinen yhteistyöfoorumi, joka on yksi Pohjoismaiden ministerineuvoston raja-alueellisesta toimijasta
- <http://www.kvarken.org/etusivu/>

BONUS-tutkimusohjelma

- Itämeren maiden yhteinen tutkimusyhteistyöohjelma
- Suomessa ohjelmaa rahoittaa Suomen Akatemia
- <http://www.aka.fi/fi/A/Ohjelmat-ja-yhteisty/Tutkimusohjelmat/kaynnissa/Itameri-tutkimusohjelma/>

Muita internet-linkkejä

EU:n Maritime Spatial Planning -sivut

- http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/maritime_spatial_planning/index_en.htm
- EU:n ICZM -sivut
- http://ec.europa.eu/environment/iczm/rec_imp.htm
- Itämeriportaali
- <http://www.itameriportaali.fi/>
- Lounais-Suomea koskeva alueellinen paikkatietoverkosto
- <http://www.lounaispaikka.fi>
- Ruotsi, Havs och vattenmyndigheten, merialuesuunnittelu
- <http://www.havochvatten.se/havsplanering.html>
- Saksa, talousvyöhykettä koskeva merialueiden suunnittelu
- http://www.bsh.de/en/Marine_uses/Spatial_Planning_in_the_German_EEZ/index.jsp
- Norja, Miljøverndepartementet, merialuesuunnittelu
- <http://www.regjeringen.no/en/dep/md/Selected-topics/hav--og-vannforvaltning/havforvaltning.html?id=582328>

Haastatellut henkilöt

Silja Aalto	ympäristöasiantuntija, Uudenmaan liitto (yhteishaastattelu Riitta Murto-Laitisen kanssa)
Jouni Aarnio	aluepäällikkö, Metsähallitus
Olli Eskelinen	kaavoituspäällikkö, Pohjois-Pohjanmaan liitto
Timo Halonen	ylitarkastaja, maa- ja metsätalousministeriö
Saini Heikkuri-Alborzi	kaavoitusjohtaja, Pohjanmaan liitto
Frank Hering	ympäristösuunnittelija, Kymenlaakson liitto (yhteishaastattelu Ari Pietarisen kanssa)
Antti Kivipelto	yksikön johtaja, puolustusministeriö (yhteishaastattelu Juhani Lanton kanssa)
Vanessa Klötzer	meriasiantuntija, WWF
Juhani Lantto	rakennusinsinööri, Pääesikunta (yhteishaastattelu Antti Kivipellon kanssa)
Sirkka Lehto	maakunta-arkkitehti, Satakuntaliitto (yhteishaastattelu Anne Savolan kanssa)
Juha-Markku Leppänen	tutkimuspäällikkö, Suomen ympäristökeskus (SYKE)
Riitta Lönnström	suunnittelujohtaja, Lapin liitto
Rikhard Manninen	yleiskaavapäällikkö, Helsingin kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto
Riitta Murto-Laitinen	johtaja (aluesuunnittelu), Uudenmaan liitto (yhteishaastattelu Silja Aallon kanssa)
Anita Mäkinen	johtava asiantuntija, Liikenteen turvallisuusvirasto (Trafi)
Nunu Pesu	erityisasiantuntija, ympäristöministeriö
Ari Pietarinen	suunnittelujohtaja, Kymenlaakson liitto (yhteishaastattelu Frank Heringin kanssa)
Eeva-Liisa Poutanen	ympäristöneuvos, ympäristöministeriö
Jussi Rämet	suunnittelujohtaja, Pohjois-Pohjanmaan liitto (aiemmin suunnittelupäällikkönä Keski-Pohjanmaan liitossa)
Heikki Saarento	suunnittelujohtaja, Varsinais-Suomen liitto
Heidi Saaristo-Levin	kaavoituspäällikkö, Paraisten kaupunki
Anne Savola	ympäristöasiantuntija, Satakuntaliitto (yhteishaastattelu Sirkka Lehdon kanssa)
Anna-Leena Seppälä	yksikön päällikkö (alueidenkäyttö), Varsinais-Suomen ELY-keskus
Maaret Stenström	yli-insinööri, Ympäristöministeriö (yhteishaastattelu Tiina Tihlmanin kanssa)
Tiina Tihlman	neuvotteleva virkamies, ympäristöministeriö (yhteishaastattelu Maaret Stenströmin kanssa)
Markku Viitasalo	tutkimusprofessori, Suomen ympäristökeskus (SYKE)

Haastateltujen lisäksi raporttiluonnosta kommentoivat seuraavat henkilöt

Penina Blankett	neuvotteleva virkamies, ympäristöministeriö
Sami Heikkilä	suunnittelija, puolustusministeriö
Ann Holm	kaavoitusjohtaja, Pohjanmaan liitto
Ritva Laine	yliarkkitehti, kuntaliitto
Sirka-Heleena Nyman	merenkulkuneuvos, liikenne- ja viestintäministeriö
Janna Räisänen	aluesuunnittelija, Keski-Pohjanmaan liitto
Sirkka Vilkamo	teollisuusneuvos, työ- ja elinkeinoministeriö

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Ympäristöministeriö Rakennetun ympäristön osasto	Julkaisu-aika	Lokakuu 2013
Tekijä(t)	Jari Paldanius		
Julkaisun nimi	Merialueiden suunnittelu Suomessa. Nykytilanne ja kehittämishaasteita		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön raportteja 29/2013		
Julkaisun tema			
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut			
Tiivistelmä	<p>Raportti on katsaus Suomen merialueiden suunnittelutilanteeseen. Ensisijaisena tavoitteena on ollut selvittää, miten merialuetta on käsitelty alueidenkäytön suunnittelussa, erityisesti maakuntakaavoituksessa. Myös sektoriviranomaisten tekemää suunnittelua on tarkasteltu erityisesti yhteensovittamisen näkökulmasta. Työ perustuu rannikkomaakuntien liittojen suunnittelijoiden ja asiantuntijoiden sekä eräiden keskeisimpien sektoriviranomaisten edustajien haastatteluihin sekä maakuntakaava- ja internet-aineistoihin.</p> <p>Selvitys osoittaa, että maakuntakaavoitus on keskeisin yhteen sovittavan suunnittelun keino. Kuitenkin merialueen käsittely maakuntakaavoissa vaihtelee paljon. Tämä johtuu pitkälti rannikko- ja merialueiden erilaisuudesta eri osissa Suomea ja myös erityyppisistä meren ja rannikon käyttöpaineista. Näin ollen myös tarve ohjata merialueen käyttöä kaavoituksella vaihtelee, samoin kaavojen sisältö ja kaavoissa käytetyt kaavamerkinnot.</p> <p>Selvityksessä saatuja tietoja on tarkoitus hyödyntää jatkossa merialueiden suunnittelun kehittämisessä ja myös mahdollisen merialuesuunnitteludirektiivin toimeenpanossa. Maakuntakohtaiset kuvaukset antavat kattavan kuvan merialueen maakuntakaavoitustilanteesta ja teemoja ja kaavamerkinnot koskevat yhteenvedot vertailutietoa maakunnille ja kunnille niiden suunnitellessa merialueita edelleen.</p>		
Asiasanat	merialuesuunnittelu, merialueiden suunnittelu, meri- ja rannikkoalueiden suunnittelu, rannikkoalueiden yhdenm. käyttö ja hoito		
Rahoittaja/toimeksiantaja	Ympäristöministeriö		
	ISBN 978-952-11-4227-7 (PDF)	ISSN 1796-170X (verkkok.)	
	Sivuja 122	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen
Julkaisun myynti/ jakaja	Julkaisu on saatavana vain internetistä: www.ym.fi/julkaisut		
Julkaisun kustantaja	Ympäristöministeriö		
Painopaikka ja -aika	Helsinki 2013		

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Miljöministeriet Avdelningen för den byggda miljön	Datum Oktober 2013
Författare	Jari Paldanius	
Publikationens titel	Merialueiden suunnittelu Suomessa. Nykytilanne ja kehittämishaasteita (Planering av havsområden i Finland)	
Publikationsserie och nummer	Miljöministeriets rapporter 29/2013	
Publikationens tema		
Publikationens delar/andra publikationer inom samma projekt		
Sammandrag	<p>Rapporten är en översikt över situationen med den fysiska planeringen av Finlands havsområden. Det primära målet har varit att utreda hur havsområdet har behandlats vid planering av områdesanvändningen, i synnerhet vid landskapsplanläggningen. Också den planering som sektormyndigheterna har genomfört har undersökts i synnerhet med tanke på samordning. Arbetet grundar sig på intervjuer med planerare och experter vid kustlandskapens förbund och med representanter för några av de viktigaste sektormyndigheterna samt på landskapsplane- och internetmaterial.</p> <p>Utredningen visar att landskapsplaneringen är den viktigaste metoden för samordnande planering. Behandlingen av havsområdet varierar emellertid mycket mellan olika landskapsplaner. Detta beror i hög grad på kust- och havsområdenas olikhet i olika delar av Finland men även på olika typer av tryck att utnyttja havet och kusten. Därmed varierar även behovet av att styra användningen av havsområdet genom planläggning, likaså planernas innehåll och planbeteckningarna som används i dessa.</p> <p>Avsikten är att i fortsättningen utnyttja den information som erhållits genom utredningen vid utvecklingen av havsområdesplaneringen och även vid verkställandet av ett eventuellt direktiv om fysisk planering i kust- och havsområden. De landskapsvisa beskrivningarna ger en omfattande bild av situationen med landskapsplaneringen i havsområdet, och sammanfattningarna av teman och planbeteckningar ger landskap och kommuner jämförelseinformation för fortsatt planering av havsområdena.</p>	
Nyckelord	maritim fysisk planläggning, planering av havsområden, planering av havs- och kustområden, integrerad kustförvaltning	
Finansiär/uppdragsgivare	Miljöministeriet	
	ISBN 978-952-11-4227-7 (PDF)	ISSN 1796-170X (online)
	Sidantal 122	Språk Finska
	Offentlighet Offentlig	
Beställningar/distribution	Publikationen finns tillgänglig endast på internet: www.ym.fi/julkaisut	
Förläggare	Miljöministeriet	
Tryckeri/tryckningsort och -år	Helsingfors 2013	

DOCUMENTATION PAGE

<i>Publisher</i>	Ministry of the Environment Department of the Built Environment	<i>Date</i> October 2013	
<i>Author(s)</i>	Jari Paldanius		
<i>Title of publication</i>	Merialueiden suunnittelu Suomessa. Nykytilanne ja kehittämishaasteita (Maritime Spatial Planning in Finland)		
<i>Publication series and number</i>	Reports of the Ministry of the Environment 29/2013		
<i>Theme of publication</i>			
<i>Parts of publication/ other project publications</i>			
<i>Abstract</i>	<p>This report take a look at spatial planning in Finland's sea areas. The primary objective of the report was to find out how sea areas have been dealt with in land use planning, particularly in regional land use plans. The report also looked at planning carried out by sector authorities, especially from the perspective of consolidation. The material for the report came from interviews with planners and experts from coastal regional councils and with representatives from some of the central sector authorities, and from regional land use plans and information on the Internet.</p> <p>The report shows that regional land use planning is the most effective way of integrating all aspects of use of the area in a coordinated way. However, the ways in which sea areas are dealt with in regional plans varies greatly. This is mainly because of the differences in costal and sea areas between different parts of Finland, and because of different demands for the use of coastal and sea areas. As such, the need to direct the use of sea areas through planning varies greatly, as do the contents of the plans and the plan symbols.</p> <p>The results of the report are to be utilised in the future development of maritime spatial planning and, possibly, in the implementation of the maritime spatial planning directive. The regional descriptions provide a comprehensive look at the regional planning of sea areas, while the summaries on themes and symbols used in the plans provide comparative data for regions and municipalities as they continue to plan the use of sea areas.</p>		
<i>Keywords</i>	maritime spatial planning, planning of maritime and coastal areas, integrated coastal zone management		
<i>Financier/ commissioner</i>	Ministry of the Environment		
	ISBN 978-952-11-4227-7 (PDF)		ISSN 1796-170X (online)
	<i>No. of pages</i> 122	<i>Language</i> Finnish	<i>Restrictions</i> For public use
<i>For sale at/ distributor</i>	The publication is available only on the internet: www.ym.fi/julkaisut		
<i>Financier of publication</i>	Ministry of the Environment		
<i>Printing place and year</i>	Helsinki 2013		

Raportti on katsaus Suomen merialueiden suunnittelutilanteeseen, erityisesti maakuntakaavoitukseen merellä, mutta se käsittelee myös muuta eri viranomaisten tekemää suunnittelua. Työ perustuu rannikkomaakuntien liittojen suunnittelijoiden ja asiantuntijoiden sekä eräiden keskeisimpien sektoriviranomaisten haastatteluihin sekä maakuntakaava- ja internet-aineistoihin. Raportti antaa kuvan suunnittelutilanteesta, suunnitelmien sisällöistä ja siitä, ketkä merialuetta suunnitteleva ja millä tavoin. Selvityksen on tarkoitus antaa lähtökohtia ja tietoa merialueiden käytön suunnittelun kehittämiseksi edelleen Suomessa.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment